

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ'NÜN
SÖZ VARLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**
PROF. DR. ERHAN AYDIN **BORA GÖKÇÖL**

MALATYA-2021

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ'NÜN
SÖZ VARLIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
BORA GÖKÇÖL**

**DANIŞMAN
PROF. DR. ERHAN AYDIN**

MALATYA 2021

ÖN SÖZ

Benimsedikleri dinlerin önemli bir sonucu olarak göçebe yaşam tarzını bırakıp yerleşik hayata geçen Uygurların; yaşayışları, kültürleri, savaşa ve olaylara bakış açıları, verdikleri eserler buna göre şekillenmiştir. Uygurların birçok yönden etkilemiş olan Maniheizm, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet dinleri özellikle edebi metinlerde etkilerini göstermektedir.

Eski Uygur Türkçesiyle yazılmış metinlerin çoğu Budist, bir kısmı ise Maniheist çevreye aittir. Az bir kısmı ise Hristiyan ve Müslüman Uygurların metinleridir.

Araştırmamızın merkezinde yer alan *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*, Budist (Burkancı) Uygurlara ait bir çatik örneğidir. Çatikler, sudurların içinde yer alan Buda'nın hayatından izler taşıyan masalsi metinlerdir. Budizme göre Buda, birçok kez dünya gelmiştir. Bunu çatiklerde de görmek mümkündür. Çatiklerin sonunda ana kahraman nirvanaya, yani Budalık makamına yükselir. İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nün sonunda da İyi Düşünceli Prens, Buda'ya dönüşmektedir. Budizmdeki bu dönüşüm reenkarnasyona benzetilmektedir.

Bu çalışmamızda İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nün söz varlığı incelenmiştir. Araştırmamızda, James Russel Hamilton'un *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü* esas alınmıştır. Söz varlığının tematik sınıflandırılmasında ise, Hatice Şirin'in *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*'nden faydalanılmıştır.

Çalışmamızda sözcükler, Türkiye Türkçesine aktarılırken birebir karşılıklarının verilmesine dikkat edilmiştir. Ayrıca söz varlığı incelenirken cümlelerin tamamının verilmesine ve cümle yapısının korunmasına özen gösterilmiştir.

Akademik hayatımın önemli bir adımı olduğuna inandığım bu tez çalışmamda, bana her aşamada desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Erhan AYDIN'a ve bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan sevgili aileme şükranlarımı sunarım.

ÖZET

İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ'NÜN SÖZ VARLIĞI

Eski Uygur Türkçesinin dil özellikleri ve Budist Uygurların kültürleri hakkında önemli ipuçları sunan en gözde eserlerden biri olan İyi ve Kötü Prens Öyküsü, bu araştırmada söz varlığı açısından incelenmiştir. Söz varlığı, belirlendikten sonra konulara ayrılarak (tematik) incelenmiştir.

Çalışma; *Giriş*, *Söz Varlığı* ve *Sonuç* olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. *Giriş* bölümünde çalışmanın amacına, yöntemine ve kapsamına yer verilmiştir. Eserle ilgili genel bilgiler, eser üzerine yapılan araştırmalar ve yayınlar ile öykünün kısa özeti bu bölümde bulunmaktadır.

Söz Varlığı bölümü çalışmanın ana kısmıdır. Kendi içerisinde üç temel başlıktan meydana gelmektedir: *Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Ögeleri*, *Konularına göre Adlar*, *Konularına göre Fiiller*. *Özel Ad Bilgisi*; kişi adlarını, yer adlarını, boy/kavim adlarını içermektedir. *Dil Bilgisi Ögeleri*; edatları, bağlaçları ve bağlı olduğu cümleye göre sıfat veya zarf olma potansiyelini taşıyan niteleme adlarını kapsamaktadır. *Konularına göre Adlar* kısmında adlar, birçok konu başlığı altında kategorilere ayrılarak sınıflandırılmıştır. *Konularına göre Fiiller* kısmında ise, fiiller hem içeriklerine göre konu başlıklarına ayrılmış hem de oluş veya kılış niteliği taşımalarına göre ayrıca incelenmiştir.

Çalışmanın *Sonuç* bölümünde elde edilen bulgular, tablolar hâlinde ortaya konulmuştur. *Kaynakça* kısmında ise, araştırma sürecinde yararlanılan kaynaklara yer verilmiştir. Çalışma, incelenen sözcük ve sözcük gruplarının *Dizin* bilgisiyle sona ermektedir.

Anahtar Kelimeler: İyi ve Kötü Prens Öyküsü, söz varlığı, Uygurlar, Eski Uygur Türkçesi

ABSTRACT

THE VOCABULARY OF “İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ”

“İyi ve Kötü Prens Öyküsü”, which is one of the most prominent works that provide clues on the characteristics of Old Uighur Turkish Language and the Buddhist Uighur’s culture, has been examined in terms of vocabulary in this work. The vocabulary is discussed after it is divided (thematically) into topics.

This study consists of three main parts, including Introduction, *The Vocabulary*, and *the Result*. In the introduction section, the aim of the study, the method and its content are included. General information about the work, previous studies, publications, and a summary about the work is covered in this section.

The Vocabulary part is the main section of the work. In its entirety it consists of three main titles: *Proper Noun Knowledge* and *Grammatical Items*, *Nouns According to Subjects*, *Verbs According to Subjects*, *Proper Noun Knowledge*; includes persons’ names, toponymy, and tribe/nation names. *Grammatical Items* covers prepositions, conjunctions and characteristics names that can be adverb of quality or adjective as regards to the sentence they depend. *Nouns According to Subjects* divided into classified under many subject titles. In the *Verbs According to Subjects* section, verbs are classified both in terms of content and titles, further, they are also analysed whether they qualify action verbs or stative verbs.

In the *Conclusion* part of the study, the findings presented through tables. In the *Bibliography* part, the utilized sources are included. The study, ends with words’ and word groups’ index information.

Key Words: İyi ve Kötü Prens Öyküsü, the vocabulary, Uighurs, Old Uighur Turkish

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	xiv
I. GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ.....	1
2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI.....	2
II. SÖZ VARLIĞI	4
İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ'NÜN SÖZ VARLIĞI.....	4
1. ÖZEL AD BİLGİSİ VE DİL BİLGİSİ ÖGELERİ	4
1.1. Kişi Adları	4
1.1.1. Tigin, Yabgu, Tarkan, Tudun, Buyruk, İlteber, Çor, Beg ve Diğer Askerî-İdarî Kimlikler	4
1.1.2. Başka Boyların, Kavimlerin ve Ordularının Liderleri, Temsilcileri	4
1.1.3. Dinî Açıdan Önem Arz Eden Kişiler.....	5
1.1.4. Diğer Kişiler	5
1.2. Yer Adları.....	7
1.2.1. Ülkeler	7
1.2.2. Kentler, Şehirler.....	8
1.3. Niteleme Adları	8
1.3.1. Fiziksel-Bedensel Özellikleri İçeren Niteleme Adları.....	8
1.3.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları	9

1.3.3. Yüz Ölçümü-Zaman Özelliklerini İçeren Niteleme Adları.....	16
1.3.4. Miktar, Hacim, Ölçü Bildiren Niteleme Adları.....	17
1.3.5. Hayvanlara Ait Niteleme Adları.....	21
1.3.6. Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları.....	21
1.3.7. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşıl原因 Niteleme Adları.....	22
1.3.8. Psikolojik Durumla İlgili Niteleme Adları.....	22
1.3.9. Renk Adları	22
1.3.10. Gösterme-Belirtme Niteleyicileri.....	23
1.3.11. Belirsizlik Niteleyicileri	24
1.4. Tarz-Durum Bildiren Adlar	24
1.5. Yer-Zaman Sözleri	27
1.6. Soru-Belirsizlik Sözleri.....	29
1.7. Hitap Sözü	32
1.8. Zamirler.....	32
1.8.1. Kişi Zamirleri	32
1.8.2. Dönüşlülük Zamirleri	37
1.8.3. Belirsizlik Zamirleri.....	38
1.8.4. İşaret Zamirleri.....	38
1.9. Dil Bilgisi Görevleri (Edatlar-Bağlaçlar)	40
1.9.1. Soru Edatı.....	40
1.9.2. Olasılık Edatları.....	40
1.9.3. Son Çekim Edatları.....	40
1.9.4. Ünlem Edatları	44
1.9.5. Bağlaçlar	45
2. KONULARINA GÖRE ADLAR	47
2.1. Zaman	47
2.1.1. Zaman, Çağ, Devir	47

2.1.2. Yıl, Mevsim, Ay, Gün	47
2.1.2.1. Yıl.....	47
2.1.2.2. Ay	47
2.1.2.3. Gün	48
2.2. Gökyüzü, Hava Olayları	49
2.2.1. Gökyüzü, Gök Cisimleri.....	49
2.2.2. Hava, Meteoroloji Olayları	50
2.2.3. Aydınlık, Işık	50
2.2.4. Buhar, Duman	50
2.3. Canlılar	51
2.3.1. Canlı Varlıklar	51
2.3.2. Bitkiler	52
2.3.3. Hayvanlar	53
2.3.3.1. Evcil Hayvanlar	53
2.3.3.2. Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları.....	54
2.3.3.3. Canavarlar, Ejderhalar	55
2.3.3.4. Hayvan Toplulukları.....	56
2.4. İnsan Bedeni.....	56
2.4.1. Beden, Organlar, Dokular.....	56
2.4.2. Vücut Salgıları.....	59
2.4.3. Solunum	59
2.4.4. Beden Sağlığı	59
2.5. Coğrafya	60
2.5.1. Kara Kütleleri	60
2.5.2. Su Kütleleri.....	62
2.5.3. Coğrafi Yönler.....	64
2.5.4. Yer-Yön Adları.....	64

2.6. Gündelik Yaşam Öğeleri.....	67
2.6.1. Su	67
2.6.2. Beslenme	67
2.6.3. Yol, Geçit	67
2.6.4. Madenler	68
2.6.5. Giyim.....	69
2.6.6. Müzik Aleti	69
2.6.7. Zanaat, Yapı İşleri	70
2.6.8. Ticaret, Endüstri.....	70
2.6.8.1. Ticaret, Satış, Pazarlama.....	70
2.6.8.2. Mal-Mülk, Değerli Eşyalar, Servet, Para, Takas	71
2.6.9. Kent, Konut, İstihkâm, Devlet Kurumları	74
2.6.9.1. Kent, Şehir, Memleket, Ülke	74
2.6.9.2. Konut, İstihkâm, Devlet Kurumları	75
2.6.9.3. Konut Bölümleri, Konut Eşyaları.....	76
2.6.10. Şarkı, Şiir, Eğlence.....	76
2.6.11. Araç-Gereçler, Aletler, Eşyalar	77
2.6.12. Parça, Kalıntı, Enkaz.....	77
2.6.13. Taşıtlar	78
2.7. Birey, Toplum, Halk, Devlet	78
2.7.1. Yaşam Evreleri.....	78
2.7.2. İnsan, Kadın, Erkek.....	79
2.7.3. Birey, Grup, Arkadaşlık, Komşuluk, Misafirlik.....	81
2.7.4. Akrabalık.....	82
2.7.4.1. Kan Akrabalığı	82
2.7.4.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık	85
2.7.5. Unvanlar, Rütbeler	86

2.7.6. Unvan Niteleyicileri	90
2.7.7. Meslekler	90
2.7.8. İl, Vatan, Yurt	94
2.7.9. Sınır	94
2.7.10. Boy, Bodun, Halk	95
2.7.11. İletişim, Etkileşim	95
2.7.12. Kimlik, Ad, Unvan	97
2.7.13. Ün, Şan, Şöhret, Saygınlık.....	98
2.7.14. İş, Hizmet	98
2.7.15. Zenginlik, Yoksulluk.....	99
2.7.16. Avcılık	100
2.7.17. Tarım.....	100
2.7.18. Yasa, Töre.....	101
2.7.19. Ceza, Yaptırım	101
2.7.20. Kozmogoni, Din, İnanç	102
2.7.21. Bağış, Sadaka, Yardım, Destek.....	104
2.7.22. Engel, Bariyer.....	105
2.8. Sayı Adları.....	105
2.8.1 Asıl Sayılar.....	105
2.8.2. Sıra Sayıları	109
2.8.3. Üleştirme Sayıları.....	110
2.8.4. Topluluk Sayıları	110
2.9. Kavramlar	110
2.9.1. Değer Yargıları.....	110
2.9.2. Duygu, Ruhsal Durum.....	113
2.9.3. Akıl, Zihin	115
2.9.4. Renk, Görünüm.....	116

2.9.5. Sayı, Hesap.....	116
2.10. Varlıkların Olma ve Bulunmaları.....	116
3. KONULARA GÖRE FİİLLER	117
3.1. Temel Oluş, Temel Kılış.....	117
3.1.1. Oluş Fiilleri.....	117
3.1.2. Kılış Fiilleri.....	129
3.2. Fiziksel Gerekseim (Acıkma, Yeme, İçme, Uyuma)	139
3.2.1. Oluş Fiilleri.....	139
3.2.2. Kılış Fiilleri.....	139
3.3. İnsan ve Bedeni (Doğum, Yaşayış, Ölüm, Hastalık, Yaralanma, Sakatlanma)...	140
3.3.1. Oluş Fiilleri.....	140
3.3.2. Kılış Fiilleri.....	142
3.4. Duygu, Zihin.....	142
3.4.1. Duygular, Ruhsal Durum.....	142
3.4.1.1. Oluş Fiilleri	142
3.4.1.2. Kılış Fiilleri	145
3.4.2. Akıl, Zihin.....	146
3.4.2.1. Oluş Fiilleri	146
3.4.2.2. Kılış Fiilleri	147
3.5. Askerlik, Savaş, Kahramanlık.....	148
3.5.1. Oluş Fiilleri.....	148
3.5.2. Kılış Fiilleri.....	148
3.6. Yerleşim, Yurt Tutma	148
3.6.1. Kılış Fiilleri.....	148
3.7. İletişim, Etkileşim	149
3.7.1. Oluş Fiilleri.....	149
3.7.2. Kılış Fiilleri.....	150

3.8. Avcılık.....	157
3.8.1. Kılış Fiilleri.....	157
3.9. İş, Hizmet.....	157
3.9.1. Oluş Fiilleri.....	157
3.9.2. Kılış Fiilleri.....	157
3.10. Sanat, Müzik	158
3.10.1. Kılış Fiilleri.....	158
3.11. Yapı, Konut, Mimari.....	159
3.11.1. Kılış Fiilleri.....	159
3.12. Yazı, Yazıt	159
3.12.1. Kılış Fiilleri.....	159
3.13. Kozmogoni, Din, İnanç.....	159
3.13.1. Oluş Fiilleri.....	159
3.13.2. Kılış Fiilleri.....	160
3.14. Doğa, Meteoroloji, Hava	160
3.14.1. Oluş Fiilleri.....	160
3.15. Hayvanlar	160
3.15.1. At Binme	160
3.15.1.1 Kılış Fiilleri	160
3.15.2. Hayvan Hareketleri	161
3.15.2.1. Kılış Fiilleri	161
3.15.3. Hayvan Gütme	161
3.15.3.1. Kılış Fiilleri	161
3.16. Tarım	161
3.16.1. Kılış Fiilleri.....	161
3.17. Sesler	162
3.17.1. Oluş Fiilleri.....	162

3.18. Yardımcı Fiiller.....	162
3.18.1. Adla Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller	162
3.18.2. Ana Yardımcı Fiil	165
III. SONUÇ	168
KAYNAKÇA	172
DİZİN	175

KISALTMALAR

A.	: A kalıntısı
ant.	: Sayfanın üstü
b.	: Baskı
c.	: Cilt
ext.	: Sayfanın dış kenarı
İKP	: İyi ve Kötü Prens Öyküsü
int.	: Sayfanın iç kenarı
post.	: Sayfanın altı
s.	: Sayfa
Sanskr.	: Sanskritçe
say.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu

I. GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmada, 1908 yılında Paul Pelliot tarafından Çin'in Dunhuang Mağarası'nda bulunmuş ve Buddhacılığa ilişkin Uygurca el yazması olan İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nün söz varlığı incelenmiştir.

Bu eserden elde edilen sözler ve bu sözlerin anlamları ile Eski Uygur Türkçesinin sahip olduğu kültür hazinesinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmamızın bir diğer amacı ise Eski Uygur devri insanının gündelik ve özel yaşamı, duyguları, inanışları, etkileşim ve iletişimleri, zaman kavramını algılama biçimleri, yurt kurmaları, konut yapımları, doğumları, ad ve unvan verme gelenekleri, meslekleri, evlilikleri, cenaze törenleri, yasaları, töreleri gibi birçok farklı alanda bir söyleyiş biçimi geliştirdiğini ve bu alanlarda çok fazla söz varlığı biriktirdiğini gösterebilmektir. Böylece Eski Uygur devri insanının yurt edindiği topraklarda sadece savaşçı kimlikle yer almadığını, aynı zamanda duyguları ve algıları olan kişiler olarak yaşamlarını biçimlendirdiklerini ortaya koymak da amaçlanmıştır (Şirin 2016: 25).

Çalışmadaki söz varlığı, klasik sözlük anlayışından farklı bir biçimde konulara ayrılarak (tematik) ele alınmıştır. Temel olarak *Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Öğeleri, Konularına göre Adlar, Konularına göre Fiiller* olmak üzere üç ana başlık belirlenmiştir. *Özel Ad Bilgisi*; ansiklopedik bilgi olarak da değerlendirilmesi mümkün olan kişi adlarını, yer adlarını, boy/kavim adlarını içermektedir. *Dil Bilgisi Öğeleri*; edatları, bağlaçları ve bağlı olduğu cümleye göre sıfat veya zarf olma potansiyelini taşıyan niteleme adlarını kapsamaktadır. *Konularına göre Adlar ve Konularına göre Fiiller* ise; nesneleri, kavramları ve hareketleri karşılayan nitelikleriyle çalışmanın ana malzemesini oluşturmaktadır (Şirin 2016: 27).

Çalışmada, incelenen sözcüklerin yer aldığı cümleler eğik (italik) yazıyla gösterilmiştir. Devamında, o cümlelerin günümüz Türkçesine aktarımı çift tırnak işaretiyle belirtilmiştir. Cümlelerin yer aldığı satır numaraları, yay araç içerisinde gösterilmiştir. Metinde eksik olan veya net olmayan kısımlar ise köşeli parantezle ifade edilmiştir.

2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Uygurların yerleşik hayata geçmeleri; benimsemiş oldukları Maniheizm, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi dinler, onların kültürlerine ve eserlerine de yansımıştır.

Uygurlardan kalan eserleri dört gruba ayırabiliriz:

1. Manici çevreye ait metinler
2. Burkancı (Budacı) çevreye ait metinler
3. Hristiyan çevreye ait metinler
4. Müslüman çevreye ait metinler (Ercilasun 2004: 230).

Budist Uygurlar, nesir alanında önemli eserler meydana getirmişlerdir. Sudurlar içinde yer alan çatikler, Uygur edebî metinlerinde özel bir yere sahiptir. Çatikler, Burkanların çeşitli hayatlarını anlatan, olağanüstü olaylarla süslü masallardır. Prens Kalyanamkara ve Papamkara, Edgü Ögli Tigin ile Ayıg Ögli Tigin adlarıyla da bilinen *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* en tanınmış çatiklerden biridir (Ercilasun 2004: 249).

İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Çin'deki Dunhuang Mağarası'nda bulunmuştur. X. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen eser, seksen sayfalık Uygurca bir el yazmasıdır. Birçok sayfası eksik olan bu yazma, Paris'te Bibliothèque Nationale'de "Pelliot Chinois 3509" kayıt numarasıyla saklanmaktadır. James Hamilton'un, eserinde "A Kalıntısı" başlığıyla incelediği ve yalnızca iki sayfası bulunabilen el yazması ise Londra'daki British Museum'da "Or 8212" kayıt numarasıyla muhafaza edilmektedir. Her iki yazma da Buddhacılığın, aslı Çince olan klasik bir öyküsüne dayanmaktadır. Birçok Asya diline de çevrilmiş olan bu öykü, Uygurca el yazmasında ayrı bir üslupla ve Türk zevkine uygun biçimde anlatılmıştır. Bu yazmalar, Türk dilinin X. yüzyıldaki özelliklerini yansıtmaları açısından Orhon ve Yenisey'de bulunmuş Run harfli Türk yazıtları kadar önemlidir (Hamilton 2011: VIII).

Eserle ilgili ilk yayın, Cl. Huart'ın Journal Asiatique'te (On birinci seri, c. III, Ocak-Şubat 1914 say., s. 5-57) yayımlanan "*Le conte bouddhique des deux frères en langue turque et en caractères ouïgours*" *İki Kardeşin Buddha'ya İlişkin, Türkçe ve Uygur Harfleriyle Yazılmış Öyküsü* başlıklı makalesidir. Ardından Paul Pelliot, T'oung Pao dergisinde (c. XV, say. Mayıs 1914, s. 225-272) "*La version ouïgoure de l'histoire des princes Kalyanamkara et Papamkara*" *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Öyküsü'nün Uygurca Versiyonu* başlıklı bir makale yayımlamıştır. Yine 1914 yılında Édouard Chavannes, T'oung Pao'da (c. XV, s.

469-500) iki prensin Buddhacılığa ilişkin öyküsünün en eski ve Huart ile Pelliot'un inceledikleri el yazmasına en yakın olan Çince versiyonunun çevirisini yayımlamıştır. Pelliot ve Huart'ın daha önce haberdar olamadıkları bu Çince versiyon, "Kötü Dost" başlığıyla *Da fang bian fo bao si jing* adlı Çince dördüncü sutra kitabı *Juan*'ın 6. bölümünde yer almaktadır (Hamilton 2011: 1-2).

Alman Türkolog W. Bang, 1916 yılında Keleti Szemle'de (c. XVII, s. 195-199) eserle ilgili bir rapor hazırlamış fakat el yazmasının aslını kontrol etmediğinden dolayı birçok yerde yanlış fikirlere sebebiyet vermiştir. Hüseyin Namık Orkun ise 1940 yılında eseri, Pelliot baskısına göre *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası* adıyla ilk kez Türkiye Türkçesine çevirmiştir. Bu eserinde, Chavannes'ın Çince'den yaptığı çevirinin Türkçe aktarımına da yer vermiştir (Hamilton 2011: 4).

James Hamilton, 1968 yılının mayıs ayında bu yazma ile ilgili doktora tezini Sorbon'da savunmuştur. Çalışması, 1971 yılında *Le Conte Bouddhique du Bon et du Mauvais Prince en Version Ouigoure* adıyla Paris'te yayımlanmıştır (Hamilton 2011: 1).

İyi ve Kötü Prens Öyküsü, eserin ana kahramanı İyi Düşünceli Prens'in bütün canlılara yardım etmek ve onları sıkıntılardan kurtarmak için çok değerli bir mücevheri aramaya koyulmasını ve onun başından geçen maceraları anlatır. İyi Düşünceli Prens, yanına yoldaşlarını da alarak gemilerle tehlikeli bir yolculuğa çıkar. Bu zorlu yolculuğun sonunda mücevheri bulur fakat kardeşi Kötü Düşünceli Prens, onun gözlerini oyarak mücevheri çalar. Öykünün sonunda adalet yerini bulur ve İyi Düşünceli Prens 'Buda' olur. Uygurca metinde eserin başı ve sonu eksiktir. Hikâyenin sonunu Çince asıllı metninden öğrenebilmekteyiz (Ercilasun 2004: 249).

II. SÖZ VARLIĞI

İYİ VE KÖTÜ PRENS ÖYKÜSÜ’NÜN SÖZ VARLIĞI

1. ÖZEL AD BİLGİSİ VE DİL BİLGİSİ ÖGELERİ

1.1. Kişi Adları

1.1.1. Tigin, Yabgu, Tarkan, Tudun, Buyruk, İlteber, Çor, Beg ve Diğer Askerî-İdarî Kimlikler

el togdı kul ‘kişi adı’

el togdı kul “El Togdı Kul” (İKP LXIII.int.)

el toŋ ‘kişi adı’

el toŋ “El Toŋ [a]? (İKP LXXIX.int.)

inal taş (taş ?) ‘kişi adı’

inal taş (taş ?) “Inal Taş” (İKP XXII.ant.)

inal togmış ‘kişi adı’

inal togmış “Inal Togmış” (İKP LVII.int.)

küsân çor ‘kişi adı’

küsân çor bitiyü “Küsen (= Kuça şehrinin Türkçe adı) Çor yazarak” (İKP XLIV.ext.)

küsân çor bitidim “Ben, Küsen Çor, yazdım.” (İKP XLVI.ext.)

1.1.2. Başka Boyların, Kavimlerin ve Ordularının Liderleri, Temsilcileri

an ‘An ailesinin adı’

an totok “(Çinli) An Totok” (İKP LXXVI.post.)

1.1.3. Dinî Açıdan Önem Arz Eden Kişiler

burxan (purxan?) ‘Buddha’

közüinür ’ät burxan ög kaŋ tetir “Görünürde ete kemiğe (bürünmüş) Buddha’ya ana ve baba denir.” (İKP XI.3.)

bu yertinçüdä kamag tınlıglar üçün burxan kutın tiläyü “Bu dünyadaki bütün canlılar için Buddha’nın sonsuz mutluluğunu dileyerek” (İKP XLVII.7.)

iñçip kayu kün burxan kutın bulsar meni titmäŋ “Böylece, birkaç gün içinde Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin.” (İKP XL.6.)

burxan kutın bulsar siz meni titmäŋ kutgarıŋ “Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin, kurtarın!” (İKP LI.5.)

kaçan burxan kutın bulsa men silärni barça anta kutarga men “Ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursam sizleri, hepinizi o zaman kurtaracağım.” (İKP LXXVI.4.)

maxayana ‘Mahayana, Büyük Taşıyıcı’

amrak täŋri maxayana kut bulzun “Sevgili İlâh Mahayana (=Hiuan-tsang?) selâmet bulsun.” (İKP LVIII.int.)

1.1.4. Diğer Kişiler

arşlan ‘arşlan, kişi adı’

ıt arşlan “İt Arşlan” (İKP IX.int.)

bägi (bäki?) ‘kişi adı’

bägi taş karaçuk “Begi Taş Karaçuk” (İKP LII.ext.)

buka ‘kişi adı’

kara buka “Kara Buka (kara boğa)” (İKP IX.ant.)

ırşı ‘peygamber, bilge kişi, aziz’

ol yer suw ırşı täŋri bar erti “Oralarda, ırşı diye bir cin vardı.” (İKP LIX.1.)

ıt ‘kişi adı’

ıt arslan “İt Arslan” (İKP IX.int.)

ıt arslan “İt Arslan” (İKP LXXIV.int.)

kul ıt ? “Kul İt ?” (İKP LV.int.)

karaçuk (xaraçuk ?) ‘kişi adı’

bägi taş karaçuk “Begi Taş Karaçuk” (İKP LII.ext.)

köt ‘yukarı, yüksek, seçkin; kişi adı’

kün togmış köt togmış “Kün Togmış (gün/güneş doğmuş), Köt Togmış (yukarıda doğmuş)” (İKP X.ant, XXVI.ant.)

kul ‘kişi adı’

kul ıt ? “Kul İt ?” (İKP LV.int.)

el togdı kul “El Togdı Kul” (İKP LXIII.int.)

kutlug ‘kişi adı’

kutlug togdı “Kutlug Togdı” (İKP VII.int, IX.ant.)

kutlug “Kutlug” (İKP XI.1-2.)

kün ‘kişi adı’

kün togmış “Kün Togmış (gün/güneş doğmuş)” (İKP X.ant, XIX.ant, XXVI.ant, XXXVIII.ant, XLVII.int, LXII.ext, LXII.ant, LXVII.int, LXXVII.int, LXXVIII.int.)

maxarıt (maxayat?) ‘Benares Kralı’nın adı’

maxarıt elläg ädgü ögli teginig buşuşlug körüp inçä tep yarlıgkadı “Kral Maharıt (=Maharaja?), İyi Düşünceli Prens’i kederli görüp ona şöyle buyurdu.” (İKP IV.2.)

narata ‘Ejderha Hanı’nın adı, Sanskr. *Narada*’

narata atlıg lö kanı kulkakıntakı çintämäni ärdini alıp söküp teginkä berdi “Narata adlı Ejderha Hanı, kulağındaki çintamani mücevherini söküp aldı ve prense verdi.” (İKP L.6.)

taş (tas?) ‘kişi adı; (=taş?)’

inal taş (tas ?) “Inal Taş” (İKP XXII.ant.)

bägi taş karaçuk “Begi Taş Karaçuk” (İKP LII.ext.)

togdı ‘kişi adı; (=doğdu?)’

kutlug togdı “Kutlug Togdı” (İKP VII.int, IX.ant.)

el togdı kul “El Togdı Kul” (İKP LXIII.int.)

togmış ‘kişi adı; (=doğmuş?)’

kün togmış “Kün Togmış (gün/güneş doğmuş)” (İKP X.ant, XIX.ant, XXVI.ant, XXXVIII.ant, XLVII.int, LXII.ext, LXII.ant, LXVII.int, LXXVII.int, LXXVIII.int.)

kün togmış köt togmış “Kün Togmış (gün/güneş doğmuş), Köt Togmış (yukarıda doğmuş)” (İKP X.ant, XXVI.ant.)

inal togmış “Inal Togmış” (İKP LVII.int.)

1.2. Yer Adları

1.2.1. Ülkeler

baranas ‘Benares ülkesi’

baranas uluşta bir ädgü alp yerçi suwçı bar erti “Benares ülkesinde iyi, cesur bir rehber gemici vardı.” (İKP XXIII.7.)

baranas uluştaki kan oğlu ädgü ögli tegin “Benares ülkesindeki hanın oğlu, İyi Düşünceli Prens” (İKP XLIV.2.)

baranas uluş bodunı alku busantı ıgladılar “Benares halkının hepsi üzüldü ve ağladı.” (İKP LXII.2.)

baranas uluştaki kan oğlu taluyka kirdi “Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti.” (İKP A.15.)

çimbudwıp ‘Hindistan’ı da içine alan efsanevî Jambudvipa ülkesi’

bu çimbudwip yer suwdaki baranas uluštaki kan ogli ädgü ögli tegin kälip “Bu Jambudvipa kıtasındaki Benares ülkesindeki hanın oğlu İyi Düşünceli Prens, gelmiştir.” (İKP XLIV.1.)

çimbudwt (?) “Jambudvipa” (İKP XLIV.ant.)

1.2.2. Kentler, Şehirler

küsän ‘Kuça’nın Türkçe adı’

küsän çor bitiyü “Küsen (= Kuça şehrinin Türkçe adı) Çor yazarak” (İKP XLIV.ext.)

küsän çor bitidim “Ben, Küsen Çor, yazdım” (İKP XLVI.ext.)

1.3. Niteleme Adları

1.3.1. Fiziksel-Bedensel Özellikleri İçeren Niteleme Adları

awıçka ‘ihtiyar, yaşlı’

ötrü ol awıçka “sonra bu ihtiyar” (İKP XXV.7.)

awıçka kamag taplamış üçün yerçi boltı “İhtiyar (bu öneriyi) tümüyle kabul ettiği için onun rehberi oldu.” (İKP XXVII.7.)

tegin yerçi awıçka birlä ekkigü kaltılar “Prens yaşlı rehberle birlikte, ikisi de orada kaldılar.” (İKP XXXV.8.)

ädgü ögli tegin yerçi awıçka kolin yetip “İyi Düşünceli Prens, yaşlı rehberi kolundan tutup” (İKP XXXVI.2.)

awınçka arukı yetti “İhtiyarın yorgunluğu geldi.” (İKP XXXVII.1.)

awıçka inçe tep tedi “İhtiyar, şöyle devam etti.” (İKP XXXVII.7.)

esän, asan (äsän?) ‘sağlıklı, esen, iyi’

teginig esän tükäl kälürzünlär “Prensi sağ salim geri getirsinler.” (İKP XXII.6.)

esän tükäl kälmiş erti “Sağ salim geri gelmiş idi.” (İKP XXIV.3.)

esän (asan?) tükäl kälürüñ “Onu sağ salim geri getirin!” (İKP XXV.6.)

esän tükäl täggäy siz “Sağ salim ulaşacaksınız.” (İKP XL.5.)

ekki kadaş esän tükäl kawışıp öpişti kuçuştı “İki kardeş sağ salim birbirlerine kavuşup öpüştüler, kucaklaştılar.” (İKP LII.7.)

esän tägdi mü “Sağ dönebildiler mi?” (İKP LIII.6.)

karı ‘yaşlı, ihtiyar’

inçip säkiz on yaşayur karı erti “Ama o, seksen yaşında yaşlı bir adamdı.” (İKP XXIV.5.)

tükäl ‘tam, zarar görmemiş, dokunulmamış, sağlıklı’

teginig esän tükäl kälürzünlär “Prensi sağ salim geri getirsinler!” (İKP XXII.7.)

esän tükäl kälmiş erti “Sağ salim geri gelmiş idi.” (İKP XXIV.3.)

esän (asan?) tükäl kälürüñ “Onu sağ salim geri getirin!” (İKP XXV.6.)

esän tükäl täggäy siz “Sağ salim ulaşacaksınız.” (İKP XL.5.)

ekki kadaş esän tükäl kawışıp öpişti kuçuştı “İki kardeş sağ salim birbirlerine kavuşup öpüştüler, kucaklaştılar.” (İKP LII.7.)

1.3.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları

adın ‘başka, ayrı’

takı adın aghlık koltı “Yeniden başka hazineler istedi.” (İKP VII.3.)

adınçığ ‘seçilmiş, olağanüstü, özel’

tañ adınçığ ärdini yençü “Az rastlanılır, seçme mücevher ve inci” (İKP XXXIV.2.)

küniñä tañ adınçığ tataqlıg aş içkü kälürüp “Günlerce, olağanüstü özel ve lezzetli yiyecek- içecekler getirip” (İKP LXXI.5.)

adruk ‘farklı, çeşitli, ayrı, seçkin, diğer’

adruk uzlar kántü kántü uz işin işleyür “Diğer ustalar, kendi kendilerine ustası oldukları işlerini yapıyorlar.” (İKP II.5.)

adruk adruk ämgäk ämgä ämgänür “Ayrı ayrı, her türlü sıkıntıyı çekiyorlar.” (İKP II.7.)

siz kişidä adruk bāgräk är közünür “Siz diğer insanlardan farklı ve asil biri gibi görünüyorsunuz.” (İKP LXVI.5.)

agırlıg ‘şerefli, saygın’

ärdini kälürsär takı agırlıg bolgay “Mücevheri getirirse daha da değerli olacak.” (İKP XXIX.3.)

agduk ‘kusurlu, çürümüş, harap, bozuk, aşağılık’

men yağı agduk “Ben, acemi ve kusurlu” (İKP IV.int, XXXIV.ant.)

men yağı agduk bitkäçi “Ben, acemi ve kusurlu yazıcı” (İKP LXVI.int.)

ak ‘iğrenç, kötü, alçak’

kağı kan ayıg kılınçlıg ak oğlın inçä tep sezinti “Babası han, kötü eylemli kötü oğlundan şöyle kuşkulandı.” (İKP LXII.5.)

al ‘hile, dolap, kurnaz, savaş oyunu’

anta al çäwiş ayu bergä men “Orada size kurnazca bir oyun göstereceğim.” (İKP LXXV.1.)

alp ‘kahraman, yiğit, saygın’

bir ädgü alp yerçi suwçı bar erti “İyi, cesur bir rehber gemici vardı.” (İKP XXIII.8.)

ärtiñü alp ada tetir “En korkunç (en büyük) tehlike denebilir.” (İKP XXXVIII.8.)

amrak ‘sevilen, sevgili’

amrak oğlum nä üçün buşuşlug kältiñiz “Sevgili oğlum, niçin üzüntüye kapıldınız?” (İKP IV.4.)

amrak oğlum ölti erser “Sevgili oğlum öldü ise” (İKP LXII.7.)

amrak ögüküm “Sevgili yavrum” (İKP V.7, VI.6, IX.5, XVI.3.)

bir kiyä amrak oğlumın siziñä tutuzur men “Biricik, sevgili oğlumu size emanet ediyorum.” (İKP XXV.4.)

amrak kadaşım “Sevgili kardeşim” (İKP LIII.4.)

amrak yemä adrılur sewig yemä säşilür “Sevilen de ayrılır, seven de ayrılır.” (İKP LXXVIII.5.)

amrak täñri mahayana “Sevgili İlah Mahayana” (İKP LVIII.int.)

aṇ (äṇ ?) ‘kusurlu, eksik, boş, yarı, güçsüz’

közüñüz ança aṇ bolzun “Gözleriniz böyle güçsüz olsun.!” (İKP A.2.)

arıg ‘saf, temiz, arı’

ekki arıg kızlar turur “İki tertemiz kız duruyor.” (İKP XLI.2.)

säkiz körklä taṇ arıg kızlar “Sekiz güzel, olağanüstü temiz kız” (İKP XLIII.1.)

ayıg, ayag ‘kötü, çok’

ayıg kılınç kılur “Kötü işler yapıyor.” (İKP II.1.)

ayıg kılınçlıg(=lar?) kılmuşın körüp “Kötü işler yaptığını görüp” (İKP III.7.)

ayıg ögli tegin inisi “Küçük kardeşi Kötü Düşünceli Prens” (İKP XXVIII.6.)

kadaşı ayıg ögli teginig “Kardeşi Kötü Düşünceli Prensi” (İKP XXXV.5.)

ayag ögli tegin “Kötü Düşünceli Prens” (İKP LVI. 4.)

ayıg kılınçlıg “Kötü eylemler” (İKP LXII.5.)

ayıg bilgä tetir “Son derece bilge deniyor.” (İKP LXXIV.5.)

bilgä ‘bilge, bilgin’

bir bilgä nom bilir är inçä tep tedi “Bilge ve yasa bilen bir adam şöyle dedi.” (İKP XIV.2.)

balık ulušta bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Şehirdeki ve ülkedeki bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.2.)

üküş bilgä kişilär inçä tedilär “Birçok bilge kişi şöyle demişti.” (İKP LXXIV.4.)

ol közsüz kişi ayıg bilgä tetir “O gözsüz kişiye son derece bilge deniyor.” (İKP LXXIV.6.)

bulunçusuz ‘bulunmaz’

bulunçusuz çi[n]tämäni ärdini bulsar “Bulunmaz çintamani mücevherini bulursa” (İKP XIV.7.)

çulwu ‘küfür, hakaret, hakaret edici, küfürlü’

näçük antag çulwu saw agzıñızta önär “Nasıl böyle hakaret edici bir söz ağzınızdan çıkar?” (İKP A.14.)

ädgü ‘iyi, en iyi’

ädgü ögli “İyi düşünceli” (İKP IV.2, XXIII.3, XXXI.1, XXXI.8, XXXVI.2, XLIV.3, L.3, LV.7, LVIII.2.)

ol ädgü kü at “Bu iyi, şanlı ad” (İKP VII.1.)

ädgü kılınç kılayın “İyi işler yapayım.” (İKP XII.3.)

tarıg tarımakda ädgü yok “Toprağı işlemekten daha iyisi yok.” (İKP XIII.3.)

biz kentüke ädgüke ötleüyür biz “Biz kendisine iyiyi öğütlüyoruz.” (İKP XX.7.)

bir ädgü alp yerçi suwçı bar erti “İyi, cesur bir rehber gemici vardı.” (İKP XXIII.7.)

ädgü yawlak bulsar birlä bulalım “İyi de kötüyü de bulursak birlikte bulalım.” (İKP XXX.2.)

oğlum sawı ädgü yawlak bälgürğinçä kınılıkta yatzun “(Sevgili) oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar (=ortaya çıkana kadar), (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın!” (İKP LXIII.3.)

ädgü köni yolçı yerçi bolup “İyi ve doğru sözlü yolcu, rehber olarak” (İKP XL.8.)

artuk ädgü açınıñlar “Çok iyi baksınlar!” (LXVIII.1.)

maña ädgü sakınçıñaz bar ersär “Benim için iyi bir düşünceniz varsa” (İKP LXIX.5.)

ädgü yemişig kuşlar artatır üçün “İyi yemişleri kuşlar talan ettikleri için” (İKP LXXII.8.)

ärk ‘güç, kuvvet, irade, cüzî irade’

ärkim tükämädi ärksiz ıdur men “Gücüm yetmedi, onu istemeye istemeye gönderiyorum.” (İKP XXVII.4.)

ärklig lö kanıña “Güçlü Ejderhalar Hanı’na” (İKP XLVI.3.)

irinç (erinç?) ‘mutsuz, sefil, acınacak, iğrenç’

bizni irinç kılğay siz “Bizi mutsuz kılacaksınız.” (İKP XVIII.6.)

yok çığay irinç yarlıg tınlıglarka “Yoksul, mutsuz ve zavallı canlılara” (İKP XLVIII.1.)

näglük inçä irinç yarlıg boltuñuz “Niye böyle zavallı ve acınacak duruma düştünüz?” (İKP LXVI.7.)

ol uluşta năcă irinç yarlıg koltguçılar bar ersär “O ülkede ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa” (İKP LXXI.8.)

bizni irinç yarlıg kılıp kança barır siz “Bizi mutsuz ve zavallı kılıp nereye gidiyorsunuz?” (İKP LXXVII.7.)

kal ‘deli, çılgın, kudurmuş’

ärtiñü kal muntuz ermiş siz “Çok çılgın ve şaşkın biri imişsiniz.” (İKP A.13.)

käräklig ‘gerekli, gereken, uygun olan, elverişli’

kaç käräklig yemiş söğüt(-iñ) üzä birär çıñratgu asıñ “Birkaç elverişli meyve ağacının üstüne birer çingirak asın.” (İKP LXXIX.4.)

kowı ‘talihsiz, şanssız, zavallı, boş’

kutsuz kowılar üçün alku yokadı alku ötilär “Kutsuz ve şanssız oldukları için hepsi yok oldu, hepsi öldü.” (İKP LIV.1.)

köni ‘doğru, gerçek’

ädgü köni yolçı yerçi bolup “İyi ve doğru sözlü yolcu, rehber olarak” (İKP XL.8.)

tegin köni sawlıg üçün bultum ögüküküm tep tedi “Prens, doğru sözlü olduğu için, ‘Buldum yavrucuğum.’ dedi.” (İKP LV.2.)

siziñ yalğan köni sözüñizni [kim ?] bilir “Sizin yalan ya da doğru söylediğinizi [kim] bilir?” (İKP A.20.)

körklä ‘güzel’

tört körklä kırkın yürüñ kümüş yıp äñirär bu kapag közädü tururlar “Dört güzel kız, beyaz gümüş bir ip eğiriyorlar ve bu kapıyı gözetleyip duruyorlardı.” (İKP XLII.2.)

ol kapagda säkiz körklä tañ arıg kızlar sarıg altun yıp äñirärlär “O kapıda sekiz güzel, olağanüstü temiz kız; sarı altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLII.8.)

küçlög ‘güçlü, kuvvetli’

ulug küçlög kutlug bodisawatlar ermäsär bu yerkä näñ tägmägäy erti “Büyük, güçlü ve kutsal ruhla donanmış Bodhisattvalardan (biri) olmasaydı buraya kadar gelemezdi.” (İKP XLV.2.)

mäñilig ‘mutlu, çok memnun’

alku mäjilig boltılar “Hepsi mutlu oldu.” (İKP LXXII.4.)

muntuz ‘geri zekâlı, aptal, şaşkın’

ärtiñü kal muntuz ermiş siz “Siz çok çılgın ve şaşkın biri imişsiniz.” (İKP A.14.)

odug ‘uyanık’

talım balık odug erkän “Canavar balık (makara) uyanık iken” (İKP XVII.2.)

ogrı ‘hırsız’

bäkrü kizläp tut ogrı almazun “Sıkı tut, iyi gizle; hırsız almasın!” (İKP LVI.2.)

ogrı kälip ekki közümin täglärü sançtı “Hırsızlar gelip iki gözümü oyup beni kör ettiler.” (İKP LVIII.5.)

ogrı tep tedükünüz nägü “Sizin hırsız diye söz ettiğiniz de ne ki?” (İKP LIX.4.)

ögrünçülüg ‘şen, neşeli’

ulug ögrünçülüg köñlin poşı bermäk asgı nomladı “Ona büyük sevinçlerle dolu bir kalple sadaka vermenin yararlarını vaaz etti.” (İKP XLVI.5.)

sewig ‘seven, sevgili’

amrak yemä adrılur sewig yemä säşilür “Sevilen de ayrılır, seven de ayrılır.” (İKP LXXVIII.5.)

sogançığ ‘tatlı, iyi, hoş’

lö kanıña tatıglıg sogançığ nom nomladı “Ejderhalar Hanı’na tatlı ve hoş yasaları salık verdi.” (İKP XLVI.4.)

suylug ‘suçlu, günahkâr’

bu suylug ät’özdä ozalım “Bu günahkâr bedenden kaçalım.” (İKP LI.8.)

tañ ‘olağanüstü, az rastlanan’

yettinç kün tañ adınçığ ärdini yençü kemikä tükägüçä urup “Yedinci gün az rastlanan, seçme inci ve mücevherleri gemiye yeterince yüklediklerinde” (İKP XXXIV.1.)

ol kapagda säkiz körklä tañ arıg kızlar sarıg altun yıp äñirärlär “O kapıda sekiz güzel, olağanüstü temiz kız; sarı altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLIII.1.)

küniñä tañ adınçığ tatağlıg aş içkü kälürüp “Günlerce, olağanüstü özel ve lezzetli yiyecek-
içecekler getirip” (İKP LXXI.5.)

törlüg (törlüg?) ‘türlü, çeşitli’

beş törlüg ada bar “Beş türlü tehlike var.” (İKP XVI.8.)

uçuz ‘aşağılık, ucuz, değersiz, hor görülen’

men takı uçuz bolgay men “Ben ise daha da değersiz olacağım.” (İKP XXIX.4.)

uz ‘usta, becerikli, zanaatçı’

adruk uzlar kántü kántü uz işin işleyür “Diğer ustalar, kendi kendilerine ustası oldukları işlerini yapıyorlar.” (İKP II.5, II.6.)

tegin kopuzka ärtiñü uz erti “Prens, kopuzda son derece ustaydı.” (İKP LXX.7.)

yawlak ‘kötü, fena’

ädgü yawlak bulsar birlä bulalım “İyi de kötüyü de bulursak birlikte bulalım.” (İKP XXX.2.)

kañı ogul kılınçı yawlak üçün sewmáz erti “Babası, oğlunun eylemleri kötü olduğu için onu sevmezdi.” (İKP XXX.5.)

oglum sawı ädgü yawlak bälğürğinçä kınlıkta yatzun “(Sevgili) oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar (=ortaya çıkana kadar), (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın!” (İKP LXIII.3.)

yañı ‘yeni, acemi’

men yañı agduk “Ben, acemi ve kusurlu” (İKP IV.int, XXXIV.ant.)

yañı “acemi” (İKP LXIII.ant.)

men yañı agduk bitkäçi “Ben, acemi ve kusurlu yazıcı” (İKP LXVI.int.)

yarlıg ‘acınacak durumda olan, zavallı’

yok çıgay irinç yarlıg tınlıglarka “Yoksul, mutsuz ve zavallı canlılara” (İKP XLVIII.2.)

näglük inçä irinç yarlıg boltuñuz “Niye böyle zavallı ve acınacak duruma düştünüz?” (İKP LXVI.7.)

ol uluşta näçä irinç yarlıg koltguçılar bar ersär “O ülkede ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa” (İKP LXXI.8.)

bizni irinç yarlıg kılıp kança barır siz “Bizi mutsuz ve zavallı kılıp nereye gidiyorsunuz?” (İKP LXXVIII.1.)

yegräk ‘en iyi, çok daha iyi’

men bu muntuda yegräk çintämäni ärdini algalı barayın “Ben burada, en üstün çintamani mücevherini almaya gideyim.” (İKP XXXV.1.)

1.3.3. Yüz Ölçümü-Zaman Özelliklerini İçeren Niteleme Adları

amtı ‘şimdi, şimdiki, bu zamanki’

men amtı ög kañ köñliñ bertmäyin “Ben şimdi ana ve babamın gönlünü kırmayayım.” (İKP XI.7.)

amtı köñülçä alıñ “Şimdi (siz onları) gönlünüze göre alın!” (İKP XVI.5.)

amtı siz kataglanıñ “Şimdi siz gayret edin!” (İKP XXVII.5.)

amtı eçim taluyka barıp ärdini kälürsär takı agırlıg bolgay “Şimdi, ağabeyim okyanusa gidip mücevheri getirirse daha da değerli olacak.” (İKP XXIX.1.)

amtı birlä barayın “Şimdi (ben de) onunla gideyim.” (İKP XXIX.5.)

amtı men bu ärdini birlä barsar men “Şimdi ben bu mücevherlerle birlikte gidersem” (İKP XXXIV.4.)

amtı ıglamañ turuñ “Şimdi ağlamayın, kalkın!” (İKP LX.1.)

amtı bu ärdini birlä tägdüktä eçim kök täñrikä yoklagay “Şimdi, bu mücevherle birlikte oraya gidince ağabeyim göklere çıkacak.” (İKP LVII.1.)

amtı munı ekki köz täglärip sançayın “Şimdi ben bunun iki gözünü oyup kör edeyim.” (İKP LVII.5.)

amtı bu äriğ elitäyin “Şimdi bu adamı götürüyüm.” (İKP LXXIII.2.)

amtı bizni irinç yarlıg kılıp kança barır siz “Şimdi bizi mutsuz ve zavallı kılıp nereye gidiyorsunuz?” (İKP LXXVII.7.)

amtı kertgüntüñüz mü “Şimdi (bana) inandınız mı?” (İKP A.5.)

amtı timin kertgüntüm “Şimdi size gerçekten inandım.” (İKP A.6.)

maṇa amtı bir kuṇkayu tilāp kälürüṇ “Bana şimdi bir kopuz isteyip getirin!” (İKP LXIX.6.)

ırak ‘uzak, uzaktaki, uzaklaşmış’

agu tını ıraktın ançulayu közüñür kaltı lenxua sayu tütün tütärçä “(Onların) zehirli nefesi, uzaktan sanki her bir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.” (İKP XXXVIII.4.)

1.3.4. Miktar, Hacim, Ölçü Bildiren Niteleme Adları

agruk ‘yük, ağırlık, masraflı olan şey, ağır’

yemä agruk bultı “Yine de ağır bir yük olarak gördüler.” (İKP LXVIII.3.)

alku ‘tamamen, hepsi, bitene kadar, tamamı, her yerde’

tegin alkunı taplamadı “Prens bunların (bu yolların) hiçbirini onaylamadı.” (İKP XV.2.)

alkunı kemi birlä siṇürür “Hepsini gemiyle birlikte yutar.” (İKP XVII.3.)

kişi alku ölür “İnsanların hepsi ölür.” (İKP XVII.6.)

nä kärgäkin alku tükäti berip “Ne gerekiyorsa hepsini tam olarak verdi.” (İKP XXVIII.4.)

yeri kumu alku kümüş “Oranın yeri ve kumu tamamen gümüşlendi.” (İKP XXXVI.7.)

alku agulug lölər yılanlar yatur “Her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.6.)

alkuka berip ıdtımız “Hepsine (istediklerini) verip gönderdik.” (İKP XLIX.2.)

kutsuz kowılar üçün alku yokadı alku öltilər “Kutsuz ve şanssız oldukları için hepsi yok oldu, hepsi öldü.” (İKP LIV.2.)

uluş bodunı alku busantı ıgladılar “Halkının hepsi üzüldü ve ağladı.” (İKP LXII.3.)

uluş bodun alku kowradı “Ülke halkının tamamı oraya koştu.” (İKP LXXI.2.)

alku anta kowradı “Hepsi oraya toplandı.” (İKP LXXII.1.)

alku mäjilig boltılar “Hepsi mutlu oldu.” (İKP LXXII.3.)

artuk ‘artık, fazlalık, daha çok, fazla’

kamag tınlıglarka artuk asıg tusu kılı umagay men “Bütün canlılara fazla yarar sağlayamayacağım.” (İKP XXXIV.6.)

artuk ädgü açınıñlar “Çok iyi baksınlar!” (İKP LXVII.8.)

bir ay artuk açıntı “Bir aydan fazla (ona) baktılar.” (İKP LXVIII.2.)

az ‘az’

agı barım azkına kaltı “Zenginlikler ve varlıklar azıcık kaldı.” (İKP VII.6.)

az udiñ “Biraz uyuyun!” (İKP LV.5.)

bütüg ‘bütün, tam, tüm’

teginniñ bir közi yarudı bütüg tolu boltı “Prens bir gözü parladı, tam ve dolu oldu.” (İKP A.4.)

ämäri ‘pek çok, sayısız, fazla sayıda’

ämäri tınlıglarıg “Sayısız canlıları” (İKP I.7.)

ämäri tınlıglar “Sayısız canlılar” (İKP II.2., II.8.)

ärtiñü, ärtüñü ‘aşırı şekilde, çok’

ärtiñü buşuşlug kadgulg bolup “Çok fazla üzüntülü ve kaygılı olarak” (İKP III.8.)

ärtiñü buşuşlug boltı “Çok fazla üzüntülü oldu (üzüldü)” (İKP XV.8.)

ol taluy suwı ärtiñü korkınçig adalıg ol “Bu okyanusun suyu son derece korkunç ve tehlikelidir.” (İKP XXVI.5.)

ärtiñü alp ada tetir “En korkunç (en büyük) tehlike denebilir.” (İKP XXXVIII.8.)

lö kanı ärtiñü sewinti “Ejderhalar Hanı çok sevindi.” (İKP XLVI.7.)

tegin ärtiñü busantı ıgladı “Prens çok üzüldü, ağladı.” (İKP LIV.3.)

tegin kopuzka ärtiñü uz erti “Prens, kopuzda son derece ustaydı.” (İKP LXX.7.)

siz ärtiñü sewinçsiz är ermiş siz “Siz çok nankör bir adam imişsiniz.” (İKP A.8.)

ärtiñü kal muntuz ermiş siz “Çok çılgın ve şaşkın biri imişsiniz.” (İKP A.13.)

ediz ‘yüksek, geniş’

yüksäk ediz orunluktın kodı öz kāmıştı “Yüksek ve değerli tahtından kendini aşağı attı.” (İKP LXI.5.)

ekkiläyü ‘bir kez daha, ikinci kez, yeniden’

ekkiläyü silärni körüşmägäy men “Sizlerle artık ikinci kez karşılaşmayacağım.” (İKP LXXVI.3.)

ıdı (idi?) ‘hiç, hiçbir biçimde, tamamen, tam bir biçimde’

men ıdı kertgünmüz men “Ben, hiç inanmıyorum.” (İKP A.21.)

kalın ‘yoğun, kalın, çok’

anta uduzup balık ortusınta bältirdä kalın kowrag ara olgurtı “(Prensi) oradan alıp şehrin ortasındaki bir yol kavşağına, yoğun bir kalabalığın arasına oturttu.” (İKP LXX.5.)

kat ‘kat, kıvrım, sıra’

ol balık tägrä yemä yetti kat karam içintä alku agulug lölä yılanlar yatur “O şehrin etrafında ve yedi katlı hendek içinde, her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.5.)

kiçig ‘küçük’

äwintäki ulug kiçigkä tutuztı “Evindeki büyüklere ve küçüklere emanet etti.” (İKP LXVII.8.)

kurug ‘boş’

täñrim aglık kurug bor(=l ?)kalır “Haşmetlim, hazine kurumak üzere!” (İKP VII.8.)

nän ‘herhangi bir şey, azıcık bir şey, hiçbir şey, hiç’

kazganç nän tarıg tarımakda ädgü yok käreğäk “Kazanmak için toprağı işlemekten daha iyisi yok olsa gerek.” (İKP XIII.1.)

tawar kazganmak nän toluy ögüzkä kirip “Mal mülk kazanmak konusunda (insan), okyanus ırmağına gidip” (İKP XIV.4.)

bu ötüg saw eşidip nän kiginç berü umadı “Bu istekle ilgili sözleri işitince hiç cevap veremedi.” (İKP XV.8.)

näŋ unamadı “Hiç razı olmadı.” (İKP XX.4.)

yarlığın eşidip kim näŋ un[a]madılar (ün[tä]mädilär) “Onun buyruğunu işitince hiç kimse (gitmeye) asla razı olmadı (hiçbiri hiç ses çıkarmadı).” (İKP XXXII.8.)

kim näŋ üntämäsär yettinç kün temir sua açtı temir ışığ yorıdı “Kimse hiç ses çıkarmayınca yedinci gün demir zincirleri açtılar, demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.2.)

ulug küçlüg kutlug bodisawatlar ermäsär bu yerkä näŋ tägmägäy erti “Büyük, güçlü ve kutsal ruhla donanmış Bodhisattvalardan (biri) olmasaydı buraya kadar gelemezdi.” (İKP XLV.4.)

tolu ‘tam, dolu’

teginniŋ bir közi yarudı bütüg tolu boltı “Prens bir gözü parladı, tam ve dolu oldu.” (İKP A.5.)

tüzü ‘hepsi, bütün, eşit ve tam olarak, tamamen’

barayın kim kayu tınlıglarka tüzü tükäti asıg tusu kılı usar men “Gideyim çünkü hangisi olursa olsun canlıların hepsine, tam olarak yarar sağlayabilmek istiyorum.” (İKP XXXV.3.)

ulug (ullug?) ‘büyük, ulu, seçkin, başkan’

agıçı ulugı kanka inçä ötünti “Hazine başkanı, hana şöyle arz etti.” (İKP VII.7.)

ulug tägzinçkä kigürür “Onu büyük bir anafora sokarlar.” (İKP XVII.8.)

ädgü ögli tegin ulug küwrüg tokıtıp inçä tep yarlıgkadı “İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu.” (İKP XXXI.8.)

ulug küçlüg kutlug bodisawatlar ermäsär bu yerkä näŋ tägmägäy erti “Büyük, güçlü ve kutsal ruhla donanmış Bodhisattvalardan (biri) olmasaydı buraya kadar gelemezdi.” (İKP XLV.2.)

ulug ögrünçülüg köŋlin poşı bermäk asğı nomladı “Ona büyük sevinçlerle dolu bir kalple sadaka vermenin yararlarını vaaz etti.” (İKP XLVI.5.)

men ulug küsüşin bu çintämäni ärdini alıp siziŋä poşı berür men “Ben, büyük bir istekle bu çintamani mücevherini alıp size bağışlıyorum.” (İKP LI.2.)

äwintäki ulug kiçigkä tutuztı “Onu evindeki büyüklere ve küçüklere emanet etti.” (İKP LXVII.7.)

üküş ‘çok’

üküş yok ıgay ämgäklig tınlıglarag körüp ıgladı “Yokluk ve acı çeken pek çok yaratığı görüp ağladım.” (İKP V.5.)

näçükin ağı barım kazgansar üküş bulur “(İnsan) zenginlik ve varlık kazanmak isterse (en) fazlasını ne ile elde eder?” (İKP XII.7.)

üküş tınlıglar barıp ölügli “ok sayıda insan (oraya) gidip ölüyor.” (İKP XXVI.6.)

üküş bilgä kişilär inçä tedilär “Birçok bilge kişı şöyle demişti.” (İKP LXXIV.4.)

yüksäk ‘yüksek, uzamış’

yüksäk ediz orunluktın kodı öz kâmişti “Yüksek ve değerli tahtından kendini aşığı attı.” (İKP LXI.5.)

1.3.5. Hayvanlara Ait Niteleme Adları

agu ‘zehir, ağı’

birär agulug yılan bar “Birer zehirli yılan vardır.” (İKP XXXVIII.3.)

agu tını ıraktın ançulayu közüdür kaltı lenxua sayu tütün tütärçä “(Onların) zehirli nefesi, uzaktan sanki her bir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.” (İKP XXXVIII.4.)

alku agulug lölä yılanlar yatur “Her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.6.)

1.3.6. Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları

ellig, elläg ‘hünkâr, kral, devlet başkanı’

ol ödün maxarıt elläg “O zaman Kral Maharıt” (İKP IV.2.)

kağı ellig inçä tep yarlıgkadı “Babası Kral, şöyle buyurdu.” (İKP VI.5.)

kağım ellig tilkä kirmäzün “Kral babam (dile girmesin) eleştirilmesin!” (İKP XII.1.)

ötürü içğärü kağı elligä ötüg berdi “Sonra, sarayda babası krala istekte bulundu.” (İKP XV.4.)

ol ellig kan kızın ädgü ögli teginkä kolmış erti “O Kral Han’ın kızını İyi Düşünceli Prens’e istemişti.” (İKP LXIV.4.)

1.3.7. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşıl原因 Niteleme Adları

kurug ‘kuru’

kurug yerig suwayu “Kuru yeri (=toprağı) sularken” (İKP I.3.)

öl ‘yaş, nemli’

öl yerig tariyu “Yaş toprağı işlerken” (İKP I.4.)

tataglıg, tatıglıg ‘tatlı, lezzetli’

lö kanıña tatıglıg sogançıg nom nomladı “Ejderhalar Hanı’na tatlı ve hoş yasaları salık verdi.” (İKP XLVI.4.)

küniñä tañ adınçıg tataglıg aş içkü kälürüp “Günlerce, olağanüstü özel ve lezzetli yiyecek-
içecekler getirip” (İKP LXXI.6.)

1.3.8. Psikolojik Durumla İlgili Niteleme Adları

korkınçıg ‘korkunç’

täñri topınar korkınçıg yel turur “Gök delinir (yırılır), korkunç bir rüzgâr çıkar.” (İKP XVIII.3.)

bu munça korkınçıg adaka kirip ölgäy siz “Bunca korkunç tehlikeye girip öleceksiniz.” (İKP XVIII.5.)

ol taluy suwı ärtiñü korkınçıg adalıg ol “Bu okyanusun suyu son derece korkunç ve tehlikelidir.” (İKP XXVI.5.)

1.3.9. Renk Adları

kök ‘mavi’

ol altun tagka tägsär siz kök lenxua p(?) körgäy siz “O altın dağa ulaşırsanız mavi lotus çiçekleri göreceksiniz.” (İKP XXXVIII.2.)

sarıg ‘sarı’

ol kapagda säkiz körklä tañ arıg kızlar sarıg altun yıp äñirärlär “O kapıda sekiz güzel, olağanüstü temiz kız; sarı altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLIII.1.)

yürüñ (yörün?) ‘beyaz, süt ya da gümüş rengi’

yürüñ kümüş yıp äñirär “Beyaz gümüş bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLII.2.)

1.3.10. Gösterme-Belirtme Niteleyicileri

bu ‘bu’

bu uluş bodun ayıg kılınçlıg(=lar) kılmuşın körüp “Bu ülke insanların kötü işler yaptığını görüp” (İKP III.6.)

bu nä ämgäklig yer ermiş “Bu ne çileli yermiş!” (İKP IV.7.)

bu munça korkınçig adaka kirip ölgäy siz “Bunca korkunç tehlikeye girip öleceksiniz.” (İKP XVIII.4.)

men bu muntuda yegräk çintämäni ärdini algalı barayın “Ben burada, en üstün çintamani mücevherini almaya gideyim.” (İKP XXXIV.8.)

bu çimbudwıp yer suwdakı baranas uluştakı kan oğlu ädgü ögli tegin kälip “Bu Jambudvipa kıtasındaki Benares ülkesindeki hanın oğlu İyi Düşünceli Prens, gelmiştir.” (İKP XLIV.1.)

nä kărgäk boltı kim ança ämgänip bu yerkä kältiñiz “Ne gerek oldu ki o kadar acı çekip buraya geldiniz?” (İKP XLVII.3.)

bu yertinçüdä kamag tınlıglar üçün burxan kutın tiläyü “Bu dünyadaki bütün canlılar için Buddha’nın sonsuz mutluluğunu dileyerek” (İKP XLVII.6.)

bu kança bargay kântü ölgäy tep sakıntı “Bu nereye giderse kendi kendine ölecektir, diye düşündü.” (İKP LVII.6.)

kältüküm bu tep ötünti “İşte böyle geldim, diye arz etti.” (İKP LXI.2.)

1.3.11. Belirsizlik Niteleyicileri

kamag ‘bütün, tüm’

kamag yertünçüdüki tınlıglarnıñ küsüşin “Yeryüzündeki bütün canlıların isteklerini” (İKP XIV.8.)

kamag tı[n]lıglarka asıg tusu kılur “Bütün canlılara yarar sağlar.” (İKP XXI.5.)

kamag tınlıglarka artuk asıg tusu kılı umagay men “Bütün canlılara fazla yarar sağlayamayacağım.” (İKP XXXIV.6.)

bu yertinçüdü kamag tınlıglar üçün burxan kutın tiläyü “Bu dünyadaki bütün canlılar için Buddha’nın sonsuz mutluluğunu dileyerek” (İKP XLVII.6.)

kamag ışıg başın birgärü bap meniñ eligdä uruñ “Bütün iplerin ucunu bir noktada birleştirerek onu benim elime verin!” (İKP LXXX.1.)

ulatu ‘diğer, diğerleri, başka, başkaları’

koy lagzın ulatu tınlıglarıñ ölüür “Koyun, domuz ve diğer canlıları öldürüyor.” (İKP III.2.)

1.4. Tarz-Durum Bildiren Adlar

ança ‘o kadar, ... kadar, öyle, böyle, o türden’

nä kargäk boltı kim ança ämgänip bu yerkä kältiñiz “Ne gerek oldu ki o kadar acı çekip buraya geldiniz?” (İKP XLVII.3.)

közünñiz ança añ bolzun “Gözleriniz böyle güçsüz olsun!” (İKP A.2.)

ançulayu ‘onun kadar, öylece, öyle yaparak’

ıraktın ançulayu közüñür “Uzaktan öylece görünür.” (İKP XXXVIII.5.)

antag ‘onun gibi, öyle, böyle’

antag täñri tæg ärdini tæg ögükünñizni “Böyle gök gibi, mücevher gibi sevgili yavrunuzu” (İKP XXVI.2.)

bu yertinçü törüsi antag ol “Bu yeryüzünün yasası öyledir.” (İKP LXXVIII.4.)

näçük antag çulwu saw agzıñızta önär “Nasıl böyle hakaret edici bir söz ağzınızdan çıkar?” (İKP A.14.)

barça ‘hepsi, tümüyle, bütünüyle, ne kadar varsa’

agıçı barçakı agıçılar birär ödüñ öñi barzun “Ne kadar hazineci varsa hepsi, zamanında (prens geleceği zaman) başka bir yere gitsin!” (İKP IX.7.)

barça poşı beriñ “Hepsini sadaka olarak verin!” (İKP XVI.6.)

nä käreğäkin barça bergäy biz “Ne gerekiyorsa hepsini vereceğiz.” (İKP XXII.4.)

ulus barça tegin üçün busanur “Memleketin tamamı prens için üzülür (idi?).” (İKP XXVII.1.)

barçaka xumarı saw kodtı “Hepsine veda (teselli ya da vasiyet) sözleri söyledi.” (İKP LXXVI.2.)

kaçan burxan kutın bulsa men silärni barça anta kutarga men “Ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursam sizleri, hepinizi o zaman kurtaracağım.” (İKP LXXVI.6.)

bäkrü (bäkürü?) ‘sıkıca, kuvvetlice’

bäkrü kizläp tut ogrı almazun “Sıkı tut, iyi gizle; hırsız almasın!” (İKP LVI.1.)

inçä (ençä?, inça?) ‘şöyle, şu şekilde, öyle, böyle’

inçä tep yarlıgkadı “şöyle buyurdu:” (İKP IV.4, V.7.)

inçä tep ötüñti “şöyle arz etti:” (İKP IV.7, V.3.)

inçä tep ayıttı “şöyle sordu:” (İKP V.1.)

seni inçä sewär men “seni şöyle severim:” (İKP VI.7.)

inçä yarlıgkadı “şöyle buyurdu:” (İKP IX.5.)

inçä yarlıgkadı erinç “böyle emretmiş olmalı.” (İKP XI.2.)

inçä ötüğ berdi “şöyle bir rica ilette (= verdi):” (İKP XLIII.7.)

sizni ölzün tep inçä kälti täzip bardı “Sizi, ölsün diye (= sizi öldürmek kastıyla) bu hâle getirdi ve kaçıp gitti.” (İKP LIX.7.)

näglük inçä irinç yarlıg boltuñuz “Niye böyle zavallı ve acınacak duruma düştünüz?” (İKP LXVI.6.)

inçä tep tedi “şöyle söyledi:” (İKP A.5, A.8.)

kız inçä tedi “Kız şöyle dedi:” (İKP A.19.)

kata ‘defa, kez, kere’

kaç kata taluyka kirip “Kaç (=birkaç) kere okyanusa gitmiş.” (İKP XXIV.1.)

[on] kata tedi ayzun “[On] defa dedi: Anlatsın!” (İKP XXII.int.)

kop ‘hep, hepsi, tamamı’

tegin ol beş yüz koltguçılarag aşın suwın tonı ’ätüki kopı tükäti kaltı “Prens o beş yüz dilenciye yemeklerini, sularını, elbiselerini ve ayakkabılarını hepsini birden ve tamamen verdi.” (İKP LXXVI.1.)

munça ‘bunca, bunun kadar, bunun gibi (işaret zamiri *bu*’nun eşitlik hâli)’

bu munça korkınçig adaka kirip ölgäy siz “Bunca korkunç tehlikeye girip öleceksiniz.” (İKP XVIII.4.)

munçulayu ‘bu kadar, böyle, böylece’

küniñä ayıñğa munçulayu berip ağıltakı ağı barım azkına kaltı “Günlerce, aylarca böyle verildiği için hazinedeki zenginlikler ve varlıklar çok az kaldı.” (İKP VII.5.)

küñinä munçulayu küwrüg tokıp yarlıg yarlıgkap “Günlerce böyle davul çalıp, emir buyurup” (İKP XXXIII.1.)

öñrä yemä bodisawatlar munçulayu ärdini poşka kälmişi bar erti “Eskiden de Bodhisattvalar, böyle mücevher dilemeye gelmişlerdi.” (İKP XLVIII.7.)

tükäti ‘tamamen, tümüyle, sonuna kadar, yetinceye kadar’

nä kärgäkin alku tükäti berip “Ne gerekiyorsa hepsini tam olarak verdi.” (İKP XXVIII.4.)

barayın kim kayu tınlıglarka tüzü tükäti asıg tusu kılı usar men “Gideyim, çünkü hangisi olursa olsun canlıların hepsine, tam olarak yarar sağlayabilmek istiyorum.” (İKP XXXV.4.)

tegin ol beş yüz koltguçılarag aşın suwın tonı ’ätüki kopı tükäti kaltı “Prens o beş yüz dilenciye yemeklerini, sularını, elbiselerini ve ayakkabılarını hepsini birden ve tamamen verdi.” (İKP LXXVI.1.)

yantru (yanturu?) ‘geri döndürerek, yeniden, daha’

kadaşı ayığ ögli teginig ötläp kemi tutuzup yantru ıdtı “Kardeşi Kötü Düşünceli Prens’e öğüt verip, gemiyi ona emanet ederek onu geri gönderdi.” (İKP XXXV.7.)

yenä (yana?) ‘yine, yeniden, tekrar, üstelik’

yenä ekki közi körmäz erti “Üstelik iki gözü de görmüyordu.” (İKP XXIV.5.)

yenä kız inçä tep tedi “Yine kız şöyle söyledi.” (İKP A.5.)

ıglaştı ötrü sıktaştılar yenä ögürdilär sewintilär “Ağlaştılar, hıçkıldılar; sonra yine neşelendiler, sevindiler.” (İKP LIII.2.)

yumburu ‘yuvarlayarak, yumrulaştırarak, yumru’

teginig yumburu yatgurup tört adakın iñläyü kölitdi “Prensi, yere yuvarlayıp dört ayağı ile burgu gibi dönerek onu yere gömdü.” (İKP LXV.4.)

1.5. Yer-Zaman Sözləri

anta ‘ondan, orada, oradan, o sırada, o zaman’

anta ötürü kiyä koltguçır(=l)ar kälsär “Bundan biraz sonra, dilenciler geldiği zaman” (İKP X.2.)

anta ötrü atlıg yüzlügkâ inçä tep ayıttı “Sonra unvanlı ve önemli kişilere şöyle sordu.” (İKP XII.4.)

yetti kün anta tıntılar “Yedi gün orada dinlendiler.” (İKP XXXIII.8.)

anta tägdüktä inisi birlä kawıştı “Oraya vardığında, küçük kardeşiyle buluştu.” (İKP LII.5.)

anta ken yemä agruk bultı “Bundan sonra yine de ağır bir yük olarak gördüler.” (İKP LXVIII.2.)

anta uduzup balık ortusınta bältirdä kalın kowrag ara olgurtı “(Prensi) oradan alıp şehrin ortasındaki bir yol kavşağına, yoğun bir kalabalığın arasına oturttu.” (İKP LXX.4.)

alku anta kowradı “Hepsi oraya toplandı.” (İKP LXXII.2.)

beş yüz koltguçı tegin anta egidti “Beş yüz dilenciyi prens, orada doyurdu.” (İKP LXXII.3.)

anta açınayın “Orada bakayım.” (İKP LXXIII.4.)

anta al çäwiş ayu bergä men “Orada size kurnazca bir oyun göstereceğim.” (İKP LXXV.1.)

silärni barça anta kutarga men “Sizleri, hepinizi o zaman kurtaracağım.” (İKP LXXVI.6.)

aşnu ‘önce, önünde, eskiden, geçen, geçmiş’

kim ölüm adaka korksar aşnurak yorıqlar “Kim ölüm tehlikesinden korkuyorsa şimdiden yürüsün, gitsin!” (İKP XXXII.4.)

bukası aşnu önüp “Boğa (onun boğası ?), öne geçerek” (İKP LXV.3.)

keç ‘geç, gecikmiş, çok sonra’

ür keç timin öglänti “Uzun süre sonra, o sırada kendine geldi.” (İKP LXII.1.)

ken ‘sonra, sonradan; gelecek, gelecekte’

anta ken yemä agruk bultı “Bundan sonra yine de ağır bir yük olarak gördüler.” (İKP LXVIII.2.)

munta ‘burası, burada, buradan (işaret zamiri *bu*’nun bulunma/ayrılma hâli)’

yetti kün munta eniñ “Yedi gün burada kalın (=inin)!” (İKP XLIX.4.)

muntuda ‘burada, (burası anlamındaki *munta*’nın varyantı olması gereken *muntu*’nun bulunma/ayrılma hâli)’

men bu muntuda yegräk çintämäni ärdini algalı barayın “Ben burada, en üstün çintamani mücevherini almaya gideyim.” (İKP XXXIV.8.)

oglum muntuda ınaru ög(=ñ?)tün yıñak altun tag bar “Oğlum, ileride doğu yönüne doğru bir altın dağ var.” (İKP XXXVII.4.)

timin (temin?) ‘o zaman, o sırada, o anda, gerçekten’

ür keç timin öglänti “Uzun süre sonra, o sırada kendine geldi.” (İKP LXII.1.)

amtı timin kertgüntüm “Şimdi size gerçekten inandım.” (İKP A.6.)

turkaru ‘sürekli, durmadan, hep’

turkaru kınka täginür men “Sürekli cezaya uğruyorum.” (İKP LXXIII.1.)

ür (ör?) ‘uzun süre’

ür keç timin öglänti “Uzun süre sonra, o sırada kendine geldi.” (İKP LXII.1.)

küdän ür tursar yaramaz “Konuk, uzun süre kalırsa uygun olmaz.” (İKP LXIX.3.)

1.6. Soru-Belirsizlik Sözlere

kaç ‘kaç, birkaç’

kaç kata taluyka kirip “Kaç (=birkaç) kere okyanusa gitmiş.” (İKP XXIII.8.)

kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Birkaç gün içinde mücevherli adaya eriştiler.” (İKP XXXIII.6.)

kaç kārāklig yemiş sögüt(-iη) üzä birär çıñratgu asıñ “Birkaç elverişli meyve ağacının üstüne birer çingirak asın!” (İKP LXXIX.4.)

kaçan ‘ne zaman, eğer (?)’

siz kaçan burxan kutın bulsar siz meni titmäñ kutgarıñ “Siz ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız beni terk etmeyin, kurtarın!” (İKP LI.5.)

kaçan burxan kutın bulsa men silärni barça anta kutarga men “Ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursam sizleri, hepinizi o zaman kurtaracağım.” (İKP LXXVI.4.)

kança ‘nerede’

eşiñ tuşuñ biziñ beş yüz ärän kança bardı “Eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gitti?” (İKP LIII.6.)

bu kança bargay kántü ölgäy tep sakıntı “Bu nereye giderse kendi kendine ölecektir, diye düşündü.” (İKP LVII.6.)

amtı bizni irinç yarlıg kılıp kança barır siz “Şimdi bizi mutsuz ve zavallı kılıp nereye gidiyorsunuz?” (İKP LXXVIII.1.)

kanta ‘nerede, nereden’

inim kanta sen “Kardeşim, neredesin?” (İKP LVIII.4.)

kayu ‘kim, ne, hangi, her kim, her ne, birkaç’

kayusıñ ämgäktä ozgurgay sen “Hangi araçla onları sıkıntıdan kurtaracaksın?” (İKP VI.2.)

kayu kişi ög kañ köñlin bertsär ol tınlıg tamulug bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.4.)

barayın kim kayu tınlıglarka tüzü tükäti asıg tusu kılı usar men “Gideyim, çünkü hangisi olursa olsun canlıların hepsine, tam olarak yarar sağlayabilmek istiyorum.” (İKP XXXV.3.)

inçip kayu küin burxan kutın bulsar meni titmäñ “Böylece, birkaç gün içinde Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin!” (İKP XL.6.)

kim ‘kim (soru zamiri); her kim, hiç kimse (belirsizlik zamiri); kim ki (ilgi zamiri); çünkü (sebeup bildiren bağlaç); ... için (amaç bildiren bağlaç)

kim ülüglüg kutlug kişi ol ärdini bulsar kamag tı[n]lıglarka asıg tusu kılır “Eğer talihli ve mutlu bir kişi bu mücevheri bulursa bütün canlılara yarar ve çıkar sağlar.” (İKP XXI.3.)

kim taluyka barayın tesär kiriñlär oglum teginkä eş boluñlar “Kimler, ‘Okyanusa gideyim.’ derlerse gelsinler (saraya girsinler) ve oğlum prence arkadaş olsunlar!” (İKP XXII.1.)

kim yerçi suwçı kemiçi bar ersär yemä kälzün “Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa o da gelsin!” (İKP XXII.4.)

nä muñ tak boltı kim antag täñri tæg ärdini tæg ögüküñüzni ölüm yeriñä idur siz “Nasıl bir felaket oldu ki böyle gök gibi, mücevher gibi sevgili yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz?” (İKP XXVI.2.)

kim ölüm adaka korksar aşnurak yorıñlar “Kim ölüm tehlikesinden korkuyorsa şimdiden yürüsün, gitsin!” (İKP XXXII.3.)

yarlıgın eşidip kim näñ un[a]madılar (ün[tä]mädilär) “Onun buyruğunu işitince hiç kimse (gitmeye) asla razı olmadı (hiçbiri hiç ses çıkarmadı).” (İKP XXXII.7.)

kim näñ üntämäsär yettinç küin temir sua açtı temir ışıg yorıdı “Kimse hiç ses çıkarmayınca yedinci gün demir zincirleri açtılar, demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.2.)

barayın kim kayu tınlıglarka tüzü tükäti asıg tusu kılı usar men “Gideyim, çünkü hangisi olursa olsun canlıların hepsine, tam olarak yarar sağlayabilmek istiyorum.” (İKP XXXV.2.)

kim sizlär tep ayıttı “Siz kimsiniz, diye sordu.” (İKP XLI.4.)

nä kargäk boltı kim ança ämgänip bu yerkä kältiñiz “Ne gerek oldu ki o kadar acı çekip buraya geldiniz?” (İKP XLVII.3.)

öz kadını yeriñä tægdi kim kañı kan ol ellig kan kızın ädgü ögli teginkä kolmuş erti “Kayınpederinin ülkesine ulaştı; öyle ki babası han, o Kral Han’ın kızını İyi Düşünceli Prens’e istemişti.” (İKP LXIV.3.)

könlüğün kim bertdi “Gönlünüzü kim kırdı?” (İKP LXIX.1.)

sizin yalğan köni sözünüzni [kim ?] bilir “Sizin yalan ya da doğru söylediğinizi [kim] bilir?” (İKP A.21.)

nä ‘ne, hangi, hangisi (soru ya da belirsizlik zamiri/sıfatı)’

bu nä ämgäklig yer ermiş “Bu ne çileli yermiş!” (İKP IV.8.)

[ası]gı tuzusı ne bar “Ne yararı var?” (İKP XXI.1.)

nä kargäkin barça bergäy biz “Ne gerekiyorsa vereceğiz.” (İKP XXII.3.)

nä muş tak boltı kim antag täñri täg ärdini täg ögükünüzni ölüm yerinä ıdur siz “Nasıl bir felaket oldu ki böyle gök gibi, mücevher gibi sevgili yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz?” (İKP XXVI.1.)

nä kargäkin alku tükäti berip “Ne gerekiyorsa hepsini tam olarak verdi.” (İKP XXVIII.4.)

nä kargäk boltı kim ança ämgänip bu yerkä kältiñiz “Ne gerek oldu ki o kadar acı çekip buraya geldiniz?” (İKP XLVII.2.)

nä üçün ‘niçin’

amrak oglum nä üçün buşuşlug kältiñiz “Sevgili oğlum, niçin üzüntüye kapıldınız?” (İKP IV.5.)

nä üçün ölüm yerkä barır siz “Niçin ölümlü yere gideceksiniz?” (İKP XVI.7.)

näçä ‘kaç, ne kadar, o kadar (nä’nin eşitlik hâli, soru ya da belirsizlik zarfı)’

ol uluşta näçä irinç yarlıg koltguçılar bar ersär alku anta kowradı “O ülkede ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa, hepsi oraya toplandı.” (İKP LXXI.8.)

näçük ‘nasıl, nasıl olur da, neden (muhtemelen näçä+ök şeklinde oluşmuştur)’

el törü näçük tutar biz “Devleti ve kurumlarını nasıl sürdürebiliriz?” (İKP IX.3.)

amrak ögüküm köñlin näçük bertäyin men “Sevgili yavrumun gönlünü nasıl kırarım?” (İKP IX.6.)

näçükün ağı barım kazgansar üküş bulur “(İnsan) zenginlik ve varlık kazanmak isterse (en) fazlasını ne ile elde eder?” (İKP XII.6.)

sen näçük oztuñ “Sen nasıl kurtuldun?” (İKP LIV.4.)

näçük antag çulwu saw agzıñızta önär “Nasıl böyle hakaret edici bir söz ağzınızdan çıkar?” (İKP A.14.)

näçük men erür men ter siz “Siz nasıl ‘O, benim!’ diyebilirsiniz?” (İKP A.17.)

näglük ‘peki niçin, ama neden, hangi sebeple’

näglük togdum men “Ben neden doğdum?” (İKP IV.8.)

näglük kalır men “Ben neden (burada) kalıyorum?” (İKP XXX.1.)

näglük inçä irinç yarlıg boltuñuz “Niye böyle zavallı ve acınacak duruma düştünüz?” (İKP LXVI.6.)

näglük barıgsadıñaz “Neden gitmek istiyorsunuz? (=neden gitmeyi düşündünüz?)” (İKP LXVIII.7.)

nägü ‘ne yani, ne ola ki’

ogrı tep tedüküñüz nägü “Sizin hırsız diye söz ettiğiniz de ne ki?” (İKP LIX.5.)

näkä ‘niye, ne sebeple, niçin (nä’nin yönelme hâli)’

näkä ıglayu buşuşlug kältiñ “Niye ağlayıp üzöldün (üzüntülü geldin)?” (İKP V.2.)

1.7. Hitap Sözü

täñrim ‘çok yüksek bir kişiye ya da kutsal bir varlığa hitap ederken kullanılan hitap sözü; Tanrım, Haşmetlim, Efendim, Hünkârım’

täñrim “Haşmetlim!” (İKP VII.8, VIII.2, IX.1, IX.4, XXVI.1, XXX.1, XL.4.)

1.8. Zamirler

1.8.1. Kişi Zamirleri

aña ‘ona (ol’un yönelme hali)’

aña ayıtın “Ona sorun!” (İKP LXXIV.6.)

biz ‘biz (birinci çoğul şahıs zamiri)’

el törü nâçük tutar biz “Devleti ve kurumlarını nasıl sürdürebiliriz?” (İKP IX.3.)

bizni irinç kılğay siz “Bizi mutsuz kılacaksınız.” (İKP XVIII.6.)

biz kântükä ädgükä ötläyür biz “Biz kendisine iyiyi öğütlüyoruz.” (İKP XX.6.)

nä kârgäkin barça bergäy biz “Ne gerekiyorsa vereceğiz.” (İKP XXII.4.)

ol kızlar kapagçı biz tep tedilär “O kızlar: ‘Biz kapının bekçileriyiz.’ dediler.” (İKP XLI.6.)

kapagçı kırkın biz tedilär “Biz kapıcı kızlarız, dediler.” (İKP XLII.6.)

biz ordu kapag közätçi biz tep tedilär “Biz saray kapısının bekçileriyiz, dediler.” (İKP XLIII.5,6.)

siziğä yemä bergäy biz “Size de vereceğiz.” (İKP XLIX.4.)

biziğä nom nomlağ “Bize yasayı vaaz edin!” (İKP XLIX.5.)

biziğä asag tusu kılığ “Bize yarar sağlayın!” (İKP XLIX.7.)

eşiğ tuşuğ biziğ beş yüz ärän kança bardı “Eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gitti?” (İKP LIII.5.)

bizni irinç yarlıg kılıp kança barır siz “Bizi mutsuz ve zavallı kılıp nereye gidiyorsunuz?” (İKP LXXVII.7.)

mağa ‘bana (birinci tekil şahıs zamiri *men*’in yönelme hâli), benim için, bana karşı’

ärdini mağa beriğ “Mücevheri bana verin!” (İKP LV.6.)

siz mağa kadaş boltuğuz “Siz bana kardeş oldunuz.” (İKP LXIX.4.)

mağa ädgü sakınçığaz bar ersär “Benim için iyi bir düşünceniz varsa” (İKP LXIX.5.)

mağa amtı bir kuğkayu tiläp kälürüğ “Bana şimdi bir kopuz isteyip getirin!” (İKP LXIX.6.)

mağa könli boltı “Bana gönlü oldu.” (İKP LXIX.int.)

men ‘ben (birinci tekil şahıs zamiri)’

näglük togdum men “Ben neden doğdum?” (İKP V.1.)

men takı uçuz bolğay men “Ben ise daha da değersiz olacağım.” (İKP XXIX.4.)

näglük kalır men “Ben neden (burada) kalıyorum?” (İKP XXX.1.)

men yemä barayın “Ben de (onunla) gideyim.” (İKP XXX.2.)

men sizläрни küçäp elitmäz men “Ben sizleri zorla götürmüyorum.” (İKP XXXII.5.)

ärdini maņa beriņ men tutayın “Mücevheri bana verin, ben tutayım.” (İKP LV.6.)

men özüм itta sansız yer körü yorımış kărgăk “Ben, kendim boşuna sayısız yer görüp taban tepmişim.” (İKP LVII.3.)

toga yok çıgay poşıçı men tep tedi “Ben yoksul ve zavallı bir dilenci olarak doğdum, dedi.” (İKP LXVII.4.)

men el kan kızı yermätin äkşimätin “Ben bir han kızı (olarak) surat asmadan, yüzümü ekşitmeden” (A.9.)

näçük men erür men ter siz “Siz nasıl ‘O, benim!’ diyebilirsiniz?” (İKP A.17.)

men toga äzük sözlämäz men “Ben, doğduğumdan beri yalan söylemedim.” (İKP A.18.)

men ıdı kertgünmäz men “Ben, hiç inanmıyorum.” (İKP A.21.)

men “ben” (İKP birçok yerde.)

meni ‘beni (şahıs zamiri *men*’in yükleme hali)’

kaņım kutı meni sewär mü siz “Haşmetli babacığım, beni seviyor musunuz?” (İKP VI.4.)

ögüm kaņım eçim teginkä sewär meni aklayur erti “Annem ve babam sadece prens ağabeyimi severler, benden nefret ederlerdi.” (İKP XXIX.1.)

inçip kayu kün burxan kutın bulsar meni titmäņ “Böylece, birkaç gün içinde Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin!” (İKP XL.7.)

siz kaçan burxan kutın bulsar siz meni titmäņ kutgarıņ “Siz ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız beni terk etmeyin, kurtarın!” (İKP LI.6.)

ögüm kaņım söndä bärü meni sewmăz erti “Annem, babam uzun zamandan beri beni sevmezlerdi.” (İKP LVI.7.)

meniņ ‘benim, benimki (şahıs zamiri *men*’in ilgi hali)’

agiçı ersär meniņ ol “Hazineciye gelince, o benimdir.” (İKP XI.1.)

meniñ eltä kazğançım siziñ ermäz mü “Benim devlet gelirlerim sizin değil mi?” (İKP XVI.4.)

kamağ ışıg başın birgärü bap meniñ eligdä uruñ “Bütün iplerin ucunu bir noktada birleştirerek onu benim elime verin!” (İKP LXXX.2.)

sen ‘sen (ikinci tekil şahıs zamiri)’

kayusıña ämgäktä ozgurgay sen “Hangi araçla onları sıkıntıdan kurtaracaksın?” (İKP VI.3.)

barmagay sen tep tedi “Gitmeyeceksin, dedi.” (İKP XIX.3.)

sen näçük oztuñ “Sen nasıl kurtuldun?” (İKP LIV.4.)

seni ‘seni (ikinci tekil şahıs zamiri sen’in yükleme hâli)’

seni inçä sewär men “Seni şöyle severim.” (İKP VI.7.)

siz ‘siz (ikinci çoğul şahıs zamiri; saygı çokluğu için de kullanılır)’

kañım kutı meni sewär mü siz “Haşmetli babacığım, beni seviyor musunuz?” (İKP VI.5.)

nä üçün ölüm yerkä barır siz “Niçin ölümlü yere gideceksiniz?” (İKP XVI.8.)

bu munça korkınçig adaka kirip ölgäy siz “Bunca korkunç tehlikeye girip öleceksiniz.” (İKP XVIII.6.)

bizni irinç kılğay siz “Bizi mutsuz kılacaksınız.” (İKP XVIII.6.)

amtı siz kataglanıñ “Şimdi siz gayret edin!” (İKP XXVII.5.)

ol altun tagka tägsär siz kök lenxua p(?) körgäy siz “O altın dağa ulaşırsanız mavi lotus çiçekleri göreceksiniz.” (İKP XXXVIII.1-2.)

içgärü balıkka kirgäy siz “Şehrin içine gireceksiniz.” (İKP XXXIX.8.)

lö kanıña közüngäy siz “Ejderhalar Hanı’na görüneceksiniz.” (İKP XL.1.)

ärdini bulğay siz “Mücevheri bulacaksınız.” (İKP XL.2.)

siz yalğuskıya kalır siz “Siz yapayalnız kalıyorsunuz.” (İKP XL.3.)

burxan kutın bulsar siz meni titmäñ kutgarıñ “Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin, kurtarın!” (İKP LI.6.)

siz aruk siz “Siz yorgunsunuz.” (İKP LV.4.)

ögsüz ögi kaırsız kaıı siz boltuıuz “Öksüzün anası, yetimin babası siz oldunuz.” (İKP LXXVII.7.)

siz ärtiıü sewinıısiz äı ermiı siz “Siz çok nankör bir adam imiısiniz.” (İKP A.9.)

ärtiıü kal muntuz ermiı siz “Çok çılgın ve şaşkın biri imiısiniz.” (İKP A.14.)

näıük men erür men ter siz “Siz nasıl ‘O, benim!’ diyebilirsiniz?” (İKP A.17.)

siz “siz” (İKP birçok yerde.)

siziı ‘sizin (siz’in ilgi hâli)’

meniı eltä kazganıım siziı ermäz mü “Benim devlet gelirlerim sizin değil mi?” (İKP XVI.5.)

siziı yalğan köni sözüıüzni [kim ?] bilir “Sizin yalan ya da doğru söylediıinizi [kim] bilir?” (İKP A.20.)

siziıä ‘size (siz’in yönelme hâli)’

bir kiıyä amrak oııumın siziıä tutuzur men “Biricik sevgili oııumu size emanet ediyorum.” (İKP XXV.5.)

siziıä yemä bergäı biz “Size de vereceğiz.” (XLIX.3.)

bu çintämäni ärdini alıp siziıä poııı berür men “Bu çintamani mücevherini alıp size bağışııyorum.” (İKP LI.4.)

siziıä kutuıuzta bu suıııug ät’özdä ozalıı “Sizin yararlı gücünüz (kut’unuz) sayesinde, bu günahkâr bedenden kaçalım.” (İKP LI.7.)

sizni ‘sizi (siz’in yükleme hâli)’

sizni ölzün tep inıä kııtı tüzıp bardı “Sizi, ölsün diye (= sizi öldürmek kastıyla) bu hâle getirdi ve kaçıp gitti.” (İKP LIX.6.)

sizni bodunka täıürgäı men “Sizi insanların yanına ulaştıracam.” (İKP LX.3.)

sizlär ‘sizler (siz’in topluluk ya da çokluk bildiren biçimi)’

taluy öıüzkä kirür sizlär “Okyanusa gidiyorsunuz.” (İKP XXXII.3.)

sizlär barııııılar “Siz gidin!” (İKP XXXIV.8.)

kim sizlär tep ayııtı “Siz kimsiniz, diye sordu.” (İKP XLI.4.)

sizlär lölär kanı kunçuyı mu sizlär “Sizler, Ejderhalar Hanı’nın eşleri misiniz?” (İKP XLIII.3.)

sizlärni, silärni ‘sizleri (*sizlär* ya da *silär*’in yükleme hâli)’

men sizlärni küçöp elitmáz men “Ben sizleri zorla götürmüyorum.” (İKP XXXII.5.)

ekkiläyü silärni körüşmägäy men “Sizlerle artık ikinci kez karşılaşmayacağım.” (İKP LXXVI.3.)

kaçan burxan kutın balsa men silärni barça anta kutarga men “Ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursam sizleri, hepinizi o zaman kurtaracağım.” (İKP LXXVI.5.)

1.8.2. Dönüşlülük Zamirleri

käntü ‘kendi, kendisi, bizzat’

adruk uzlar käntü käntü uz işin işleyür “Diğer ustalar, kendi kendilerine ustası oldukları işlerini yapıyorlar.” (İKP II.6.)

käntü bilingäy erinç “Kuşkusuz o, bunu kendiliğinden anlayacaktır.” (İKP X.1.)

biz käntükä ädgükä ötläyür biz “Biz kendisine iyiyi öğütlüyoruz.” (İKP XX.6.)

bu kaçça bargay käntü ölgäy “Bu, nereye giderse kendi kendine ölecektir.” (İKP LVII.7.)

käntüniñ kutı ülügi üçün kutı waxşiki uduzup öz kadını yeriñä tägdi “Kendi kutu ve talihi sayesinde, koruyucu meleğini izleyip kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.1.)

öz ‘öz, kendi, asıl’

’ätin kanın satar anın öz egidür “(Onların) etini ve kanını satıyor, kendilerini onunla geçindiriyorlar.” (İKP III.5.)

öz kazgançım üzä ädgü kılınç kılayın “Kendi kazancımla iyi işler yapayım.” (İKP XII.2.)

tegin özi barıp “Prens, kendisi oraya gidip” (İKP XXV.1.)

men özüüm itta sansız yer körü yorımış kargäk “Ben, kendim boşuna sayısız yer görüp taban tepmişim.” (İKP LVII.3.)

ol öz eçiñäz erti “O, sizin öz ağabeyinizdi!” (İKP LIX.5.)

yüksäk ediz orunluktın kodı öz kāmıştı “Yüksek ve değerli tahtından kendini aşağı attı.” (İKP LXI.6.)

öz kadını yeriñä tädı “Kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.2.)

udçı är öz äwiñä elitti “Sığırtmaç, onu kendi evine götürdü.” (İKP LXVII.6.)

elgim atızu agzım yırlayı öz egidäyin “Elim çalar, ağzım şarkı söyler, kendimi beslerim.” (İKP LXX.2.)

özü... “kendisi...” (İKP A.10.)

1.8.3. Belirsizlik Zamirleri

kamag ‘hepsi, tamamı, tümü’

awıçka kamag taplamış üçün yerçi boltı “İhtiyar (bu öneriyi) tümüyle kabul ettiği için onun rehberi oldu.” (İKP XXVII.8.)

sürüg ud kamag öntüktä “Sürüdeki öküzlerin tamamı ilerledikten sonra” (İKP LXV.7.)

kamagın, kamugun ‘herkes, hep birlikte’

kamagın ädgü ögli teginkä kulluk barır biz “Hepimiz İyi Düşünceli Prens’e kulluk (=hizmet) etmeye gidiyoruz.” (İKP XXIII.2.)

ol beş yüz är kamugun ol körmäz yerçikä ötüntilär “O beş yüz adamın hepsi de o kör rehberle başvurdular.” (İKP XXIV.7.)

1.8.4. İşaret Zamirleri

anı ‘onu (“o” anlamındaki şahıs ve işaret zamiri *ol*’un yükleme hâli)’

anı üçün taluyka kirigsäyür men “Onun için okyanusa gitmek istiyorum.” (İKP XXI.6.)

anı yoguru usar siz içgärü balıkka kirgäy siz “Onları aşabilirsiniz şehrin içine gireceksiniz.” (İKP XXXIX.7.)

anın ‘onunla (“o” anlamındaki şahıs ve işaret zamiri *ol*’un vasıta hâli)’

anın öz egidür “Onunla kendilerini geçindiriyorlar.” (İKP III.5.)

muni ‘bunu (işaret zamiri *bu*’nun yükleme hâli)’

amtı muni ekki köz täglärip sançayın “Şimdi ben bunun iki gözünü oyup kör edeyim.” (İKP LVII.5.)

munuñ ‘bunun (işaret zamiri *bu*’nun ilgi hâli)’

munuñ yüzün yemä körmäyin “Bunun yüzünü de görmeyeyim!” (İKP LXIII.1.)

ol ‘o (işaret zamiri, şahıs zamiri, işaret sıfatı); ...dır, ...dir, ...dur, ...dür.’

ol ödün “O zaman” (İKP IV.2, VII.7, ve başka yerler.)

ol ädgü kü at “O iyi, şanlı ad” (İKP VII.1.)

agıçı ersär meniñ ol “Hazineciye gelince, o benimdir.” (İKP XI.1.)

ol tınlıg tamulug bolur “O kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.6.)

bir ada ol erür “Birinci tehlike şudur.” (İKP XVII.1.)

ol beş yüz är kamugun ol körmäz yerçikä ötüntilär “O beş yüz adamın hepsi de o kör rehber başvurdular.” (İKP XXIV.6,7.)

ol awıçka äy ıglayu “O ihtiyar ‘Ey, ay!’ diye yakınma sesleri çıkararak” (İKP XXV.7.)

ol taluy suwı ärtiñü korkınçig adalıg ol “Bu okyanusun suyu son derece korkunç ve tehlikelidir.” (İKP XXVI.4,6.)

ol ersär ärtiñü alp ada tetir “Bu durumda ona, en korkunç tehlike denebilir.” (İKP XXXVIII.7.)

ol öz eçiñäz erti “O, sizin öz ağabeyinizdi!” (İKP LIX.5.)

ol ellig kan kızın ädgü ögli teginkä kolmuş erti “O kral hanın kızını İyi Düşünceli Prens’e istemişti.” (İKP LXIV.4.)

ol udçı är bir kuñkau tiläp kälürdi berdi “O sığırtaç, bir kopuz isteyip getirdi ve ona verdi.” (İKP LXX.2.)

ol uluşta näçä irinç yarlıg koltguçılar bar ersär “O ülkede, ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa” (İKP LXXI.7.)

bu yertinçü törüsi antag ol “Bu yeryüzünün yasası öyledir.” (İKP LXXVIII.4.)

1.9. Dil Bilgisi Görevleri (Edatlar-Bağlaçlar)

1.9.1. Soru Edatı

mu/mü ‘mı/mi, mu/mü’

kañm kutı meni sewär mü siz “Haşmetli babacığım, beni seviyor musunuz?” (İKP VI.5.)

meniñ eltä kazgançım siziñ ermäz mü “Benim devlet gelirlerim sizin değil mi?” (İKP XVI.5.)

bir barsar yarağay mu “Birisi oraya yalnız gitse uygun olacak mı?” (İKP XXVI.8.)

altun tag bar közüñür mü “Altın dağ var, görünüyor mu?” (İKP XXXVII.6.)

sizlär löläär kanı kuñcuyı mu sizlär “Sizler, Ejderhalar Hanı’nın eşleri misiniz?” (İKP XLIII.4.)

esän täğdi mü “Sağ dönebildiler mi?” (İKP LIII.7.)

ärdini bultuñuz mu “Mücevheri buldunuz mu?” (İKP LV.1.)

amtı kertgüntüñüz mü “Şimdi (bana) inandınız mı?” (İKP A.6.)

1.9.2. Olasılık Edatları

erinç ‘herhalde, kuşkusuz, sanılır ki’

käntü bilingäy erinç “Kuşkusuz o, bunu kendiliğinden anlayacaktır.” (İKP X.1.)

inçä yarlıgkadı erinç “Böyle emretmiş olmalı.” (İKP XI.3.)

ol bodısawat erinç “O bir Bodhisattva olmalı.” (İKP XLV.5.)

1.9.3. Son Çekim Edatları

ara ‘arasında, arası, aralık’

kowrag ara olgurtı “Kalabalığın arasına oturttu.” (İKP LXX.6.)

birlä ‘ile, birlikte’

alkunı kemi birlä siñürür “Hepsini gemiyle birlikte yutar.” (İKP XVII.3.)

ölsär birlä ölür biz “Ölürsek birlikte ölürüz.” (İKP XXIII.4.)

amtı siz kataglanıñ birlä barıñ “Şimdi siz gayret edin, onunla gidin!” (İKP XXVII.6.)

amtı birlä barayın “Şimdi (ben de) onunla gideyim.” (İKP XXIX.5.)

ädgü yawlak bulsar birlä bulalım “İyi de kötüyü de bulursak birlikte bulalım.” (İKP XXX.3.)

amtı men bu ärdini birlä barsar men “Şimdi ben bu mücevherlerle birlikte gidersem” (İKP XXXIV.5.)

tegin yerçi awıçka birlä ekkigü kaltılar “Prens yaşlı rehberle birlikte, ikisi de orada kaldılar.” (İKP XXXV.8.)

anta tägdüktä inisi birlä kawıştı “Oraya vardığında, küçük kardeşiyle buluştu.” (İKP LII.6.)

amtı bu ärdini birlä tägdüktä eçim kök täñrikä yoklagay “Şimdi, bu mücevherle birlikte oraya gidince ağabeyim göklere çıkacak.” (İKP LVII.1.)

tegin ol borlukçı är birlä bardı “Prens, o bahçıvanla birlikte gitti.” (İKP LXXIX.1.)

ınaru ‘aşağı doğru, ileri doğru, peşinden’

oglum muntuda ınaru ög(=ñ?)tün yıñak altun tag bar “Oğlum, ileride doğu yönüne doğru bir altın dağ var.” (İKP XXXVII.5.)

kaltı ‘gibi, nasıl ki, ne zaman ki, şöyle ki, daha doğrusu’

kaltı altı kün ärtip bardı “Aradan altı gün geçip gitti.” (İKP XX.1.)

kaltı taluy ögüzkä täğip yetti kün turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.3.)

agu tını ıraktın ançulayu közünür kaltı lenxua sayu tütün tütärçä “(Onların) zehirli nefesi, uzaktan sanki her bir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.” (İKP XXXVIII.5.)

kaltı anta tägdüktä inisi birlä kawıştı “Oraya vardığı zaman, küçük kardeşiyle buluştu.” (İKP LII.5.)

kaltı balık kapagda olurur erkän “(Prens) şehrin kapısında otururken” (İKP LXIV.7.)

kaltı tegin uktı köŋli yerinti “Prens bunu anladığı zaman yüreği burkuldu.” (İKP LXVIII.4.)

sıktadılar kaltı buzagusın entürmiş iŋäk tæg ulıy inçä tep ötüntilär “Sızlandılar, buzağısını arayan inek gibi böğürüp şöyle arz ettiler.” (İKP LXXVII.3.)

kodı ‘aşağıya doğru, aşağıda, dipte, tamamen’

yüksäk ediz orunluktın kodı öz kămişti “Yüksek ve değerli tahtından kendini aşağı attı.” (İKP LXI.5.)

öŋrä ‘önceleri, eskiden’

öŋrä yemä bodisawatlar munçulayu ärdini poşıka kălmişi bar erti “Eskiden de Bodhisattvalar, böyle mücevher dilemeye gelmişlerdi.” (İKP XLVIII.6.)

ötrü, ötürü ‘sonra, daha sonra, bunun üzerine, o zaman’

anta ötürü kiyä koltguçır(=l)ar kălsär “Bundan biraz sonra, dilenciler geldiği zaman” (İKP X.2.)

anta ötrü atlıg yüzlügkä inçä tep ayıttı “Sonra unvanlı ve önemli kişilere şöyle sordu.” (İKP XII.4.)

ötrü ol ödün “Sonra, o zaman” (İKP LXII.2, LXXVI.7.)

sayu ‘her, her bir’

ol lenxua sayu birär agulug yılan bar “Bu lotus çiçeklerinin her birinde (=her birinin altında?) birer zehirli yılan vardır.” (İKP XXXVIII.3.)

agu tını ıraktın ançulayu közünür kaltı lenxua sayu tütün tütärçä “(Onların) zehirli nefesi, uzaktan sanki her bir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.” (İKP XXXVIII.6.)

tapa ‘-e doğru, -e karşı, yönünde’

kolin yetip içgärü kaŋı kan tapa kigürdi “Onu kolundan çekerek saraya(= içeriye), babası hanın yanına getirdi (=girdirdi).” (İKP XXV.3.)

kaŋı kan bu saw eşidip kök täŋri tapa ulıdı sıktadı “Babası han, bu sözleri işitince gökyüzüne doğru feryat ederek inledi, sızladı.” (İKP LXI.4.)

tæg ‘gibi, benzer’

ayadaki yençü 2 monçuk tæg “Avuç içindeki iki inci tanesi gibi” (İKP VI.8.)

antag tãŕri tãĝ ârdini tãĝ ôĝüküŕŕizni “Böyle gök gibi, mücevher gibi sevgili yavrunuzu” (İKP XXVI.2.)

ölüg tãĝ kamulu tüŕŕti “Ölü gibi boylu boyunca yere düŕtü.” (İKP LXI.7.)

buzagusın entürmiŕ iŕâk tãĝ ulıy inçâ tep ôtüntilâr “Buzaĝısını arayan inek gibi böĝürüp ŕöyle arz ettiler.” (İKP LXXVII.4.)

tãk ‘tek, yalnız, bir, sadece’

tãk taluy ôĝüzkä kirmiŕiĝ tapladı “Sadece okyanus ırmaĝına gitmeyi onayladı.” (İKP XV.2.)

üçün ‘için’

amrak oglum nâ üçün buŕuŕluĝ kãltiŕiz “Sevgili oĝlum, niçin üzüntüye kapıldınız?” (İKP IV.5.)

kaŕ kazgansar oĝlı üçün temãz mü “Baba kazanırsa oĝlu içindir, denmez mi?” (İKP VIII.4.)

nâ üçün ôlüm yerkä barır siz “Niçin ôlümlü yere gideceksiniz?” (İKP XVI.7.)

anı üçün taluyka kirigsäyür men “Onun için okyanusa gitmek istiyorum.” (İKP XXI.6.)

uluŕ barça tegin üçün busanur “Memleketin tamamı prens için üzülr (idi?).” (İKP XXVII.1.)

awiçka kamag taplamıŕ üçün yerçi boltı “İhtiyar (bu öneriyi) tümüyle kabul ettiĝi için onun rehberi oldu.” (İKP XXVII.8.)

kaŕı oĝul kılınçı yawlak üçün sewmãz erti “Babası, oĝlunun eylemleri kötü olduĝu için onu sevmezdi.” (İKP XXX.5.)

tegin kutı ülüĝi üçün adasız tudasız kaç kün içintâ ârdinilig otrukka tãĝdilâr “Prensın kutu ve talihi sayesinde, tehlikesiz ve engelsiz olarak birkaç gün içinde mücevherli adaya ulaŕtılar.” (İKP XXXIII.5.)

bu yertinçüdâ kamag tınıĝlar üçün burxan kutın tiläyü “Bu dünyadaki bütün canlılar için Buddha’nın sonsuz mutluluĝunu dileyerek” (İKP XLVII.7.)

kutsuz kowılar üçün alku yokadı alku ôtilâr “Kutsuz ve ŕanssız oldukları için hepsi yok oldu, hepsi öldü.” (İKP LIV.2.)

tegin kõni sawlıĝ üçün bultum ôĝüküküm tep tedi “Prens, doĝru sözlü olduĝu için, ‘Buldum yavrucuĝum.’ dedi.” (İKP LV.2.)

käntüniŋ kutı ülügi üçün kutı waxşiki uduzup öz kadını yeriŋä tägdi “Kendi kutu ve talihi sayesinde, koruyucu meleğini izleyip kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.1.)

içgärülüg ädgü yemişig kuşlar artatır üçün “Saraya ait iyi yemişleri kuşlar talan ettiği için” (İKP LXXIII.1.)

kınka tägir üçün busanıp balık ulušta bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Cezaya uğradığı için üzüлp şehirdeki ve ülkedeki bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.1.)

üzä ‘üstüne, üstünde, üzerine, üzerinde, üst, tarafından, aracılığıyla’

öz kazgançım üzä ädgü kılınç kılayın tep sakıntı “Kendi kazancımla iyi işler yapayım, diye düşündü.” (İKP XII.3.)

elgin tuta kigürüp ärdinilig orunluk üzä olgurtı “Elini tutarak onu içeri soktu ve mücevherli tahtın üzerine oturttu.” (İKP XLVI.3.)

kaç kăraklig yemiş sögüt(-iŋ) üzä birär çıŋratgu asıŋ “Birkaç elverişli meyve ağacının üstüne birer çingirak asın!” (İKP LXXIX.5.)

bir sögüt üzä birär ışıg baŋ “Her bir ağacın üzerine birer ip bağlayın!” (İKP LXXIX.6.)

1.9.4. Ünlem Edatları

äy ‘ey’

ol awıçka äy ıglayu “Bu ihtiyar, ‘Ey, ay!’ diye yakınma sesleri çıkararak ” (İKP XXV.7.)

ıta, itta (i-?) ‘ne yazık, boşuna, yok olma’

ıta tep tedi “Ne yazık, dedi.” (İKP XIX.6.)

men özüm itta sansız yer körü yorımış kărgäk “Ben boşuna sayısız yer görmüş, taban tepmişim.” (İKP LVII.3.)

1.9.5. Bağlaçlar

birök ‘yine de, ama bir de’

birök yazukum yok ersär bir közüñüz yarazun kün körüñ “Ama hatam yoksa bir gözünüz parlсын ve güneşi görün!” (İKP A.2.)

inçip (inçip?) ‘ve/ama şöyle ki, ve/ama işte, sonra’

inçip tegin alkunı taplamadı “Ama şöyle ki, prens bunların (bu yolların) hiçbirini onaylamadı.” (İKP XV.1.)

inçip säkiz on yaşayur karı erti “Ama o, seksen yaşında yaşlı bir adamdı.” (İKP XXIV.4.)

inçip awınçka arukı yetti “Zira, ihtiyarın yorgunluğu gelmişti.” (İKP XXXVI.8.)

inçip kayu kün burxan kutın bulsar meni titmäñ “Böylece, birkaç gün içinde Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin!” (İKP XL.6.)

takı ‘ve, dahi, öte yandan, dahası’

takı yemä “ayrıca” (İKP II.5, II.8.)

takı adın aglık koltı “Yeniden başka hazineler istedi.” (İKP VII.3.)

beş yüz äränniñ aşı suwı kölüki takı nä käreğäkin alku tükäti berip uzatıp öntürdi “Beş yüz kişinin yiyeceğini, suyunu, yük hayvanını ve başka ne gerekiyorsa hepsini tam olarak vererek, onları uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.3.)

amtı eçim taluyka barıp ärdini kälürsär takı agırlıg bolgay “Şimdi ağabeyim okyanusa gidip mücevheri getirirse daha da değerli olacak.” (İKP XXIX.3.)

men takı uçuz bolgay men “Ben ise daha da değersiz olacağım.” (İKP XXIX.4.)

ötrü takı içgärü kirdi “Sonra, daha da içeri girdi.” (İKP XLII.6.)

takı ol uluşta näçä irinç yarlıg koltguçılar bar ersär “Üstelik o ülkede, ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa” (İKP LXXI.7.)

kan oğlu taluyka kirdi takı kälmäz “Hanın oğlu okyanusa gitti ve daha dönmedi.” (İKP A.16.)

yemä ‘de, dahi, ve, hem ... hem, yine, yeniden, oysa, öyleyse, yine de’

takı yemä “ayrıca” (İKP II.5, II.8.)

yemä bodisawat tegin “Bu durumda Prens Bodhisattva” (İKP III.5.)

yemä kaŋı kan “Bunun üzerine babası han” (İKP VIII.2.)

yemä bir bilgä nom bilir är “Yine, bilge ve yasa bilen bir adam” (İKP XIV.2.)

yemä kan “Bunun üzerine han” (İKP XXVII.2.)

yemä kaŋı “Bunun üzerine babası” (İKP XXX.4.)

yer täŋri törümiştä bärü bay yemä bar yok çıgay yemä bar “Yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var yoksul da var.” (İKP VI.1.)

takı adın aglık koltı yemä berdi “(Prens) yeniden başka hazineler istedi, yine ona istedikleri verildi.” (İKP VII.4.)

bergü bulmatın kor(=l)tguçılar yıglayu barsar tegin yemä ıglayu kalır erti “Dilenciler, bağış alamayıp, ağlayarak giderlerse prens de ağlayıp kalıyordu.” (İKP X.6.)

kim yerçi suwçı kemiçi bar ersär yemä kälzün “Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa o da gelsin!” (İKP XXII.5.)

men yemä barayın “Ben de (onunla) gideyim.” (İKP XXX.2.)

ol balık tägrä yemä yetti kat karam içintä alku agulug lölä yılanlar yatur “O şehrin etrafında ve yedi katlı hendek içinde, her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.5.)

siziŋä yemä bergäy biz “Size de vereceğiz.” (İKP XLIX.3.)

munuŋ yüzün yemä körmäyin “Bunun yüzünü de görmeyeyim!” (İKP LXIII.1.)

anta ken yemä agruk bultı “Bundan sonra yine de ağır bir yük olarak gördüler.” (İKP LXVIII.3.)

amrak yemä adrılur sewig yemä säşilür “Sevilen de ayrılır, seven de ayrılır.” (İKP LXXVIII.5,6.)

yemä sawd[a] “Zira sözlü gelenekte” (İKP XIX.int.)

2. KONULARINA GÖRE ADLAR

2.1. Zaman

2.1.1. Zaman, Çağ, Devir

öd ‘zaman, çağ, saat, an’

ol ödün “O zaman” (İKP IV.2, A.7. ve başka yerler.)

birär ödün öñi barzun “Zamanında başka bir yere gitsin!” (İKP IX.8.)

sö (sü?) ‘uzun zaman’

ögüm kañım söndä bärü meni sewmâz erti “Annem, babam uzun zamandan beri beni sevmezlerdi.” (İKP LVI.7.)

2.1.2. Yıl, Mevsim, Ay, Gün

2.1.2.1. Yıl

yıl ‘yıl, sene’

koy yıldı egidsär yılıña aş(s?)ılur bay bolur “Koyun ve büyükbaş hayvan beslerse onlar yıldan yıla çoğalır ve (insan) zengin olur.” (İKP XIII.6.)

2.1.2.2. Ay

ay ‘gökteki ay, otuz gün’

küniñä ayıña munçulayu berip ağıltakı ağı barım azkına kaltı “Günlerce, aylarca böyle verildiği için hazinedeki zenginlikler ve varlıklar çok az kaldı.” (İKP VII.5.)

bir ay artuk açıntı “bir aydan fazla (ona) baktılar” (İKP LXVIII.1.)

2.1.2.3. Gün

kün ‘gün’

küninā koltguçılar üzülmädi “Günlerce dilencilerin ardı arkası kesilmedi.” (İKP VII.2.)

küniñä ayıña munçulayu berip ağıltakı ağı barım azkına kaltı “Günlerce, aylarca böyle verildiği için hazinedeki zenginlikler ve varlıklar çok az kaldı.” (İKP VII.4.)

küniñä tıdıgsız berdi “Günlerce engel görmeden verdi.” (İKP VIII.6.)

kaltı altı kün ärtip bardı “Aradan altı gün geçip gitti.” (İKP XX.1.)

kaltı taluy ögüzkä tägip yetti kün turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.4.)

yettiñ kün tañ tañlayur erkän ädgü ögli tegin ulug küwrüg tokıtıp inçä tep yarlıgkadı “Yedinci gün şafak sökerken İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu:” (İKP XXXI.7.)

küninā munçulayu küwrüg tokıp yarlıg yarlıgkap “Günlerce böyle davul çalıp, emir buyurup” (İKP XXXII.8.)

kim näñ üntämäsär yettiñ kün temir sua açtı temir ışıg yorıdı “Kimse hiç ses çıkarmayınca yedinci gün demir zincirleri açtılar, demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.3.)

kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Birkaç gün içinde mücevherli adaya eriştiler.” (İKP XXXIII.6.)

yetti kün anta tıntılar “Yedi gün orada dinlendiler.” (İKP XXXIII.8.)

yettiñ kün tañ adınçığ ärdini yençü kemikä tükägüçä urup “Yedinci gün az rastlanan, seçme inci ve mücevherleri gemiye yeterince yüklediklerinde” (İKP XXXIV.1.)

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüşlüg otrukka tagka tägdi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.4.)

inçip kayu kün burxan kutın bulsar meni titmäñ “Böylece, birkaç gün içinde Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin!” (İKP XL.6.)

yetti kün munta eniñ “Yedi gün burada kalın (=inin)!” (İKP XLIX.4.)

yettinç kün ärdini alıp beriñ (beräyin ?) tep tedi “Yedinci gün, mücevheri alıp verin (vereyim?), dedi.” (İKP L.1.)

yetti kün lölär tapagın udugın aşadı “Yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde yemek yedi.” (İKP L.4.)

yettinç kün lölär kanı narata atlıg lö kanı “Yedinci gün Ejderhalar Hanı, Narada adlı Ejderha Hanı” (İKP L.6.)

küniñä tañ adınçığ tatağlıg aş içkü kälürüp “Günlerce, olağanüstü özel ve lezzetli yiyecek- içecekler getirip” (İKP LXXI.5.)

tañ ‘tan vakti’

yettinç kün tañ tañlayur erkän ädgü ögli tegin ulug küwriğ tokıtıp inçä tep yarlıgkadı “Yedinci gün şafak sökerken İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu:” (İKP XXXI.7.)

2.2. Gökyüzü, Hava Olayları

2.2.1. Gökyüzü, Gök Cisimleri

kök ‘gök, gök kubbe’

amtı bu ärdini birlä tägdüktä eçim kök täñrikä yoklagay “Şimdi, bu mücevherle birlikte oraya gidince ağabeyim göklere çıkacak.” (İKP LVII.2.)

kañı kan bu saw eşidip kök täñri tapa ulıdı sıktadı “Babası han, bu sözleri işitince gökyüzüne doğru feryat ederek inledi, sızladı.” (İKP LXI.4.)

kün ‘güneş’

kün täñri yaruk közünü kälä “Güneş Tanrısı’nın ışığı görünecek olsa” (İKP XXV.ant.)

birök yazukum yok ersär bir közüñüz yarazun kün körüñ “Ama hatam yoksa bir gözünüz parlansın ve güneşi görün!” (İKP A.3.)

täñri ‘gök’

yer täñri törümiştä bärü bay yemä bar yok çıgay yemä bar “Yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var yoksul da var.” (İKP V.8.)

täŋri topınar korkınçığ yel turur “Gök delinir (yırtılır), korkunç bir rüzgâr çıkar.” (İKP XVIII.2.)

täŋri täg ärdini täg ögüküŋüzni ölüm yerinä ıdur siz “Gök gibi, mücevher gibi yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz.” (İKP XXVI.2.)

amtı bu ärdini birlä tägdüktä eçim kök täŋrikä yoklagay “Şimdi, bu mücevherle birlikte oraya gidince ağabeyim göklere çıkacak.” (İKP LVII.2.)

kaŋı kan bu saw eşidip kök täŋri tapa ulıdı sıktadı “Babası han, bu sözleri işitince gökyüzüne doğru feryat ederek inledi, sızladı.” (İKP LXI.4.)

2.2.2. Hava, Meteoroloji Olayları

tägzinç ‘anafor, girdap, dalga, kıvrılma’

ulug tägzinçkä kigürür “Onu büyük bir anafora sokarlar.” (İKP XVII.8.)

yel ‘yel, rüzgâr’

täŋri topınar korkınçığ yel turur “Gök delinir (yırtılır), korkunç bir rüzgâr çıkar.” (İKP XVIII.3.)

2.2.3. Aydınlik, Işık

yaruk ‘ışık, aydınlık’

kün täŋri yaruk közünü kälkä “Güneş Tanrısı’nın ışığı görünecek olsa” (İKP XXV.ant.)

2.2.4. Buhar, Duman

tütün ‘duman, buhar’

agu tını ıraktın ançulayu közünür kaltı lenxua sayu tütün tütärçä “(Onların) zehirli nefesi, uzaktan sanki her bir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.” (İKP XXXVIII.6.)

2.3. Canlılar

2.3.1. Canlı Varlıklar

tınlıg ‘canlı, yaratık, canlı varlık’

ämäri tınlıgları “Sayısız canlıları” (İKP I.7.)

tınlıglarag ölüür “Canlıları öldürüyorlar.” (İKP II.1.)

ämäri tınlıglar “Sayısız canlılar” (İKP II.2., II.8.)

koy lagzın ulatı tınlıglarig ölüür “Koyun, domuz ve diğer canlıları öldürüyor.” (İKP III.2.)

yok çıgay ämgäklig tınlıglarag körüp ıgladım “Yokluk ve acı çeken yaratıkları görüp ağladım.” (İKP V.6.)

kayu kişi ög kañ köñlin bertsär ol tınlıg tamulug bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.6.)

kamag yertinçüdəki tınlıgların küsüşin “Yeryüzündeki bütün canlıların isteklerini” (İKP XV.1.)

kamag tı[n]lıglarka asıg tusu kılur “Bütün canlılara yarar sağlar.” (İKP XXI.5.)

üküş tınlıglar barıp ölügli “Çok sayıda insan (oraya) gidip ölüyor.” (İKP XXVI.6.)

kamag tınlıglarka artuk asıg tusu kılı umagay men “Bütün canlılara fazla yarar sağlayamayacağım.” (İKP XXXIV.6.)

barayın kim kayu tınlıglarka tüzü tükäti asıg tusu kılı usar men “Gideyim, çünkü hangisi olursa olsun canlıların hepsine, tam olarak yarar sağlayabilmek istiyorum.” (İKP XXXV.3.)

bu yertinçüdə kamag tınlıglar üçün burxan kutın tiläyü “Bu dünyadaki bütün canlılar için Buddha’nın sonsuz mutluluğunu dileyerek” (İKP XLVII.6.)

yok çıgay irinç yarlıg tınlıglarka “Yoksul, mutsuz ve zavallı canlılara” (İKP XLVIII.2.)

özlüg ‘canlı, yaratık, özü olan, kişiliği olan’

kuş kuzgun sukar yorıyur sansız tümän özlüg ölüür “Kuzgun (gibi) kuşlar gagalayarak geliyor; sayısız, on binlerce yarattığı öldürüyorlar.” (İKP I.6.)

2.3.2. Bitkiler

kamış ‘kamuş’

ekki kamış sış kıyıp “İki kamuşu şış (olacak biçimde) kıyıp” (İKP LVII.8.)

kentir ‘kenevir, kendir’

ämäri tınlıglar çıgarı äñirär yuñ äñirär kentir äñirär “Pek çok sayıda insan çikrik çeviriyor, yün eğiriyor, kendir eğiriyor.” (İKP II.4.)

lenxua ‘lotus çiçeği’

ol altun tagka tägsär siz kök lenxua p(?) körgäy siz “O altın dağa ulaşırsanız mavi lotus çiçekleri göreceksiniz.” (İKP XXXVIII.2.)

ol lenxua sayu birär agulug yılan bar “Bu lotus çiçeklerinin her birinde (=her birinin altında?) birer zehirli yılan vardır.” (İKP XXXVIII.3.)

agu tını ıraktın ançulayu közünür kaltı lenxua sayu tütün tütärçä “(Onların) zehirli nefesi, uzaktan sanki her bir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.” (İKP XXXVIII.6.)

ol lenxua yolug yoguru usar siz “Eğer bu lotus yolunu aşabilerseniz” (İKP XXXIX.1.)

sögüt ‘söğüt, ağaç’

kaç kārāklıg yemiş sögüt(-iñ) üzä birär çıñratgu asıñ “Birkaç elverişli meyve ağacının üstüne birer çingirak asın!” (İKP LXXIX.5.)

sögüt täpräğäy “Ağaçlar sallanacak.” (İKP LXXX.5.)

yemiş ‘meyve, yemiş’

ädgü yemişig kuşlar artatır üçün “İyi yemişleri kuşlar talan ettikleri için” (İKP LXXII.8.)

yemişiñin kuş kuzgun artatmagay “Yemişlerinizi kargalar ve (başka) kuşlar talan etmeyecekler.” (İKP LXXV.3.)

kaç kārāklıg yemiş sögüt(-iñ) üzä birär çıñratgu asıñ “Birkaç elverişli meyve ağacının üstüne birer çingirak asın!” (İKP LXXIX.4.)

kuşlar konmagı yemişinüz artamagay “Kuşlar konmayacak, yemişiniz de berbat olmayacak.” (İKP LXXX.6.)

2.3.3. Hayvanlar

2.3.3.1. Evcil Hayvanlar

buka ‘boğa’

bukası aşnu önüp “Boğa (onun boğası ?), öne geçerek” (İKP LXV.3.)

buzagu (bozagu?) ‘dana, buzağı’

buzagusın entürmiş inäk tæg ulıyu inçä tep ötüntilär “Buzağısını arayan inek gibi böğürüp şöyle arz ettiler:” (İKP LXXVII.3.)

inäk ‘inek’

buzagusın entürmiş inäk tæg ulıyu inçä tep ötüntilär “Buzağısını arayan inek gibi böğürüp şöyle arz ettiler:” (İKP LXXVII.4.)

koy ‘koyun’

koy lagzın ulatı tınlıglarıg ölürür “Koyun, domuz ve diğer canlıları öldürüyor.” (İKP III.1.)

koy yılkı egidsär yılıña aş(s?)ılur bay bolur “Koyun ve büyükbaş hayvan beslerse onlar yıldan yıla çoğalır ve (insan) zengin olur.” (İKP XIII.5.)

kölük ‘yük hayvanı’

beş yüz äränniñ aşı suwı kölüki takı nä käreğäkin alku tükäti berip uzatıp öntürdi “Beş yüz kişinin yiyeceğini, suyunu, yük hayvanını ve başka ne gerekiyorsa hepsini tam olarak vererek, onları uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.3.)

kuş ‘kuş’

kuş kuzgun sukar yoriyur sansız tümän özlüg ölürür “Kuzgun (gibi) kuşlar gagalayarak geliyor; sayısız, on binlerce yarattığı öldürüyorlar.” (İKP I.4.)

ädgü yemişig kuşlar artatır üçün “İyi yemişleri kuşlar talan ettikleri için” (İKP LXXII.8.)

yemişin kuş kuzgun artatmagay “Yemişlerinizi kargalar ve (başka) kuşlar talan etmeyecekler.” (İKP LXXV.3.)

kuş kuzgun konsa ışıgag tartğı men “Kargalar ya da (başka) kuşlar konuştuğu zaman ben ipi çekeceğim.” (İKP LXXX.3.)

kuşlar konmagı yemişinüz artamagay “Kuşlar konmayacak, yemişiniz de berbat olmayacak.” (İKP LXXX.6.)

ol kağ kuş “O baba kuş” (İKP XVIII.int.)

ud ‘öküz, sığır’

yunt ud çokar “At ve öküz kesiyor.” (İKP III.1.)

kan udçısı beş yüz ud sürä önti “Hanın sığırtaç, beş yüz öküzü sürerek (ona doğru) ilerledi.” (İKP LXV.2.)

sürüg ud kamag öntüktä “Sürüdeki öküzlerin tamamı geçtikten sonra” (İKP LXV.6.)

altun ... ud ... “Altın ... öküz ...” (İKP LXXI.int.)

yunt ‘at’

yunt ud çokar “At ve öküz kesiyor.” (İKP III.1.)

2.3.3.2. Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları

balık ‘balık’

talım balık odug erkän saklanmadın tuşar alkunı kemi birlä singürür “Canavar balık uyanık iken insan dikkat etmeyip onunla karşılaşır o, (yolcuların) hepsini gemiyle birlikte yutar.” (İKP XVII.2.)

sıktadı balıkça agnayu “Balık gibi debelenerek hıçkırdı.” (İKP LVIII.7.)

kuzgun ‘karga, kuzgun’

kuş kuzgun sukar yoriyur sansız tümän özlüg ölürür “Kuzgun (gibi) kuşlar gagalayarak geliyor; sayısız, on binlerce yarattığı öldürüyorlar.” (İKP I.4.)

yemişin kuş kuzgun artatmagay “Yemişlerinizi kargalar ve (başka) kuşlar talan etmeyecekler.” (İKP LXXV.3.)

kuş kuzgun konsa ışıgag tartğı men “Kargalar ya da (başka) kuşlar konuştuğu zaman ben ipi çekeceğim.” (İKP LXXX.3.)

lagzın ‘domuz’

koy lagzın ulatı tınlıglarig ölürür “Koyun, domuz ve diğer canlıları öldürüyor.” (İKP III.2.)

yılan ‘yılan’

ol lenxua sayu birär agulug yılan bar “Bu lotus çiçeklerinin her birinde (=her birinin altında?) birer zehirli yılan vardır.” (İKP XXXVIII.4.)

alku agulug lölär yılanlar yatur “Her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.6.)

2.3.3.3. Canavarlar, Ejderhalar

lö ‘ejderha’

lö kanlarınta çintämäni ärdini bar “Ejderhalar Hanı’nda çintamani mücevheri var.” (İKP XXI.2.)

lö kanı “Ejderhalar Hanı” (İKP XXXIX.2, XLV.1, XLV.7, XLVI.7, XLVIII.5, L.7.)

lö kanıña közüngäy siz “Ejderhalar Hanı’na görüneceksiniz.” (İKP XXXIX.8.)

alku agulug lölär yılanlar yatur “Her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.6.)

sizlär lölär kanı kunçuyı mu sizlär “Sizler, Ejderhalar Hanı’nın eşleri misiniz?” (İKP XLIII.3.)

ärklig lö kanıña “Güçlü Ejderhalar Hanı’na” (İKP XLVI.3.)

yetti kün lölär tapagın udugın aşadı “Yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde yemek yedi.” (İKP L.4.)

lölär kalıtı elitti “Ejderhalar, (prensi havaya) kaldırarak götürdüler.” (İKP LII.3.)

lölär kanı “Ejderhalar Hanı” (İKP L.6.)

talım ‘canavar, saldıran, talan eden, yırtıcı’

talım balık odug erkân saklanmadın tuşar alkunı kemi birlä singürür “Canavar balık uyanık iken insan dikkat etmeyip onunla karşılaşırsa o, (yolcuların) hepsini gemiyle birlikte yutar.” (İKP XVII.1.)

2.3.3.4. Hayvan Toplulukları

sürüg ‘sürü’

sürüg ud kamag öntüktä “Sürüdeki öküzlerin tamamı geçtikten sonra” (İKP LXV.6.)

yılkı ‘büyükbaş hayvanlar, çiftlik hayvanları’

koy yılkı egidsär yılıña aş(s?)ılur bay bolur “Koyun ve büyükbaş hayvan beslerse onlar yıldan yıla çoğalır ve (insan) zengin olur.” (İKP XIII.5.)

2.4. İnsan Bedeni

2.4.1. Beden, Organlar, Dokular

adak ‘ayak’

elgin adakın bāklāp kınlıkta urdılar “Elini, ayağını zincire vurup onu hapse attılar.” (İKP LXIII.5.)

tört adakın iñläyü kölitdi “Dört ayağı ile burgu gibi dönerek onu yere gömdü.” (İKP LXV.5.)

agız, agz- ‘ağız’

agzım yırlayü “Ağzım şarkı söyler.” (İKP LXX.1.)

agzı yırlayü olurdi “Ağzı şarkı söyleyip oturuyordu.” (İKP LXXI.1.)

saw agzıñızta önär “Söz ağzınızdan çıkar.” (İKP A.15.)

aya ‘avuç içi’

ayadaki yençü 2 monçuk täg “Avuç içindeki iki inci tanesi gibi” (İKP VI.8.)

baş ‘baş, kafa’

tegin başın töñitip ıglayu yerdä yatıp yokkaru turgalı aş aşlagar(=l)ı unamadı “Prens başını eğip ağlayarak yere yattı, ayağa kalkmaya da yemek yemeye de razı olmadı.” (İKP XIX.4.)

ädgü ögli tegin başındaki ärdinig(η ?) alıp inisiñ berdi “İyi Düşünceli Prens, başındaki mücevheri alıp küçük kardeşine verdi.” (İKP LV.7.)

bel ‘bel, kuşak, böbrekler, gövde’

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüşlüg otrukka tagka tädgi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.4.)

boguz ‘boğaz, gırtlak’

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüşlüg otrukka tagka tädgi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.4.)

’ät (at?) ‘et’

közünür ’ät burxan ög kañ tetir “Görünürde ete kemiğe (bürünmüş) Buddha’ya ana ve baba denir.” (İKP XI.3.)

ät’öz ‘beden, insan bedeni’

bu suylug ät’özdä ozalım “Bu günahkâr bedenden kaçalım.” (İKP LI.8.)

elig, elg- ‘el’

elgi ärdinilig yıp äñirär “Elleri mücevherli ipleri eğiriyordu.” (İKP XLI.2.)

elgin tuta kigürüp ärdinilig orunluk üzä olgurtı “Elini tutarak onu içeri soktu ve mücevherli tahtın üzerine oturttu.” (İKP XLVI.1.)

elgin adakın bäkläp kınlıkta urdılar “Elini, ayağını zincirleyip onu hapse attılar.” (İKP LXIII.5.)

elgim atızu agzım yırlayı “Elim çalar, ağzım şarkı söyler.” (İKP LXX.1.)

’elgi kopuz itızu “Eli kopuz çalıp” (İKP LXXI.1.)

meniñ eligdä uruñ “Benim elime verin!” (İKP LXXX.3.)

kol ‘kol’

kolin yetip içgärü kañı kan tapa kigürdi “Onu kolundan çekerek saraya(= içeriye), babası hanın yanına getirdi (=girdirdi).” (İKP XXV.1.)

ädgü ögli tegin yerçi awıçka kolin yetip “İyi Düşünceli Prens, yaşlı rehberi kolundan tutup” (İKP XXXVI.3.)

köz ‘göz’

közdäki “Gözdeki” (İKP VI.8.)

ekki közi körmüz erti “İki gözü de görmüyordu.” (İKP XXIV.5.)

amtı munı ekki köz täglärip sançayın “Şimdi ben bunun iki gözünü oyup kör edeyim.” (İKP LVII.5.)

ekki köziñä sançıp täzti “Onun iki gözüne saplayıp kaçtı.” (İKP LVIII.1.)

ekki közümin täglärü sançtı “İki gözümü oyup beni kör ettiler.” (İKP LVIII.5.)

ekki közintäki sışın alıp kodtı “İki gözündeki şişi tamamen çıkardı.” (İKP LXV.8.)

ol közsüz kişi ayıg bilgä tetir “O gözsüz kişiye son derece bilge deniyor.” (İKP LXXIV.5.)

ol borlukçı är közsüz kişi “O bahçıvan ... gözsüz kişi...” (İKP LXXIV.7.)

közüñüz ança añ bolzun “Gözleriniz böyle güçsüz olsun!” (İKP A.1.)

birök yazukum yok ersär bir közüñüz yarazun kün körüñ “Ama hatam yoksa bir gözünüz parlansın ve güneşi görün!” (İKP A.3.)

teginniñ bir közi yarudı bütüg tolu boltı “Prensın bir gözü parladı, tam ve dolu oldu.” (İKP A.4.)

kulkak ‘kulak’

narata atlıg lö kanı kulkakıntakı çintämäni ärdini alıp söküp teginkä berdi “Narata adlı Ejderha Hanı, kulağındaki çintamani mücevherini söküp aldı ve prene verdi.” (İKP L.7.)

täri ‘deri’

tärisin soy(=r?)ar kan ögüz akıtar “Onların derisini yüzüyor, ırmak gibi kan akıtıyor.” (İKP III.3.)

til ‘dil’

tilin yalgap ekki közintäki sışın alıp kodtı “(Boğa) diliyle yalayıp iki gözündeki şişi tamamen çıkardı.” (İKP LXV.7.)

yüz ‘yüz, çehre’

munuŋ yüzün yemä körmäyin “Bunun yüzünü de görmeyeyim!” (İKP LXIII.1.)

2.4.2. Vücut Salgıları

kan ‘kan’

kan ögüz akıtar “Irmak gibi kan akıtıyor.” (İKP III.4.)

’ätin kanın satar “(Onların) etini ve kanını satıyor.” (İKP III.4.)

2.4.3. Solunum

tın ‘soluk, nefes, can’

agu tını ıraktın ançulayu közünür kaltı lenxua sayu tütün tütärçä “(Onların) zehirli nefesi, uzaktan sanki her bir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.” (İKP XXXVIII.4.)

2.4.4. Beden Sağlığı

aruk ‘yorgunluk, yorgun’

awınçka arukı yetti “İhtiyarın yorgunluğu geldi.” (İKP XXXVII.1.)

siz aruk siz “Siz yorgunsunuz.” (İKP LV.4.)

2.5. Coğrafya

2.5.1. Kara Kütleleri

bältir ‘yol kavşağı, yolların ya da akarsuların birleştiği yer’

anta uduzup balık ortusınta bältirdä kalın kowrag ara olgurtı “(Prensi) oradan alıp şehrin ortasındaki bir yol kavşağına, yoğun bir kalabalığın arasına oturttu.” (İKP LXX.5.)

karam ‘surların kenarındaki hendek, çukur’

ol balık tägrä yemä yetti kat karam içintä alku agulug lölä yılanlar yatur “O şehrin etrafında ve yedi katlı hendek içinde, her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.5.)

kum ‘kum’

yeri kumı alku kümüş “Oranın yeri ve kumu tamamen gümüşlendi.” (İKP XXXVI.7.)

otruk ‘ada’

ärdinilig otrukka tägdilär “Mücevherli adaya ulaştılar.” (İKP XXXIII.7.)

kümüşlüg otrukka tagka tägdi “Gümüşlü adaya, gümüşlü dağa eriştiler.” (İKP XXXVI.6.)

tag ‘dağ’

ekkinti suwda suw öñlüg taglar bar “İkinci (tehlike): suda su renginde dağlar vardır.” (İKP XVII.5.)

kümüşlüg otrukka tagka tägdi “Gümüşlü adaya, gümüşlü dağa eriştiler.” (İKP XXXVI.6.)

oglum muntuda inaru ög(=ñ?)tün yıñak altun tag bar “Oğlum, ileride doğu yönüne doğru bir altın dağ var.” (İKP XXXVII.6.)

ol altun tagka tägsär siz kök lenxua p(?) körgäy siz “O altın dağa ulaşırsanız mavi lotus çiçekleri göreceksiniz.” (İKP XXXVIII.1.)

yer ‘yer, toprak, arazi, yeryüzü, ülke’

kurug yerig suwayu “Kuru yeri (=toprağı) sularken” (İKP I.3.)

öl yerig tariyu “Yaş toprağı işlerken” (İKP I.4.)

bu nä ämgäklig yer ermiş “Bu ne çileli yermiş!” (İKP IV.8.)

yer tǎŋri törümiştä bärü bay yemä bar yok ıǵay yemä bar “Yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var yoksul da var.” (İKP V.8.)

nä için ölüm yerkä barır siz “Niçin ölümlü yere gidiyorsunuz?” (İKP XVI.8.)

tegin başın töñtip ıǵlayu yerdä yatıp yokkaru turgalı aş aşlagar(=l)ı unamadı “Prens başını eğip ağlayarak yere yattı, ayağa kalkmaya da yemek yemeye de razı olmadı.” (İKP XIX.5.)

yarlıg bolmaz ersär bu yerdä yokkaru turmaz men “Eğer kral buyruğu (=izni) verilmezse buradan kalkmayacağım.” (İKP XIX.7.)

tǎŋri tǎg ärdini tǎg ögüküñüzni ölüm yeriñä idur siz “Gök gibi, mücevher gibi yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz.” (İKP XXVI.4.)

eçim tegin ölüm yerkä barır ol “Ağabeyim prens, ölümlü yere gidiyor.” (İKP XXIX.8.)

yeri kumu alku kümüş “Oranın yeri ve kumu tamamen gümüşlendi.” (İKP XXXVI.7.)

ulug küçlüg kutlug bodisawatlar ermäsär bu yerkä näñ tǎgmägäy erti “Büyük, güçlü ve kutsal ruhla donanmış Bodhisattvalardan (biri) olmasaydı buraya kadar gelemezdi.” (İKP XLV.4.)

bu çimbudwıp yer suwdaki baranas uluştaki kan oğlu ädgü ögli tegin kälip “Bu Jambudvipa kıtasındaki Benares ülkesindeki hanın oğlu İyi Düşünceli Prens, gelmiştir.” (İKP XLIV.1.)

nä kǎrgäk boltı kim ança ämgänip bu yerkä kältiñiz “Ne gerek oldu ki o kadar acı çekip buraya geldiniz?” (İKP XLVII.4.)

men özüüm itta sansız yer körü yorımış kǎrgäk “Ben, kendim boşuna sayısız yer görüp taban tepmişim.” (İKP LVII.4.)

ol yer suw ırşı tǎŋri bar erti “Oralarda, Irşı diye bir cin vardı.” (İKP LIX.1.)

öz kadını yeriñä tǎgdi “Kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.3.)

yertünçü, yertinçü ‘yer, yeryüzü, dünya’

kamag yertünçüdäki tınlıglarınıñ küsüşin “Yeryüzündeki bütün canlıların isteklerini” (İKP XIV.8.)

bu yertinçüdä kamag tınlıglar üçün burxan kutın tiläyü “Bu dünyadaki bütün canlılar için Buddha’nın sonsuz mutluluğunu dileyerek” (İKP XLVII.6.)

bu yertinçü törüsi antag ol “Bu yeryüzünün yasası öyledir.” (İKP LXXVIII.3.)

2.5.2. Su Kütleleri

ögüz ‘ırmak’

kan ögüz akıtar “Irmak gibi kan akıtıyor.” (İKP III.4.)

toluy ögüzkä kirip “Okyanus ırmağına girip” (İKP XIV.4.)

täk taluy ögüzkä kirmişig tapladı “Sadece okyanus ırmağına gitmeyi onayladı.” (İKP XV.3.)

talı ögüzkä kiräyin “Okyanus ırmağına gideyim mi?” (İKP XV.5.)

kaltı taluy ögüzkä tägip yetti kün turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.3.)

taluy ögüzkä kirür sizlär “Okyanusa gidiyorsunuz.” (İKP XXXII.2.)

taluy ögüzkä kızıgıña tägürdi “Okyanus ırmağına, sınırlarına ulaştırdılar.” (İKP LII.4.)

suw ‘su, ırmak’

ekkinti suwda suw önlüg taglar bar “İkinci (tehlike): suda su renginde dağlar vardır.” (İKP XVII.4.)

üçünç suwda yäklär urup kemi suwka çomurur “Üçüncü (tehlike): suda şeytanlar saldırır ve gemiyi suya gömerler.” (İKP XVII.6,7.)

suw egrikşälür-äyür sokuşur “Sular, fırl fırl döner ve her yönden birbirine çarpar.” (İKP XVIII.1.)

ol taluy suwı ärtiñü korkınçig adalıg ol “Bu okyanusun suyu son derece korkunç ve tehlikelidir.” (İKP XXVI.5.)

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüslüg otrukka tagka tägdi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.5.)

bu çimbudwıp yer suwdakı baranas uluştakı kan oğlu ädgü ögli tegin kälip “Bu Jambudvipa kıtasındaki Benares ülkesindeki hanın oğlu İyi Düşünceli Prens, gelmiştir.” (İKP XLIV.1.)

ol yer suw ırşı täñri bar erti “Oralarda, Irşı diye bir cin vardı.” (İKP LIX.1.)

tegin ol beş yüz koltguçılarag aşın suwın tonı 'ütüki kopı tükäti kılıtı “Prens o beş yüz dilenciye yemeklerini, sularını, elbiselerini ve ayakkabılarını hepsini birden ve tamamen verdi.” (İKP LXXV.7.)

suw ‘su’ (İKP XXXIX.int.)

taluy, toluy, talu ‘deniz, okyanus’

toluy ögüzkä kirip “Okyanus ırmağına girip” (İKP XIV.4.)

täk taluy ögüzkä kirmişıg tapladı “Sadece okyanus ırmağına gitmeyi onayladı.” (İKP XV.3.)

talı ögüzkä kiräyin “Okyanus ırmağına gideyim mi?” (İKP XV.5.)

anı üçün taluyka kirigsäyür men “Onun için okyanusa gitmek istiyorum.” (İKP XXI.6.)

kim taluyka barayın tesär kiriñlär oghum teginkä eş boluñlar “Kimler, ‘Okyanusa gideyim.’ derlerse gelsinler (saraya girsinler) ve oğlum prense arkadaş olsunlar!” (İKP XXII.1.)

kaç kata taluyka kirip “Kaç (=birkaç) kere okyanusa gitmiş.” (İKP XXIV.1.)

ol taluy suwı ärtiñü korkınçıg adalıg ol “Bu okyanusun suyu son derece korkunç ve tehlikelidir.” (İKP XXVI.4.)

amıtı eçim taluyka barıp ärdini kälürsär takı ağırlıg bolgay “Şimdi ağabeyim okyanusa gidip mücevheri getirirse daha da değerli olacak.” (İKP XXIX.2.)

ädgü ögli teginig uzatı öntürüp taluyka ıdılar “İyi Düşünceli Prens’i kabile halinde uğurlayıp onu okyanusa yolcu ettiler.” (XXXI.2.)

kaltı taluy ögüzkä tägip yetti kün turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.3.)

taluy ögüzkä kirür sizlär “Okyanusa gidiyorsunuz.” (İKP XXXII.2.)

taluy ögüzkä kızıgıña tägürdi “Okyanus ırmağına, sınırlarına ulaştırdılar.” (İKP LII.4.)

taluy içintä yokadı “Denizin içinde yok oldular.” (İKP LIII.8.)

baranas uluştakı kan oğlu taluyka kirdi “Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti.” (İKP A.16.)

2.5.3. Coğrafi Yönler

ke ‘batı, sonra, arka, arkada’

öñtün kedin satıgka yulugka barsar bay bolur “(İnsan) doğuya, batıya alım satım için giderse zengin olur.” (İKP XIII.7.)

öñ (ög?) ‘ön, önde, doğu’

öñtün kedin satıgka yulugka barsar bay bolur “(İnsan) doğuya, batıya alım satım için giderse zengin olur.” (İKP XIII.7.)

oglum muntuda ınaru ög(=ñ?)tün yıñak altun tag bar “Oğlum, ileride doğu yönüne doğru bir altın dağ var.” (İKP XXXVII.5.)

öñtün kapagka tägdi “Doğudaki kapıya ulaştı.” (İKP XLI.7.)

2.5.4. Yer-Yön Adları

baş ‘uç, sınır, tepe’

kamag ıışg başın birgärü bap meniñ eligdä uruñ “Bütün iplerin ucunu bir noktada birleştirerek onu benim elime verin!” (İKP LXXX.2.)

bärü ‘bu yana doğru, buradan, beri’

yer täñri törümiştä bärü bay yemä bar yok çıgay yemä bar “Yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var yoksul da var.” (İKP VI.1.)

ögüm kañım söndä bärü meni sewmüz erti “Annem, babam uzun zamandan beri beni sevmezlerdi.” (İKP LVI.7.)

birgärü ‘bir noktada, hepsi bir arada’

kamag ıışg başın birgärü bap meniñ eligdä uruñ “Bütün iplerin ucunu bir noktada birleştirerek onu benim elime verin!” (İKP LXXX.2.)

buluñ ‘köşe, aç, yan, taraf, dünyanın dört “bucak”ından biri’

ol ädgü kü at tört buluñda yadıltı “Bu iyi, şanlı ad dört bir yana yayıldı.” (İKP VII.2.)

iç ‘iç’

kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Birkaç gün içinde mücevherli adaya eriştiler.” (İKP XXXIII.7.)

ol balık tägrä yemä yetti kat karam içintä alku agulug lölä yılanlar yatur “O şehrin etrafında ve yedi katlı hendek içinde, her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.5.)

taluy içintä yokadı “Denizin içinde yok oldular.” (İKP LIII.8.)

içgärü ‘içeriye, içeride, hükümdarın yanına doğru, kral sarayında, hükümdarın sarayı’

ötürü içgärü kañı elligkä ötüg berdi “Sonra, sarayda babası krala istekte bulundu.” (İKP XV.4.)

içgärü ötüg berdilär “İçeriye (sarayın içine) öneri(lerini) arz ettiler.” (İKP XXIII.2.)

kolin yetip içgärü kañı kan tapa kigürdi “Onu kolundan çekerek saraya(= içeriye), babası hanın yanına getirdi (=girdirdi).” (İKP XXV.2.)

içgärü balıkka kirgäy siz “Şehrin içine gireceksiniz.” (İKP XXXIX.8.)

içgärü kirdi ordu kapagka tägdi “İçeri girdi ve saray kapısına ulaştı.” (İKP XLII.7.)

içgärü kirip ötüntilär “İçeri girip arz ettiler.” (İKP XLIV.7.)

ol ödün tegin içgärü kirdi “O zaman prens içeri girdi.” (İKP XLV.7.)

tegin içgärü inçä ötüg berdi “Prens, onlara içerisi (sarayın içi) için şöyle bir rica iletti (= verdi).” (İKP XLIII.7.)

kapagda turur içgärü közüngäli tep “Kapıda, içeriye (hükümdara) görünmek umuduyla beklemektedir.” (İKP XLIV.4.)

içgärülüğ ädgü yemişig kuşlar artatır üçün “Saraya ait iyi yemişleri kuşlar talan ettiği için” (İKP LXXII.7.)

ortu ‘merkez, orta’

balık ortusınta “Şehrin ortasında” (İKP LXX.5.)

öñi ‘dışarıda, kenarda, ayrı, başka yerde, farklı’

öñi barzun “Başka yere gitsin!” (İKP IX.8.)

öñi öñi kazganç kılmak ayu berdilär “Kazanç sağlamak için ayrı ayrı yol gösterdiler.” (İKP XIII.1.)

kapıgçı är turgurup yolta öñi olgurtı “Kapının bekçisi, (onu) ayağa kaldırıp yolun kenarına oturttu.” (İKP LXVI.2.)

taş ‘dış, dışarı’

balık taştın tarıgçılarag körür erti “Şehrin dışında çiftçileri görüyordu.” (İKP I.2.)

taştın ilinçükä önmiş erdim “Dışarıda eğlenmeye gitmişim.” (İKP V.4.)

taşgaru (taşkaru?) ‘dışarıya, dışa doğru, dışarıda’

taşgaru ilinçükä atlanturdu “Dışarıda eğlenmek için (prensi) ata bindirmişlerdi.” (İKP X.1.)

tägrä ‘çevre, etraf’

ol balık tägrä yemä yetti kat karam içintä alku agulug lölä yılanlar yatur “O şehrin etrafında ve yedi katlı hendek içinde, her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.4.)

yırığ tañlayu esirkäyü ıglayu tägrä tolı tururlar erti “(İnsanlar) şarkıyı beğenip, yakınlara ve ağlayarak etrafa doluşup duruyorlardı.” (İKP LXXI.4.)

utru ‘tersine, karşısında, karşı gelerek’

lö kanı utru önti “Ejderha Hanı, onu karşılamak için ilerledi.” (İKP XLVI.1.)

yıñak ‘yan, taraf, yön’

oglum muntuda ınaru ög(=ñ?)tün yıñak altun tag bar “Oğlum, ileride doğu yönüne doğru bir altın dağ var.” (İKP XXXVII.5.)

yokkaru ‘yukarıya doğru, yukarıda’

tegin başın töñitip ıglayu yerdä yatıp yokkaru turgalı aş aşlagar(=l)ı unamadı “Prens başını eğip ağlayarak yere yattı, ayağa kalkmaya da yemek yemeye de razı olmadı.” (İKP XIX.5.)

yarlıg bolmaz ersär bu yerdä yokkaru yokkaru turmaz men “Eğer kral buyruğu (=izni) verilmezse buradan kalkmayacağım.” (İKP XIX.7,8.)

ädgü ögli tegin yokkaru turdu “İyi Düşünceli Prens, ayağa kalktı.” (İKP LX.5.)

2.6. Gündelik Yaşam Öğeleri

2.6.1. Su

suw ‘su’

beş yüz äränniñ aşı suwı kölüki takı nä kărgäkin alku tükäti berip uzatıp öntürdi “Beş yüz kişinin yiyeceğini, suyunu, yük hayvanını ve başka ne gerekiyorsa hepsini tam olarak vererek, onları uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.3.)

2.6.2. Beslenme

aş ‘gıda, yiyecek’

aş aşlagalı unamadı “Yemek yemeye razı olmadı.” (İKP XIX.6.)

aş aşanmaz men “Yemek yemeyeceğim.” (İKP XIX.8.)

beş yüz äränniñ aşı suwı “Beş yüz kişinin yiyeceği, suyu” (İKP XXVIII.3.)

aş berür boltular “Yemek verir oldular.” (İKP LXVIII.4.)

tataglıg aş içkü “Lezzetli yiyecek içecek” (İKP LXXI.6.)

aşın suwın “Yemeğini, suyunu” (İKP LXXV.7.)

’ät (at?) ‘et’

’ätin kanın satar “(Onların) etini ve kanını satıyor.” (İKP III.4.)

içgü (içkü?) ‘içecek, içki’

tataglıg aş içkü “Lezzetli yiyecek içecek” (İKP LXXI.6.)

2.6.3. Yol, Geçit

yol ‘yol’

ol lenxua yolug yoguru usar siz “Eğer bu lotus yolunu aşabilerseniz” (İKP XXXIX.1.)

kurtulmak yolka täginälim “Kurtuluş yoluna erişelim.” (İKP LII.2.)

kapıgçı är turgurup yolta öñi olgurtı “Kapının bekçisi, (onu) ayağa kaldırıp yolun kenarına oturttu.” (İKP LXVI.2.)

2.6.4. Madenler

altun ‘altın’

altun tag bar közünür mü “Altın dağ var, görünüyor mu?” (İKP XXXVII.6.)

ol altun tagka tägsär siz “O altın dağa ulaşırsanız” (İKP XXXVII.8.)

sarıg altun yıp äñirärlär “Sarı, altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLIII.2.)

altun... ud... “Altın... öküz...” (İKP LXXI.int.)

kümüş ‘gümüş’

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüşlüg otrukka tagka tägdi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.5.)

yeri kumu alku kümüş “Oranın yeri ve kumu tamamen gümüşlendi.” (İKP XXXVI.7.)

tört körklä kırkın yürüñ kümüş yıp äñirär bu kapag közädü tururlar “Dört güzel kız, beyaz gümüş bir ip eğiriyorlar ve bu kapıyı gözetleyip duruyorlardı.” (İKP XLII.3.)

temir ‘demir’

yetti temir sua kemi solap turgurdı “Demirden yedi zincir, gemiyi zincirleyip durdurdu.” (İKP XXXI.5.)

kim näñ üntämäsär yettinç kün temir sua açtı “Kimse hiç ses çıkarmayınca yedinci gün demir zincirleri açtılar.” (İKP XXXIII.3.)

temir ıışg yorıdı “Demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.4.)

temir tirädi “Demirle destekledi.” (İKP LXXV.int.)

2.6.5. Giyim

'ätük 'ayakkabı, pabuç'

tonı 'ätüki "Elbiseleri ve ayakkabıları" (İKP LXXVI.1.)

ton 'elbise, giyecek'

tonı 'ätüki "Elbiseleri ve ayakkabıları" (İKP LXXVI.1.)

2.6.6. Müzik Aleti

çıñratgu 'çingirak, çan'

kaç kārāklig yemiş söğüt(-iñ) üzä birär çıñratgu asıñ "Birkaç elverişli meyve ağacının üstüne birer çingirak asın!" (İKP LXXIX.5.)

küwrüg 'davul'

ädgü ögli tegin ulug küwrüg tokıtıp inçä tep yarlıgkadı "İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu:" (İKP XXXI.8.)

küninä munçulayu küwrüg tokıp yarlıg yarlıgkap "Günlerce böyle davul çalıp, emir buyurup" (İKP XXXIII.1.)

kopuz (kobuz?) 'kopuz, bir tür çalgı'

tegin kopuzka ärtiñü uz erti "Prens, kopuzda son derece ustaydı." (İKP LXX.7.)

'elgi kopuz ıtızu agzı yırlayı olurdı "Eli kopuz çalıp ağzı şarkı söyleyip duruyordu." (İKP LXXI.1.)

kuñkayu, kuñkau 'bir tür müzik aleti, ut, kitara'

maña amtı bir kuñkayu tiläp kälürüñ "Bana şimdi bir kopuz isteyip getirin!" (İKP LXIX.7.)

ol udçı är bir kuñkau tiläp kälürdi berdi "O sığırtmaç, bir kopuz isteyip getirdi ve ona verdi." (İKP LXX.3.)

2.6.7. Zanaat, Yapı İşleri

böz ‘pamuklu kumaş, bez’

böz bertätip kars tokıyur “Pamuklu beze vurarak sağlamlaştırıp yünlü kumaş dokuyorlar.” (İKP II.4.)

çıgarı (çıgrı?) ‘çıkırık, dokuma çıkırığı’

ämäri tınlıglar çıgarı äñirär yuñ äñirär kentir äñirär “Pek çok sayıda insan çıkırık çeviriyor, yün eğiriyor, kendir eğiriyor.” (İKP II.3.)

kars ‘yünden ya da kıldan dokunmuş kumaş’

böz bertätip kars tokıyur “Pamuklu beze vurarak sağlamlaştırıp yünlü kumaş dokuyorlar.” (İKP II.4.)

yıp (yip?) ‘ip’

elgi ärdinilig yıp äñirär “Elleri mücevherli ipleri eğiriyordu.” (İKP XLI.3.)

yürüñ kümüş yıp äñirär “Beyaz gümüş bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLII.3.)

sarıg altun yıp äñirärlär “Sarı altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLIII.2.)

yuñ ‘yün’

ämäri tınlıglar çıgarı äñirär yuñ äñirär kentir äñirär “Pek çok sayıda insan çıkırık çeviriyor, yün eğiriyor, kendir eğiriyor.” (İKP II.3.)

2.6.8. Ticaret, Endüstri

2.6.8.1. Ticaret, Satış, Pazarlama

satıg ‘satış, satma’

öñtün kedin satıgka yulugka barsar bay bolur “(İnsan) doğuya, batıya alım satım için giderse zengin olur.” (İKP XIII.7.)

yulug ‘satma, satış’

öñtün kedin satıgka yulugka barsar bay bolur “(İnsan) doğuya, batıya alım satım için giderse zengin olur.” (İKP XIV.1.)

2.6.8.2. Mal-Mülk, Değerli Eşyalar, Servet, Para, Takas

agı ‘çok değerli mal-mülk, hazine’

agı barım azkına kaltı “Zenginlikler ve varlıklar çok az kaldı.” (İKP VII.6.)

agı barım alkınsar “Zenginlikler ve varlıklar bitiyorsa” (İKP VII.9.)

elig törüg agı barım tutar agı barım alkınsar el törü nâçük tutar biz “Devleti ve onun kurumlarını varlık ve zenginlik ayakta tutar. Varlık, zenginlik tükenirse devleti ve kurumlarını nasıl sürdürebiliriz?” (İKP IX.2.)

agı barım kazgansar “Zenginlik ve varlık kazanmak isterse” (İKP XII.6.)

altun ‘altın’

altun tag bar közüñür mü “Altın dağ var, görünüyor mu?” (İKP XXXVII.6.)

ol altun tagka tägsär siz “O altın dağa ulaşırsanız” (İKP XXXVII.8.)

sarıg altun yıp äñirärlär “Sarı, altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLIII.2.)

altun... ud... “Altın... öküz...” (İKP LXXI.int.)

barım ‘zenginlik, mal-mülk, servet’

agı barım azkına kaltı “Zenginlikler ve varlıklar çok az kaldı.” (İKP VII.6.)

agı barım alkınsar “Zenginlikler ve varlıklar bitiyorsa” (İKP VII.9.)

elig törüg agı barım tutar agı barım alkınsar el törü nâçük tutar biz “Devleti ve onun kurumlarını varlık ve zenginlik ayakta tutar. Varlık, zenginlik tükenirse devleti ve kurumlarını nasıl sürdürebiliriz?” (İKP IX.2.)

agı barım kazgansar “Zenginlik ve varlık kazanmak isterse” (İKP XII.7.)

bergü ‘bağış, verilecek ya da ödenecek şey’

bergü bulmatın kor(=l)tguçılar yıglayu barsar tegin yemä ıglayu kalır erti “Dilenciler, bağış alamayıp, ağlayarak giderlerse prens de ağlayıp kalıyordu.” (İKP X.4.)

çintämäni (çintamani?) ‘düşünce mücevheri anlamına gelen Sanskr. *cintamani*’nin karşılığı’

bulunçusuz çi[n]tämäni ärdini bulsar “Bulunmaz çintamani mücevherini bulursa” (İKP XIV.7.)

çintämäni ärdini (bulsar) bar “Çintamani mücevheri var.” (İKP XXI.3.)

men bu muntuda yegräk çintämäni ärdini algalı barayın “Ben burada, en üstün çintamani mücevherini almaya gideyim.” (İKP XXXV.1.)

çintämäni ärdini “Çintamani mücevheri” (İKP XLVIII.3, L.8, LI.3.)

ärdini ‘mücevher’

bulunçusuz çi[n]tämäni ärdini bulsar “Bulunmaz çintamani mücevherini bulursa” (İKP XIV.7.)

çintämäni ärdini (bulsar) bar “Çintamani mücevheri var.” (İKP XXI.3.)

täŋri tæg ärdini tæg ögüküŋüzni “Gök gibi, mücevher gibi sevgili yavrunuzu” (İKP XXVI.3.)

ärdini kälürsär “Mücevheri getirirse” (İKP XXIX.2.)

ärdinilig otrukka tägdilär “Mücevher adasına eriştiler.” (İKP XXXIII.7.)

taŋ adınçığ ärdini yençü “Az rastlanılır, seçme mücevher ve inci” (İKP XXXIV.2.)

bu ärdini birlä “Bu mücevherlerle birlikte” (İKP XXXIV.5.)

men bu muntuda yegräk çintämäni ärdini algalı barayın “Ben burada, en üstün çintamani mücevherini almaya gideyim.” (İKP XXXV.2.)

lö kanı ärdinilig balıkka “Ejderhalar Hanı’nın mücevherli şehrine” (İKP XXXIX.2.)

ärdini bulgay siz “Mücevheri bulacaksınız.” (İKP XL.1.)

ärdini bultuŋuz mu “Mücevheri buldunuz mu?” (İKP LIV.8.)

ärdinilig yıp äŋirär “Mücevherli ipleri eğiriyordu.” (İKP XLI.3.)

ärdinilig orunluk üzä olgurtı “Mücevherli tahta oturttu.” (İKP XLVI.2.)

çintämäni ärdini “Çintamani mücevheri” (İKP XLVIII.3, L.8, LI.4.)

ärdini poşıka kälmişi bar erti “Mücevher dilemeye gelmişlerdi.” (İKP XLIX.1.)

yettinç kün ärdini alıp “Yedinci gün, mücevheri alıp” (İKP L.1.)

ärdini maña beriñ “Mücevheri bana verin!” (İKP LV.6.)

başındaki ärdini(ñ ?) alıp inisiñ berdi “Başındaki mücevheri alıp küçük kardeşine verdi.” (İKP LV.8.)

kazganç ‘kazanç, gelir’

öz kazgançım üzä ädgü kılınç kılayın “Kendi kazancımla iyi işler yapayım.” (İKP XII.2.)

öñi öñi kazganç kılmak ayu berdilär “Kazanç sağlamak için ayrı ayrı yol gösterdiler.” (İKP XIII.1.)

kazganç näñ tarıg tarımakda ädgü yok kärgäk “Kazanmak için toprağı işlemekten daha iyisi yok olsa gerek.” (İKP XIII.2.)

meniñ eltä kazgançım siziñ ermäz mü “Benim devlet gelirlerim sizin değil mi?” (İKP XVI.4.)

kümüş ‘gümüş’

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüşlüg otrukka tagka tägdi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.5.)

yeri kumu alku kümüş “Oranın yeri ve kumu tamamen gümüşlendi.” (İKP XXXVI.7.)

tört körklä kırkın yürüñ kümüş yıp äñirär bu kapag közädü tururlar “Dört güzel kız, beyaz gümüş bir ip eğiriyorlar ve bu kapıyı gözetleyip duruyorlardı.” (İKP XLII.3.)

monçuk (munçuk?) ‘cam ya da taş boncuk’

ayadaki yençü 2 monçuk täg “Avucumdaki iki inci tanesi kadar” (İKP VI.8.)

tawar ‘mal-mülk, ticaret eşyası’

tawar kazganmak näñ toluy ögüzkä kirip “Mal mülk kazanmak konusunda (insan), okyanus ırmağına gidip” (İKP XIV.3.)

yençü ‘inci’

ayadaki yençü 2 monçuk täg “Avucumdaki iki inci tanesi kadar” (İKP VI.8.)

tañ adınçığ ärdini yençü “Az rastlanılır, seçme mücevher ve inci” (İKP XXXIV.2.)

2.6.9. Kent, Konut, İstihkâm, Devlet Kurumları

2.6.9.1. Kent, Şehir, Memleket, Ülke

balık ‘kent, şehir’

balık taştın tarıgçılarag körür erti “Şehrin dışında çiftçileri görüyordu.” (İKP I.2.)

ıglayu balıkka kirdi “Ağlaya ağlaya şehre girdi.” (İKP IV.1.)

lö kanı ärdinilig balıkka orduka täggäy siz “Ejderhalar Hanı’nın mücevherli şehrine ve sarayına ulaşacaksınız.” (İKP XXXIX.3.)

ol balık tägrä yemä yetti kat karam içintä alku agulug lölä yılanlar yatur “O şehrin etrafında ve yedi katlı hendek içinde, her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.4.)

anı yoguru usar siz içgärü balıkka kirgäy siz “Onları aşabilerseniz şehrin içine gireceksiniz.” (İKP XXXIX.8.)

ötrü tegin balık içiñä kirdi “Sonra prens, şehrin içine girdi.” (İKP XLI.7.)

anta uduzup balık ortusınta bältirdä kalın kowrag ara olgurtı “(Prensi) oradan alıp şehrin ortasındaki bir yol kavşağına, yoğun bir kalabalığın arasına oturttu.” (İKP LXX.4.)

kınka tägir üçün busanıp balık uluşta bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Cezaya uğradığı için üzüлüp şehirdeki ve ülkedeki bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.1.)

ulus ‘ülke, bölge, şehir, memleket, eyalet’

bu ulus bodun ayıg kılınçlıg(=lar) kılınıñın körüp “Bu ülke insanların kötü işler yaptığını görüp” (İKP III.6.)

baranas uluşta bir ädgü alp yerçi suwçı bar erti “Benares ülkesinde iyi, cesur bir rehber gemici vardı.” (İKP XXIII.7.)

ulus barça tegin üçün busanur “Memleketin tamamı prens için üzüлür (idi?).” (İKP XXVII.1.)

kaṇi kan uluṣ bodun ıglayu sıktayu “Babası han ve ülkedeki insanlar, ağlayıp sızlayarak” (İKP XXX.8.)

baranas uluṣtaki kan oğlu ädgü ögli tegin “Benares ülkesindeki hanın oğlu, İyi Düşünceli Prens” (İKP XLIV.2.)

uluṣ bodun alku kowradı “Ülke halkının tamamı oraya koştu.” (İKP LXXI.2.)

baranas uluṣ bodunı alku busantı ıgladılar “Benares halkının hepsi üzüldü ve ağladı.” (İKP LXII.3.)

ol uluṣta nāçä irinç yarlıg koltguçılar bar ersär alku anta kowradı “O ülkede ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa, hepsi oraya toplandı.” (İKP LXXI.7.)

balık uluṣta bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Şehirdeki ve ülkedeki bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.2.)

baranas uluṣtaki kan oğlu taluyka kirdi “Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti.” (İKP A.15.)

2.6.9.2. Konut, İstihkâm, Devlet Kurumları

aglık (aglık) ‘hazine, devlet hazinesi, değerli eşyaların saklandığı yer’

takı adın aglık koltı “Yeniden başka hazineler istedi.” (İKP VII.4.)

aglıktakı agı barım azkına kaltı “Hazinedeki zenginlikler ve varlıklar çok az kaldı.” (İKP VII.5.)

täṭrim aglık kurug bor(=l ?)kalır “Haşmetlim, hazine kurumak üzere!” (İKP VII.8.)

äw ‘ev, çadır’

öz äwiṇä elitti “Kendi evine götürdü.” (İKP LXVII.6.)

äwintäki ulug kiçigkä tutuztı “Evindeki büyüklere ve küçüklere emanet etti.” (İKP LXVII.7.)

ordu ‘başkent, hükümdar sarayı’

lö kanı ärdinilig balıkka orduka täggäy siz “Ejderhalar Hanı’nın mücevherli şehrine ve sarayına ulaşacaksınız.” (İKP XXXIX.3.)

ordu kapagka tãgdi “Saray kapısına ulaştı.” (İKP XLII.7.)

biz ordu kapag közâtçi biz “Biz saray kapısının bekçisiyiz.” (İKP XLIII.5.)

2.6.9.3. Konut Bölümleri, Konut Eşyaları

kapag ‘kapı’

kapagda ekki arıg kızlar turur “Kapıda tertemiz iki kız duruyordu.” (İKP XLI.1.)

öñtün kapagka tãgdi “Doğudaki kapıya ulaştı.” (İKP XLII.1.)

bu kapag közädü tururlar “Bu kapıyı gözetleyip duruyorlardı.” (İKP XLII.3.)

içgärü kirdi ordu kapagka tãgdi “İçeri girdi ve saray kapısına ulaştı.” (İKP XLII.7.)

ol kapagda säkiz körklä tañ arıg kızlar sarıg altun yıp äñirärlär “O kapıda sekiz güzel, olağanüstü temiz kız; sarı altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLII.8.)

biz ordu kapag közâtçi biz “Biz saray kapısının bekçisiyiz.” (İKP XLIII.5.)

kapagda turur içgärü közüngäli tep “Kapıda, içeriye (hükümdara) görünmek umuduyla beklemektedir.” (İKP XLIV.4.)

kaltı balık kapagda olurur erkän “(Prens) şehrin kapısında otururken” (İKP LXIV.7.)

orunluk ‘taht’

ärdinilig orunluk üzä olgurtı “Mücevherli tahta oturttu.” (İKP XLVI.2.)

yüksäk ediz orunluktın kodı öz kämişti “Yüksek ve değerli tahtından kendini aşağı attı.” (İKP LXI.5.)

2.6.10. Şarkı, Şiir, Eğlence

ilinçü ‘eğlence’

taşgaru ilinçükä atlanturdı “Dışarıda eğlenmek için (prensi) ata bindirmişlerdi.” (İKP X.1.)

taştın ilinçükä önmiş erdim “Dışarıda eğlenmeye gitmiştim.” (İKP V.4.)

yır ‘şarkı, türkü, şiir’

yırığ tañlayu esirkäyü ıglayu tägrä tolı tururlar erti “(İnsanlar) şarkıyı beğenip, yakınlık ve ağlayarak etrafa doluşup duruyorlardı.” (İKP LXXI.3.)

2.6.11. Araç-Gereçler, Aletler, Eşyalar

ıışığ ‘ip, halat’

temir ıışığ yorıdı “Demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.4.)

birär ıışığ bañ “Birer ip bağlayın!” (İKP LXXX.1.)

kamag ıışığ başın birgärü bap meniñ eligdä uruñ “Bütün iplerin ucunu bir noktada birleştirerek onu benim elime verin!” (İKP LXXX.1.)

kuş kuzgun konsa ıışığ tartğı men “Kargalar ya da (başka) kuşlar konduğu zaman ben ipi çekeceğim.” (İKP LXXX.4.)

sış ‘şiş, çivi’

ekki kamış sış kıyıp “İki kamışı şiş (olacak biçimde) kıyıp” (İKP LVII.8.)

ekki közintäki sışın alıp kodtı “İki gözündeki şişi tamamen çıkardı.” (İKP LXV.8.)

sua ‘zincir’

yetti temir sua kemi solap turgurdı “Demirden yedi zincir, gemiyi zincirleyip durdurdu.” (İKP XXXI.5.)

kim näñ üntämäsär yettinç kün temir sua açtı temir ıışığ yorıdı “Kimse hiç ses çıkarmayınca yedinci gün demir zincirleri açtılar, demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.3.)

2.6.12. Parça, Kalıntı, Enkaz

sıyuk ‘enkaz, kalıntı’

bir kemi sıyukın tuta öntüm “Bir gemi kalıntısına tutunarak çıktım.” (İKP LIV.6.)

2.6.13. Taşıtlar

kemi ‘gemi’

alkunı kemi birlä siğürür “Hepsini gemiyle birlikte yutar.” (İKP XVII.3.)

kemi susup sınır “Gemi, su alıp parçalanır.” (İKP XVII.5.)

üçünç suwda yäklär urup kemi suwka çomurur “Üçüncü (tehlike): suda şeytanlar saldırır ve gemiyi suya gömerler.” (İKP XVII.7.)

kemi aktarılur ölür “Gemi ters döner ve (insanlar) ölür.” (İKP XVIII.3.)

kaltı taluy ögüzkä tägip yetti kün turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.5.)

yetti temir sua kemi solap turgurdı “Demirden yedi zincir, gemiyi zincirleyip durdurdu.” (İKP XXXI.6.)

ärdini yençü kemikä tükägüçä urup tegin inçä tep yarlıgkadı “İnci ve mücevherleri gemiye yeterince yükledikleri zaman prens, şöyle buyurdu.” (İKP XXXIV.2.)

kadaşı ayıg ögli teginig ötläp kemi tutuzup yantru ıdtı “Kardeşi Kötü Düşünceli Prens’e öğüt verip, gemiyi ona emanet ederek onu geri gönderdi.” (İKP XXXV.7.)

bir kemi sıyukın tuta öntüm “Bir gemi kalıntısına tutunarak çıktım.” (İKP LIV.6.)

2.7. Birey, Toplum, Halk, Devlet

2.7.1. Yaşam Evreleri

ölüg ‘ölü’

ölüg täg kamılı tüştı “Ölü gibi boylu boyunca yere düştü.” (İKP LXI.7.)

ölüm ‘ölüm’

nä içün ölüm yerkä barır siz “Niçin ölümlü yere gidiyorsunuz?” (İKP XVI.7.)

täŋri täg ärdini täg ögüküŋüzni ölüm yerinä ıdur siz “Gök gibi, mücevher gibi yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz.” (İKP XXVI.3.)

eçim tegin ölüm yerkä barır ol “Ağabeyim prens, ölümlü yere gidiyor.” (İKP XXIX.8.)

kim ölüm adaka korksar aşnurak yorıŋlar “Kim ölüm tehlikesinden korkuyorsa şimdiden yürüsün, gitsin!” (İKP XXXII.3.)

tirig ‘diri, canlı’

tirig oztum “Sağ kurtuldum.” (İKP LXI.1.)

2.7.2. İnsan, Kadın, Erkek

är ‘adam, kişi, erkek’

bir bilgä nom bilir är inçä tep tedi “Bilge ve yasa bilen bir adam şöyle dedi.” (İKP XIV.3.)

beş yüz satıŋçı äränlär terilip içgärü ötüŋ berdilär “Beş yüz tüccar toplanıp saraya önerilerini arz ettiler.” (İKP XXIII.1.)

beşär yüz ärin barıp esän tükäl kälmiş erti “Beşer yüz adamıyla gidip sağ salim geri gelmiş idi.” (İKP XXIV.2.)

ol beş yüz är kamugun ol körmäz yerçikä ötüntilär “O beş yüz adamın hepsi de o kör rehberle başvurdu.” (İKP XXIV.6.)

beş yüz äränniŋ aşu suwı kölüki takı nä kärgäkin alku tükäti berip uzatıp öntürdi “Beş yüz kişinin yiyeceğini, suyunu, yük hayvanını ve başka ne gerekiyorsa hepsini tam olarak vererek, onları uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.2.)

eşiŋ tuşuŋ biziŋ beş yüz ärän kaçä bardı “Eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gitti?” (İKP LIII.6.)

kapıŋçı är turgurup yolta öŋi olgurtı “Kapının bekçisi, (onu) ayağa kaldırıp yolun kenarına oturttu.” (İKP LXVI.1.)

udçı är “Sığırtmaç” (İKP LXVI.3, LXVII.6, LXVIII.7, LXX.3.)

siz kişidä adruk bägräk är közüniür siz “Siz, herkesten farklı ve çok asil biri gibi görünüyorsunuz.” (İKP LXVI.5.)

udçı ärkä “Sığırtmaca” (İKP LXVIII.6.)

amtı bu äriḡ elitäyin “Şimdi bu adamı götürüyüm.” (İKP LXXIII.2.)

ol borlukçı äř “O bahçıvan” (İKP LXXIV.7.)

ol borlukçı äř birlä bardı “O bahçıvanla birlikte gitti.” (İKP LXXVIII.7.)

yemişlikçı äř “Yemişlik görevlisi” (İKP LXXV.5.)

borlukçı ärkä inçä tep tedi “Bahçıvana şöyle söyledi.” (İKP LXXIX.3.)

satıḡçı äränlär “Tüccarlar” (İKP XXIII.ant.)

kırkın ‘kızlar’

tört körklä kırkın yürüḡ kümüş yıp äñirär bu kapag közädü tururlar “Dört güzel kız, beyaz gümüş bir ip eğiriyorlar ve bu kapıyı gözetleyip duruyorlardı.” (İKP XLII.2.)

kapagçı kırkın biz tedilär “Biz kapıcı kızlarız, dediler.” (İKP XLII.5.)

ol kapagçı kırkınlar içḡärü kirip ötüntülär “Bu kapıcı kızlar, içeri girip (talebi) arz ettiler.” (İKP XLIV.6.)

kız ‘kız’

ogul kızka sanmaz “Oğul ya da kız sayılmaz.” (İKP XI.7.)

kapagda ekki arıḡ kızlar turur “Kapıda tertemiz iki kız duruyordu.” (İKP XLI.2.)

ol kızlar kapagçı biz tep tedi “O kızlar: ‘Biz kapının bekçileriyiz.’ dediler.” (İKP XLI.5.)

säkiz körklä taḡ arıḡ kızlar “Sekiz güzel, olağanüstü temiz kız” (İKP XLIII.1.)

ol ellig kan kızın ädgü ögli teginkä kolmış erti “O Kral Han’ın kızını İyi Düşünceli Prens’e istemişti.” (İKP LXIV.4.)

men el kan kızı yermätin äkşimätin “Ben bir han kızı (olarak) surat asmadan, yüzümü ekşitmeden” (A.10.)

kişi ‘insan, kişi’

kayu kişi öḡ kaḡ köḡlin bertsär ol tınlıḡ tamulug bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.4.)

kişi alku ölür “İnsanların hepsi ölür.” (İKP XVII.6.)

kim ülüglüg kutlug kişi ol ärdini bulsar kamag tı[n]lıglarka asıg tusu kılur “Eğer talihli ve mutlu bir kişi bu mücevheri bulursa bütün canlılara yarar ve çıkar sağlar.” (İKP XXI.4.)

siz kişidä adruk bāgräk är közüñür siz “Siz, herkesten farklı ve çok asil biri gibi görünüyorsunuz.” (İKP LXVI.4.)

üküş bilgä kişilär inçä tedilär “Birçok bilge kişi şöyle demişti.” (İKP LXXIV.4.)

ol közsüz kişi ayıg bilgä tetir “O gözsüz kişiye son derece bilge deniyor.” (İKP LXXIV.5.)

ol borlukçı är közsüz kişi “O bahçıvan ... gözsüz kişi...” (İKP LXXIV.7.)

2.7.3. Birey, Grup, Arkadaşlık, Komşuluk, Misafirlik

eş ‘arkadaş, eş’

oglum teginkä eş bolıqlar “Oğlum prensin arkadaşı olsunlar!” (İKP XXII.3.)

eşiñ tuşuñ biziñ beş yüz ärän kança bardı “Eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gitti?” (İKP LIII.4.)

küdän ‘davetli, konuk, düğün’

küdän ür tursar yaramaz “Konuk, uzun süre kalırsa uygun olmaz.” (İKP LXIX.3.)

kowrag (kuwrag?) ‘kalabalık, toplanma, toplantı’

anta uduzup balık ortusınta bältirdä kalın kowrag ara olgurtı “(Prensi) oradan alıp şehrin ortasındaki bir yol kavşağına, yoğun bir kalabalığın arasına oturttu.” (İKP LXX.6.)

tuş ‘arkadaş, dost, birbirine uyan, benzer’

eşiñ tuşuñ biziñ beş yüz ärän kança bardı “Eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gitti?” (İKP LIII.5.)

yalñus (yalañus) ‘yalnız, tek, tek başına, biricik’

siz yalñuskıya kalır siz “Siz yapayalnız kalıyorsunuz.” (İKP XL.3.)

2.7.4. Akrabalık

2.7.4.1. Kan Akrabalığı

eçi ‘büyük kardeş, ağabey’

ögüm kañım eçim teginkä sewär meni aklayur erti “Annem ve babam sadece prens ağabeyimi severler, benden nefret ederlerdi.” (İKP XXVIII.8.)

amtu eçim taluyka barıp ärdini kälürsär takı ağırlıg bolgay “Şimdi, ağabeyim okyanusa gidip mücevheri getirirse daha da değerli olacak.” (İKP XXIX.2.)

eçim tegin ölüm yerkä barır ol “Ağabeyim prens, ölümlü yere gidiyor.” (İKP XXIX.7.)

eçisi teginkä inçä tep ayıttı “Ağabeyi prene şöyle sordu.” (İKP LIV.7.)

eçim teginkä sewär erti “Ağabeyim prensi severlerdi.” (İKP LVI.8.)

amtu bu ärdini birlä tägdüktä eçim kök täñrikä yoklagay “Şimdi, bu mücevherle birlikte oraya gidince ağabeyim göklere çıkacak.” (İKP LVII.2.)

ol öz eçiñäz erti “O, sizin öz ağabeyinizdi!” (İKP LIX.5.)

eçim “Ağabeyim” (İKP XXX.int.)

ini ‘küçük kardeş’

ayıg ögli tegin inisi inçä tep sakıntı “(İyi Düşünceli Prens’in) küçük kardeşi Kötü Düşünceli Prens, şöyle düşündü.” (İKP XXVIII.7.)

inisi birlä kawıştı “Küçük kardeşiyle buluştu.” (İKP LII.6.)

inisi ayıg ögli tegin inçä tep tedi “Kardeşi Kötü Düşünceli Prens, şöyle cevap verdi.” (İKP LIII.7.)

inisi inçä tep tedi “Küçük kardeşi şöyle dedi.” (İKP LV.4.)

başındaki ärdinig(ñ ?) alıp inisiñ berdi “Başındaki mücevheri alıp küçük kardeşine verdi.” (İKP LV.8.)

inisin okıyu mañradı “Küçük kardeşini çağırıp ona bağırdı.” (İKP LVIII.3.)

inim kanta sen “Kardeşim, neredesin?” (İKP LVIII.4.)

tözümün oğuşumın bälgürti sözläsär inim ölgäy “Eğer kökümü, oymağımı belirten sözler söylersem küçük kardeşim ölecek.” (İKP LXVII.2.)

kadaş ‘kardeş, akraba’

kadaşı ayıg ögli teginig ötläp kemi tutuzup yantru ıdtı “Kardeşi Kötü Düşünceli Prens’e öğüt verip, gemiyi ona emanet ederek onu geri gönderdi.” (İKP XXXV.5.)

ekki kadaş esän tükäl kawışıp öpişti kuçuştı “İki kardeş sağ salim birbirlerine kavuşup öpüştüler, kucaklaştılar.” (İKP LII.7.)

amrak kadaşım “Sevgili kardeşim” (İKP LIII.4.)

siz maŋa kadaş boltuŋuz “Siz bana kardeş oldunuz.” (İKP LXIX.4.)

kaŋ ‘baba’

tegin kaŋı kanka inçä tep ötünti ıglayu “Prens, babası hana ağlayarak şöyle arz etti.” (İKP IV.6.)

kaŋı kan “Babası han” (İKP V.1, V.6, VIII.2, IX.4, XV.6. ve diğerleri)

kaŋım kutı meni sewär mü siz “Haşmetli babacığım, beni seviyor musunuz?” (İKP VI.4.)

kaŋı ellig inçä tep yarlıgkadı “Babası Kral, şöyle buyurdu.” (İKP VI.5.)

kaŋ kazgansar oğlu üçün temäz mü “Baba kazanırsa oğlu içindir, denmez mi?” (İKP VIII.3.)

kaŋım kan bodun tiliŋä korkup inçä yarlıgkadı erinç “Babam han, halkın dilinden (dedikodu edebileceğinden) korkup böyle emretmiş olmalı.” (İKP XI.1.)

közünür ’ät burxan ög kaŋ tetir “Görünürde ete kemiğe (bürünmüş) Buddha’ya ana ve baba denir.” (İKP XI.4.)

kayu kişi ög kaŋ köŋlin bertsär ol tınlıg tamulug bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.5.)

men amtı ög kaŋ könlüŋ bertmäyin “Ben şimdi ana ve babamın gönlünü kırmayayım.” (İKP XI.8.)

kaŋım ellig tilkä kirmäzün “Kral babam (dile girmesin) eleştirilmesin!” (İKP XII.1.)

ötürü içgärü kaŋı elligkä ötüg berdi “Sonra, sarayda babası krala istekte bulundu.” (İKP XV.4.)

ögi kaŋı atlıgı yüzlügi “Annesi, babası, onların unvanlı ve önemli kişileri” (İKP XX.2.)

ögi kaṇi inçä tep tedi “Annesi ve babası şöyle söyledi:” (İKP XX.5.)

ögüm kaṇım eçim teginkä sewär meni aklayur erti “Annem ve babam sadece prens ağabeyimi severler, benden nefret ederlerdi.” (İKP XXVIII.8.)

kaṇi ogul kılınçı yawlak üçün sewmáz erti “Babası, oğlunun eylemleri kötü olduğu için onu sevmezdi.” (İKP XXX.4.)

ögüm kaṇım söndä bärü meni sewmáz erti “Annem, babam uzun zamandan beri beni sevmezlerdi.” (İKP LVI.7.)

ögsüz ögi kaṇsız kaṇi siz boltuṇuz “Öksüzün anası, yetimin babası siz oldunuz.” (İKP LXXVII.6.)

ogul, ogl- ‘oğul, evlat’

amrak oglum nä üçün buşuşlug kältiṇiz “Sevgili oğlum, niçin üzüntüye kapıldınız?” (İKP IV.5.)

kaṇ kazgansar ogli üçün temáz mü “Baba kazanırsa oğlu içindir, denmez mi?” (İKP VIII.4.)

ogul kızka sanmaz “Oğul ya da kız sayılmaz.” (İKP XI.6.)

oglu teginkä inçä tep yarlıḡkadı “Oğlu prense şöyle buyurdu.” (İKP XVI.2.)

oglum teginkä eş boluḡlar “Oğlum prense arkadaş olsunlar!” (İKP XXII.2.)

bir kiyä amrak oglumın siziṇä tutuzur men “Biricik sevgili oğlumu size emanet ediyorum.” (İKP XXV.5.)

kaṇi ogul kılınçı yawlak üçün sewmáz erti “Babası, oğlunun eylemleri kötü olduğu için onu sevmezdi.” (İKP XXX.4.)

oglum muntuda inaru ög(=ṇ?)tün yıṇak altun tag bar “Oğlum, ileride doğu yönüne doğru bir altın dağ var.” (İKP XXXVII.4.)

baranas uluştaki kan ogli ädgü ögli tegin “Benares ülkesindeki hanın oğlu, İyi Düşünceli Prens” (İKP XLIV.3.)

baranas uluştaki kan ogli taluyka kirdi “Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti.” (İKP A.16.)

kaṇi kan ayıḡ kılınçlıḡ ak oglin inçä tep sezinti “Babası han, kötü eylemli kötü oğlundan şöyle kuşkulandı.” (İKP LXII.6.)

ög ‘ana, anne’

ögüm kañm eçim teginkä sewär meni aklayur erti “Annem ve babam sadece prens ağabeyimi severler, benden nefret ederlerdi.” (İKP XXVIII.8.)

ögüm kañm söndä bärü meni sewmáz erti “Annem, babam uzun zamandan beri beni sevmezlerdi.” (İKP LVI.6.)

közünür ’ät burxan ög kañ tetir “Görünürde ete kemiğe (bürünmüş) Buddha’ya ana ve baba denir.” (İKP XI.4.)

kayu kişi ög kañ köñlin bertsär ol tınlıg tamulug bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.5.)

men amtı ög kañ köñliñ bertmäyin “Ben şimdi ana ve babamın gönlünü kırmayayım.” (İKP XI.8.)

ögi kañı atlıgı yüzlügi “Annesi, babası, onların unvanlı ve önemli kişileri” (İKP XX.2.)

ögi kañı inçä tep tedi “Annesi ve babası şöyle söyledi.” (İKP XX.5.)

ögsüz ögi kañsız kañı siz boltuñuz “Öksüzün anası, yetimin babası siz oldunuz.” (İKP LXXVII.6.)

ögük (ügük?) ‘sevilen çocuk, yavru’

amrak ögüküm “Sevgili yavrum” (İKP V.8, VI.6, IX.6, XVI.3.)

täñri täg ärdini täg ögüküñüzni ölüm yeriñä ıdur siz “Gök gibi, mücevher gibi yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz.” (İKP XXVI.3.)

bultum ögüküküm “Buldum yavrucuğum.” (İKP LV.3.)

yegän ‘yeğen; kişi adı’

yegänbitiyü “Yegen (yeğen) yazarak” (İKP XLV.int.)

2.7.4.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık

büşük ‘akraba, eş dost, yakınlar’

tüñür büşük bolmuş erti “Dünür, akraba olmuşlardı.” (İKP LXIV.6.)

kadın ‘kayınpeder’

öz kadını yeriñä tägdi “Kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.3.)

kadını kan borlukçısı teginig körüp inçä tep sakıntı “Kayınpederi hanın bahçıvanı, prensi görüp şöyle düşündü.” (İKP LXXII.5.)

tüğür ‘evlilikten kaynaklanan akraba, dünür’

tüğür büşük bolmış erti “Dünür, akraba olmuşlardı.” (İKP LXIV.6.)

2.7.5. Unvanlar, Rütbelər

bägräk ‘çok büyük, çok asil, çok soylu bey’

siz kişidä adruk bägräk är közüñür siz “Siz, herkesten farklı ve çok asil biri gibi görünüyorsunuz.” (İKP LXVI.5.)

bodısawat ‘(özü eksiksiz bilgiye dayalı) anlamındaki Sanskr. *Bodhisattva*’nın karşılığı, Buddha düzeyine erişmesine yalnızca bir basamak kalan Buddhacı aziz’

bodısawat tegin “Prens Bodhisattva” (İKP III.6, XVIII.7, XLVII.4.)

ulug küçlüg kutlug bodısawatlar ermäsär bu yerkä näñ tägmägäy erti “Büyük, güçlü ve kutsal ruhla donanmış Bodhisattvalardan (biri) olmasaydı buraya kadar gelemezdi.” (İKP XLV.3.)

ol bodısawat erinç “O bir Bodhisattva olmalı.” (İKP XLV.5.)

öğrä yemä bodısawatlar munçulayu ärdini poşıka kälmişi bar erti “Eskiden de Bodhisattvalar, böyle mücevher dilemeye gelmişlerdi.” (İKP XLVIII.7.)

buka ‘bir unvan’

kara buka “Kara Buka (kara boğa)” (İKP IX.ant.)

buyruk ‘bakan, mühürdar’

ınançları buyrukları eşidip kanka inçä tep ötüñtilär “Sadık dostları, bakanları bunu işitince hana şöyle arz ettiler.” (İKP VIII.7.)

çor ‘Türklerde bir unvan’

küsän çor bitiyü “Küsen (= Kuça şehrinin Türkçe adı) Çor yazarak” (İKP XLIV.ext.)

küsän çor bitidim “Ben, Küsän Çor, yazdım.” (İKP XLVI.ext.)

ınanç ‘güvenilir kişi, sadık dost, bakan anlamlarını taşıyan bir unvan’

ınançları buyrukları eşidip kanka inçä tep ötüntilär “Sadık dostları, bakanları bunu işitince hana şöyle arz ettiler:” (İKP VIII.7.)

kan ‘han, ulu hakan, imparator’

tegin kañı kanka inçä tep ötünti ıglayu “Prens, babası hana ağlayarak şöyle arz etti:” (İKP IV.6.)

kañı kan “Babası han” (İKP V.1, V.7, VIII.2, IX.5, XV.7. ve diğerleri)

kanka “Hana” (İKP VII.7, VIII.8, XXV.8.)

kañım kan bodun tiliñä korkup inçä yarlıgkadı erinç “Babam han, halkın dilinden (dedikodu edebileceğinden) korkup böyle emretmiş olmalı.” (İKP XI.1.)

kañı kanta bu yarlıg eşidip “Babası handan bu buyruğu işitince” (İKP XVIII.8.)

lö kanlarınta çintämäni ärdini bar “Ejderhalar Hanı’nda çintamani mücevheri var.” (İKP XXI.2.)

lö kanı “Ejderhalar Hanı” (İKP XXXIX.2, XLV.1, XLV.7, XLVI.7, XLVIII.5, L.7.)

lö kanıña közüngäy siz “Ejderhalar Hanı’na görüneceksiniz.” (İKP XL.1.)

sizlär lölä kanı kunçuyı mu sizlär “Sizler, Ejderhalar Hanı’nın eşleri misiniz?” (İKP XLIII.4.)

baranas uluştaki kan oğlu ädgü ögli tegin “Benares ülkesindeki hanın oğlu, İyi Düşünceli Prens” (İKP XLIV.2.)

ärklig lö kanıña “güçlü Ejderhalar Hanı’na” (İKP XLVI.3.)

lölär kanı “Ejderhalar Hanı” (İKP L.6.)

ol ellig kan kızın ädgü ögli teginkä kolmış erti “O Kral Han’ın kızını İyi Düşünceli Prens’e istemişti.” (İKP LXIV.4.)

kan udçısı beş yüz ud sürä önti “Hanın sığırtmacı, beş yüz öküzü sürerek (ona doğru) ilerledi.” (İKP LXV.1.)

kadını kan borlukçısı teginig körüp inçä tep sakıntı “Kayınpederi hanın bahçıvanı, prensi görüp şöyle düşündü:” (İKP LXXII.5.)

k-a-n-k-a a-y-zun “Hana anlatsın!” (İKP XXIII.int.)

men el kan kızı yermätin äkşimätin “Ben bir han kızı (olarak) surat asmadan, yüzümü ekşitmeden” (A.9.)

baranas uluştaki kan oğlu taluyka kirdi “Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti.” (İKP A.16.)

kunçuy ‘prens; kağanın kızı, kız kardeşi veya eşi’

sizlär löläär kanı kunçuyı mu sizlär “Sizler, Ejderhalar Hanı’nın eşleri misiniz?” (İKP XLIII.4.)

kunç[u]y “Prens” (İKP LXVIII.int.)

kunçuy-ı-ğa köñül bermädi “Prensine gönül(ünü) vermedi.” (İKP LXIX.post.)

tegin ‘kağanın erkek kardeşlerine ve oğullarına verilen unvan, prens’

tegin “Prens” (İKP IV.6, V.3, VI.3, X.6, X.7, XV.2, XIX.4, XXI.1, XXXIV.3, XXXV.8. ve pek çok yerde.)

teginkä “Prense” (İKP XVI.2, XXII.2, XXXVII.3, LI.1, LIX.3, LIII.int, A.8, A.13.)

bodisawat tegin “Prens Bodhisattva” (İKP III.6, XVIII.7, XLVII.5.)

maxarıt elläg ädgü ögli teginig buşuşlug körüp inçä tep yarlıgkadı “Kral Maharıt (=Maharaja?), İyi Düşünceli Prens’i kederli görüp ona şöyle buyurdu.” (İKP IV.3.)

teginig esän tükäl kälürzünlär “Prensi sağ salim geri getirsinler!” (İKP XXII.6.)

kamagın ädgü ögli teginkä kulluk barır biz “Hepimiz İyi Düşünceli Prens’e kulluk (=hizmet) etmeye gidiyoruz.” (İKP XXIII.3.)

tegin özi barıp kolın yetip içgärü kañı kan tapa kigürdi “Prens, kendisi oraya gidip onu kolundan çekerek saraya (=içeriye), babası hanın yanına getirdi (=girdirdi).” (İKP XXV.1.)

ulus barça tegin üçün busanur “Memleketin tamamı prens için üzülür (idi?).” (İKP XXVII.1.)

kañı kan teginkä säpti “Babası han, prensi araç gereçle donattı.” (İKP XXVIII.2.)

ayıg ögli tegin inisi “Küçük kardeşi Kötü Düşünceli Prens” (İKP XXVIII.6.)

ögüm kañım eçim teginkä sewär meni aklayur erti “Annem ve babam sadece prens ağabeyimi severler, benden nefret ederlerdi.” (İKP XXVIII.8.)

eçim tegin ölüm yerkä barır ol “Ağabeyim prens, ölümlü yere gidiyor.” (İKP XXIX.8.)

ädgü ögli teginig uzatı öntürüp taluyka ıdtilar “İyi Düşünceli Prens’i kafilâ halinde uğurlayıp onu okyanusa yolcu ettiler.” (XXXI.1.)

ädgü ögli tegin ulug küwrüg tokıtıp inçä tep yarlıgkadı “İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu:” (İKP XXXI.8.)

tegin kutı ülügi üçün adasız tudasız kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Prensin kutu ve talihi sayesinde, tehlikesiz ve engelsiz olarak birkaç gün içinde mücevherli adaya ulaştılar.” (İKP XXXIII.5.)

kadaşı ayıg ögli teginig “Kardeşi Kötü Düşünceli Prensi” (İKP XXXV.6.)

ädgü ögli tegin yerçi awıçka kolin yetip “İyi Düşünceli Prens, yaşlı rehberi kolundan tutup” (İKP XXXVI.2.)

bu çimbudwıp yer suwdakı baranas uluştakı kan oglı ädgü ögli tegin kälip “Bu Jambudvipa kıtasındaki Benares ülkesindeki hanın oğlu İyi Düşünceli Prens, gelmiştir.” (İKP XLIV.3.)

ädgü ögli tegin yetti kün lölär tapagın udugın aşadı “İyi Düşünceli Prens, yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde yemek yedi.” (İKP L.3.)

inisi ayıg ögli tegin inçä tep tedi “Kardeşi Kötü Düşünceli Prens, şöyle cevap verdi:” (İKP LIII.7.)

eçisi teginkä inçä tep ayıttı “Ağabeyi prense şöyle sordu:” (İKP LIV.7.)

ädgü ögli tegin başıntakı ärdinig(η ?) alıp inisiη berdi “İyi Düşünceli Prens, başındaki mücevheri alıp küçük kardeşine verdi.” (İKP LV.7.)

ayag ögli tegin köñliñä yäk sakınçı kirdi “Kötü Düşünceli Prens’in kalbine şeytanî bir düşünce girdi.” (İKP LVI.4.)

eçim teginkä sewär erti “Ağabeyim prensi severlerdi.” (İKP LVI.8.)

ol ellig kan kızın ädgü ögli teginkä kolmuş erti “O kral hanın kızını İyi Düşünceli Prens’e istemişti.” (İKP LXIV.5.)

teginig yumburu yatgurup tört adakın iñläyü kölitdi “Prensi, yere yuvarlayıp dört ayağı ile burgu gibi dönerek onu yere gömdü.” (İKP LXV.3.)

kaltı tegin uktı köñli yerinti “Prens bunu anladığı zaman yüreği burkuldu.” (İKP LXVIII.5.)

kadını kan borlukçısı teginig körüp inçä tep sakıntı “Kayınpederi hanın bahçıvanı, prensi görüp şöyle düşündü:” (İKP LXXII.5.)

teginig elitgäli sözlädi “Prensi götüreceğini söyledi.” (İKP LXXIII.5.)

tegin atızmışın “Prensin çalışını” (İKP LXVIII.1-2.)

tegin uktı “Prens anladı.” (İKP LXIX.int.)

ädgü ögli tegin “İyi Düşünceli Prens” (İKP LXXX.ext.)

teginniñ bir közi yarudı bütüg tolu boltı “Prensin bir gözü parladı, tam ve dolu oldu.” (İKP A.4.)

totok ‘Çinceden alınmış (tou-tok) bir unvan; genel vali’

an totok “(Çinli) An Totok” (İKP LXXVI.post.)

2.7.6. Unvan Niteleyicileri

el (il?) ‘bir unvan niteleyicisi’

el togdı kul “El Togdı Kul” (İKP LXIII.int.)

el toñ “El Toñ [a]? (İKP LXXIX.int.)

inal ‘bir unvan niteleyicisi’

inal taş (tas ?) “Inal Taş” (İKP XXII.ant.)

inal togmış “Inal Togmış” (İKP LVII.int.)

kara ‘bir unvan niteleyicisi’

kara buka “Kara Buka (kara boğa)” (İKP IX.ant.)

2.7.7. Meslekler

awçı ‘avcı’

balıkçı awçı torçı tuzakçı “Balıkçılar, avcılar, ağ ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar” (İKP I.8.)

agıçı ‘hazineci, hazine bekçisi’

agıçı uluğı kanka inçä ötünti “Hazine başkanı, hana şöyle arz etti.” (İKP VII.7.)

agıçı barçakı agıçılar birär ödün öñi barzun “Ne kadar hazineci varsa hepsi, zamanında (prens geleceği zaman) başka bir yere gitsin!” (İKP IX.7.)

agıçılal(=r)nın bulmaz erti “Hazinecilerini bulamıyordu.” (İKP X.4.)

agıçı ersär meniñ ol “Hazineciye gelince, o benimdir.” (İKP X.8.)

balıkçı ‘balıkçı’

balıkçı awçı torçı tuzakçı bulup ayıg kılınç kılur tınlıglarag ölürür “Balıkçılar, avcılar, ağ ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar onları bulup kötü işler yapıyorlar; canlıları öldürüyorlar.” (İKP I.8.)

bitkäçi (bitgäçi?) ‘yazıcı, kopyacı’

men yanı agduk bitkäçi kün togmış “Ben, acemi ve kusurlu yazıcı Kün Togmış” (İKP LXVII.int, LXXVII.int.)

borlukçı “bağcı, bahçıvan”

kadını kan borlukçısı teginig körüp inçä tep sakıntı “Kayınpederi hanın bahçıvanı, prensi görüp şöyle düşündü.” (İKP LXXII.5.)

ol borlukçı är “O bahçıvan” (İKP LXXIV.7, LXXVIII.7.)

borlukta tägmıştä borlukçı ärkä inçä tep tedı “Bahçeye ulaştığında bahçıvana şöyle dedi.” (İKP LXXIX.2.)

kapagçı, kapıgçı ‘kapıcı, kapı bekçisi’

ol kızlar kapagçı biz tep tedı “O kızlar: ‘Biz kapının bekçileriyiz.’ dediler.” (İKP XLI.5.)

kapagçı kırkın biz tedilär “Biz kapıcı kızlarız, dediler.” (İKP XLII.5.)

ol kapagçı kırkınlar içgärü kirip ötüntülär “Bu kapıcı kızlar, içeri girip (talebi) arz ettiler.” (İKP XLIV.6.)

kapıgçı är turgurup yolta öñi olgurtı “Kapının bekçisi, (onu) ayağa kaldırıp yolun kenarına oturttu.” (İKP LXVI.1.)

kemiçi ‘gemici’

kim yerçi suwçı kemiçi bar ersär yemä kälzün “Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa o da gelsin!” (İKP XXII.5.)

keyikçi ‘büyük hayvan avcısı, geyik avcısı’

kuşçı keyikçi balıkçı awçı “Kuşçular, geyik avcıları, balıkçılar, avcılar” (İKP I.7.)

kolguçı ‘dilenci’

küñinä kolguçılar üzülmädi “Günlerce dilencilerin ardı arkası kesilmedi.” (İKP VII.3.)

koltguçı ‘dilenci’

koltguçır(=l)ar kälssä agıçılal(=r)nın bulmaz erti “Dilenciler geldiğinde (prens), hazinelerini bulamıyordu.” (İKP X.3.)

bergü bulmatın kor(=l)tguçılar yığlayu barsar tegin yemä ıglayu kalır erti “Dilenciler, bağış alamayıp, ağlayarak giderlerse prens de ağlayıp kalıyordu.” (İKP X.5.)

ol uluşta näçä irinç yarlıg koltguçılar bar ersär “O ülkede ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa” (İKP LXXII.1.)

beş yüz koltguçı tegin anta egidti “Beş yüz dilenciye, prens orada doyurdu.” (İKP LXXII.2.)

tegin ol beş yüz koltguçılarag aşın suwın tonı ’ätüki kopı tükäti kälti “Prens o beş yüz dilenciye yemeklerini, sularını, elbiselerini ve ayakkabılarını hepsini birden ve tamamen verdi.” (İKP LXXV.7.)

beş yüz koltguçılar bu sawag eşidip ulıdılar “Beş yüz dilenci, bu sözü işitince uludular.” (İKP LXXVII.1.)

közätçi ‘gözcü, bekçi’

biz ordu kapag közätçi biz “Biz saray kapısının bekçisiyiz.” (İKP XLIII.5.)

kuşçı ‘kuşçu, kuş avcısı, kapanla kuş tutan’

kuşçı keyikçi balıkçı awçı “Kuşçular, geyik avcıları, balıkçılar, avcılar” (İKP I.7.)

poşıçı ‘bağış isteyen, dilenci’

toga yok çıgay pošıçı men tep tedi “Ben yoksul ve zavallı bir dilenci olarak doğdum, dedi.” (İKP LXVII.4.)

satıgçı ‘satıcı, tüccar’

beş yüz satıgçı äränlär terilip içgärü ötüg berdilär “Beş yüz tüccar toplanıp saraya önerilerini arz ettiler.” (İKP XXIII.1.)

satıgçı äränlär “Tüccarlar” (İKP XXIII.ant.)

suwçı ‘kılavuz’

kim yerçi suwçı kemiçi bar ersär yemä kälzün “Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa o da gelsin!” (İKP XXII.5.)

baranas ulušta bir ädgü alp yerçi suwçı bar erti “Benares ülkesinde iyi, cesur bir rehber gemici vardı.” (İKP XXIII.8.)

tarıgçı ‘çiftçi, tarımcı’

balık taştın tarıgçılarag körür erti “Şehrin dışında çiftçileri görüyordu.” (İKP I.2.)

torçı ‘ağ ile kuş tutan, kuşçu’

balıkçı awçı torçı tuzakçı “Balıkçılar, avcılar, ağ ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar” (İKP I.8.)

tuzakçı ‘tuzakçı, tuzakla kuş tutan kişi’

balıkçı awçı torçı tuzakçı “Balıkçılar, avcılar, ağ ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar” (İKP I.8.)

udçı ‘sığirtmaç, sığır çobanı’

kan udçısı beş yüz ud sürä önti “Hanın sığirtmacı, beş yüz öküzü sürerek (ona doğru) ilerledi.” (İKP LXV.1.)

udçı är “Sığirtmaç” (İKP LXVII.6, LXVIII.7, LXX.2, LXVIII.int.)

udçı ärkä barayın tep tedi “Sığirtmacı, ‘Ben gideyim.’ dedi.” (İKP LXVIII.6.)

yemişlikçi ‘meyve bahçesi görevlisi’

yemişlikçi är “Yemişlik görevlisi” (İKP LXXV.4.)

yerçi ‘kılavuz, rehber’

kim yerçi suwçı kemiçi bar ersär yemä kälzün “Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa o da gelsin!” (İKP XXII.4.)

baranas ulušta bir ädgü alp yerçi suwçı bar erti “Benares ülkesinde iyi, cesur bir rehber gemici vardı.” (İKP XXIII.8.)

ol beş yüz är kamugun ol körmäz yerçikä ötüntilär “O beş yüz adamın hepsi de o kör rehberle başvurdular.” (İKP XXIV.7.)

yerçi boluŋ “(ona) rehber olun” (İKP XXVII.6.)

awiŋka kamag taplamış üçün yerçi boltu “İhtiyar (bu öneriyi) tümüyle kabul ettiği için onun rehberi oldu.” (İKP XXVII.8.)

tegin yerçi awiŋka birlä ekkigü kaltılar “Prens yaşlı rehberle birlikte, ikisi de orada kaldılar.” (İKP XXXV.8.)

ädgü ögli tegin yerçi awiŋka kolin yetip “İyi Düşünceli Prens, yaşlı rehberi kolundan tutup” (İKP XXXVI.2.)

ädgü köni yolçı yerçi bolup “İyi ve doğru sözlü bir yolcu, bir rehber olarak” (İKP XL.8.)

yolçı ‘rehber, yolcu’

ädgü köni yolçı yerçi bolup “İyi ve doğru sözlü bir yolcu, bir rehber olarak” (İKP XL.8.)

2.7.8. İl, Vatan, Yurt

el (il?) ‘imparatorluk, devlet, hükümdarlık’

elig törüg agı barım tutar “Devleti ve onun kurumlarını varlık ve zenginlik ayakta tutar.” (İKP IX.1.)

el törü näçük tutar biz “Devleti ve kurumlarını nasıl sürdürebiliriz?” (İKP IX.3.)

meniŋ eltä kazgançım siziŋ ermäz mü “Benim devlet gelirlerim sizin değil mi?” (İKP XVI.4.)

2.7.9. Sınır

kıdıg ‘sınır, kıyı’

taluy ögüzkä kıdıgıŋa tägürdi “Okyanus ırmağına, sınırlarına ulaştırdılar.” (İKP LII.4.)

kıdıgıntakı “Sınırlarındaki” (İKP LXXIII.6, LXXIII.7.)

2.7.10. Boy, Bodun, Halk

bodun ‘halk, insanlar’

bu uluş bodun ayıg kılınçlıg(=lar) kalmışın körüp “Bu ülke insanların kötü işler yaptığını görüp” (İKP III.7.)

kañm kan bodun tiliñä korkup inçä yarlıgkadı erinç “Babam han, halkın dilinden (dedikodu edebileceğinden) korkup böyle emretmiş olmalı.” (İKP XI.1.)

kañ kan uluş bodun ıglayu sıktayu “Babası han ve ülkedeki insanlar, ağlayıp sızlayarak” (İKP XXX.8.)

sizni bodunka täğürgäy men “Sizi insanların yanına ulaştıracağım.” (İKP LX.3.)

bodunka täğdi “İnsanlara ulaştı.” (İKP LX.7.)

baranas uluş bodunı alku busantı ıgladılar “Benares halkının hepsi üzüldü ve ağladı.” (İKP LXII.3.)

uluş bodun alku kowradı “Ülke halkının tamamı oraya koştu.” (İKP LXXI.2.)

töz ‘kök, köken’

tözümün oğuşumın bälğürti sözläsär inim ölgäy “Kökümü, oymağımı belirten sözler söylersem küçük kardeşim ölecek.” (İKP LXVII.1.)

oğuş ‘nesil, boy, oymak’

tözümün oğuşumın bälğürti sözläsär inim ölgäy “Kökümü, oymağımı belirten sözler söylersem küçük kardeşim ölecek.” (İKP LXVII.1.)

2.7.11. İletişim, Etkileşim

xumaru (kumaru?) ‘teselli, son öğüt, vasiyet, miras, veda’

barçaka xumaru saw kodtı “Hepsine veda (teselli ya da vasiyet) sözleri söyledi.” (İKP LXXVI.2.)

kiginç ‘cevap, yanıt’

bu ötüg saw eşidip nâñ kiginç berü umadı “Bu istekle ilgili sözleri işitince hiç cevap veremedi.” (İKP XV.8.)

ötüg ‘dua, dilek, istek’

ötürü içgärü kañı elligkä ötüg berdi “Sonra, sarayda babası krala istekte bulundu.” (İKP XV.5.)

bu ötüg saw eşidip nâñ kiginç berü umadı “Bu istekle ilgili sözleri işitince hiç cevap veremedi.” (İKP XV.7.)

beş yüz satıççı äränlär terilip içgärü ötüg berdilär “Beş yüz tüccar toplanıp içeriye (sarayın içine) önerilerini arz ettiler.” (İKP XXIII.2.)

tegin içgärü inçä ötüg berdi “Prens onlara, içerisi (sarayın içi) için şöyle bir rica ilette (= verdi):” (İKP XLIII.7.)

saw ‘söz, sohbet, haber, atasözü’

bu ötüg saw eşidip nâñ kiginç berü umadı “Bu istekle ilgili sözleri işitince hiç cevap veremedi.” (İKP XV.7.)

tegin köni sawlıg üçün bultum ögüküküm tep tedi “Prens, doğru sözlü olduğu için, ‘Buldum yavrucuğum.’ dedi.” (İKP LV.2.)

kañı kan bu saw eşidip kök täñri tapa ulıdı sıktadı “Babası han, bu sözleri işitince gökyüzüne doğru feryat ederek inledi, sızladı.” (İKP LXI.3.)

oglum sawı ädgü yawlak bälğürginçä kınlıkta yatzun “(Sevgili) oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar (=ortaya çıkana kadar), (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın!” (İKP LXIII.2.)

barçaka xumaru saw kodtı “Hepsine veda (teselli ya da vasiyet) sözleri söyledi.” (İKP LXXVI.2.)

beş yüz koltguçılar bu sawag eşidip ulıdılar “Beş yüz dilenci, bu sözü işitince uludular.” (İKP LXXVII.2.)

yemä sawd[a] “Zira sözlü gelenekte” (İKP XIX.int.)

näçük antag çulwu saw agzıñızta önär “Nasıl böyle hakaret edici bir söz ağzınızdan çıkar?” (İKP A.15.)

söz ‘söz, kelime’

siziŋ yalğan köni sözüñizni [kim ?] bilir “Sizin yalan ya da doğru söylediğinizi [kim] bilir?” (İKP A.20.)

til ‘dil, söylenti, dedikodu, eleştiri’

kañım kan bodun tiliñä korkup inçä yarlıgkadı erinç “Babam han, halkın dilinden (dedikodu edebileceğinden) korkup böyle emretmiş olmalı.” (İKP XI.2.)

kañım ellig tilkä kirmäzün “Kral babam (dile girmesin) eleştirilmesin!” (İKP XII.2.)

yalğan ‘yalan’

yalğan tep kertgünmätin teginkä inçä tep tedi “Yalan, deyip (söylediklerine) inanmayarak prence şöyle dedi:” (İKP A.12.)

siziŋ yalğan köni sözüñizni [kim ?] bilir “Sizin yalan ya da doğru söylediğinizi [kim] bilir?” (İKP A.20.)

yarlıg ‘emir, buyruk, üstün asta söyledikleri, izin’

bu yarlıg eşidip “Bu buyruğu işitince” (İKP XVIII.8, XXII.8.)

yarlıg bolzun tıdmazun barayın “Kral buyruğu (=izni) çıksın, bana engel olunmasın, gideyim!” (İKP XIX.1.)

yarlıg bolmaz ersär bu yerdä yokkaru turmaz men “Eğer kral buyruğu (=izni) verilmezse buradan kalkmayacağım.” (İKP XIX.7.)

kañı kan yarlıg yarlıgkadı “Babası han emir buyurdu:” (İKP XXI.8.)

yarlıgın eşidip kim näñ un[a]madılar (ün[tä]mädilär) “Onun buyruğunu işitince hiç kimse (gitmeye) asla razı olmadı (hiçbiri hiç ses çıkarmadı).” (İKP XXXII.7.)

küñinä munçulayu küwrüg tokıp yarlıg yarlıgkap “Günlerce böyle davul çalıp, emir buyurup” (İKP XXXIII.2.)

yarlıg boltı “Emretti.” (İKP LXIII.5.)

2.7.12. Kimlik, Ad, Unvan

at ‘ad, ün, unvan’

ol ädgü kü at “Bu iyi, şanlı ad” (İKP VII.1.)

atlıg yüzlügkâ inçä tep ayıttı “Unvanlı ve önemli kişilere şöyle sordu:” (İKP XII.5.)

atlıglar inçä tep ötünti “Unvanlı kişiler şöyle arz ettiler:” (İKP XII.8.)

atlıgı yüzlügi “Unvanlı ve önemli kişileri” (İKP XX.3.)

narata atlıg lö kanı “Narada adlı ejderha hanı” (İKP L.7.)

yüz ‘görmek, kudret, yüksek mevki’

atlıg yüzlügkâ inçä tep ayıttı “Unvanlı ve önemli kişilere şöyle sordu:” (İKP XII.5.)

atlıgı yüzlügi “Unvanlı ve önemli kişileri” (İKP XX.3.)

2.7.13. Ün, Şan, Şöhret, Saygınlık

kü ‘ün, şan, şöhrat, söylenti’

ol ädgü kü at tört bulurda yadıltı “Bu iyi, şanlı ad dört bir yana yayıldı.” (İKP VII.1.)

2.7.14. İş, Hizmet

iş ‘çalışma, iş’

käntü uz işin işläyür “Kendi işlerini yapıyorlar.” (İKP II.6.)

kılınç ‘eylem, iş’

ayıg kılınç kılur “Kötü işler yapıyor.” (İKP II.1.)

bu uluş bodun ayıg kılınçlıg(=lar) kılmuşın körüp “Bu ülke insanların kötü işler yaptığını görüp” (İKP III.7.)

öz kazgançım üzä ädgü kılınç kılayın “Kendi kazancım ile iyi işler yapayım.” (İKP XII.3.)

kañı ogul kılınçı yawlak üçün sewmâz erti “Babası, oğlunun eylemleri kötü olduğu için onu sevmezdi.” (İKP XXX.4.)

kaŋı kan ayıg kılınçlıg ak oglin inçä tep sezinti “Babası han, kötü eylemli kötü oğlundan şöyle kuşkulandı.” (İKP LXII.5.)

tapag, tapıg ‘iş, hizmet’

yetti kün lölär tapagın udugın aşadı “Yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde yemek yedi.” (İKP L.4.)

2.7.15. Zenginlik, Yoksulluk

bay ‘zengin’

yer täŋri törümiştä bärü bay yemä bar yok çıgay yemä bar “Yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var yoksul da var.” (İKP VI.1.)

koy yılkı egidsär yılıŋa aş(s?)ılur bay bolur “Koyun ve büyükbaş hayvan beslerse onlar yıldan yıla çoğalır ve (insan) zengin olur.” (İKP XIII.6.)

öŋtün kedin satıgka yulugka barsar bay bolur “(İnsan) doğuya, batıya alım satım için giderse zengin olur.” (İKP XIV.1.)

çıgay ‘fakir, yoksul, sefil’

yok çıgay ämgäklig tınlıglarag körüp ıgladım “Yokluk ve acı çeken yaratıkları görüp ağladım.” (İKP V.5.)

yer täŋri törümiştä bärü bay yemä bar yok çıgay yemä bar “Yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var yoksul da var.” (İKP VI.1.)

yok çıgay irinç yarlıg tınlıglarka “Yoksul, mutsuz ve zavallı canlılara” (İKP XLVIII.1.)

toga yok çıgay poşıçı men tep tedi “Ben yoksul ve zavallı bir dilenci olarak doğdum, dedi.” (İKP LXVII.4.)

yok ‘yoksul, yoksun’

yok çıgay ämgäklig tınlıglarag körüp ıgladım “Yokluk ve acı çeken yaratıkları görüp ağladım.” (İKP V.5.)

yer täŋri törümiştä bärü bay yemä bar yok çıgay yemä bar “Yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var yoksul da var.” (İKP VI.1.)

yok ıgay irin yarlıg tınlıglarka “Yoksul, mutsuz ve zavallı canlılara” (İKP XLVIII.1.)

toga yok ıgay poşıtı men tep tedı “Ben yoksul ve zavallı bir dilenci olarak doğdum, dedi.” (İKP LXVII.4.)

2.7.16. Avcılık

awı ‘avcı’

balıkçı awı torı tuzakçı bulup ayıg kılınç kılur tınlıglarag lürür “Balıkçılar, avcılar, ağı ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar onları bulup kötü işler yapıyorlar; canlıları öldürüyorlar.” (İKP I.8.)

balıkçı ‘balıkçı’

balıkçı awı torı tuzakçı bulup ayıg kılınç kılur tınlıglarag lürür “Balıkçılar, avcılar, ağı ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar onları bulup kötü işler yapıyorlar; canlıları öldürüyorlar.” (İKP I.8.)

keyikı ‘büyük hayvan avcısı, geyik avcısı’

kuşçı keyikı balıkçı awı “Kuşçular, geyik avcıları, balıkçılar, avcılar” (İKP I.7.)

kuşçı ‘kuşçu, kuş avcısı, kapanla kuş tutan’

kuşçı keyikı balıkçı awı “Kuşçular, geyik avcıları, balıkçılar, avcılar” (İKP I.7.)

torı ‘ağı ile kuş tutan, kuşçu’

balıkçı awı torı tuzakçı “Balıkçılar, avcılar, ağı ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar” (İKP I.8.)

tuzakçı ‘tuzakçı, tuzakla kuş tutan kişi’

balıkçı awı torı tuzakçı “Balıkçılar, avcılar, ağı ile kuş tutanlar, tuzakla kuş tutanlar” (İKP I.8.)

2.7.17. Tarım

borluk ‘bağ, meyve bahçesi’

borlukumın közädzün “Bahçemi (bağlarımı) gözetsin!” (İKP LXXIII.3.)

borlukta tægmištä borlukçı ärkä inçä tep tedi “Bahçeye ulaştığında bahçıvana şöyle dedi.” (İKP LXXIX.1.)

tarıg ‘tohum ekilmiş yer, tarla, tarım’

tarıg tarıyu “Toprağı işlerken” (İKP I.6.)

kazganç nāñ tarıg tarımakda ädgü yok kărgäk “Kazanmak için toprağı işlemekten daha iyisi yok olsa gerek.” (İKP XIII.3.)

2.7.18. Yasa, Töre

nom ‘din kuralı, kutsal yasa’

bir bilgä nom bilir är inçä tep tedi “Bilge ve yasa bilen bir adam şöyle dedi.” (İKP XIV.2.)

lö kanıña tatıglıg sogançıg nom nomladı “Ejderhalar Hanı’na tatlı ve hoş yasaları salık verdi.” (İKP XLVI.4.)

biziñä nom nomlañ “Bize yasayı vaaz edin!” (İKP XLIX.5.)

törü ‘toplumsal yasalar bütünü, töre, kurumlar, alışkanlıklar, gelenekler’

elig törüg agı barım tutar “Devleti ve onun kurumlarını varlık ve zenginlik ayakta tutar.” (İKP IX.1.)

el törü năçük tutar biz “Devleti ve kurumlarını nasıl sürdürebiliriz?” (İKP IX.3.)

bu yertinçü törüsi antag ol “Bu yeryüzünün yasası öyledir.” (İKP LXXVIII.4.)

2.7.19. Ceza, Yaptırım

kın (kıyın?) ‘işkence, ceza, yaptırım’

turkaru kınka tăgir üçün busanıp balık ulušta bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Sürekli cezaya uğradığı için üzüлüp şehirdeki ve ülkedeki bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIII.1.)

kınlık ‘hapishane, cezalandırma yeri’

oglum sawı ädgü yawlak bälgürğinçä kınlıkta yatzun “(Sevgili) oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar (=ortaya çıkana kadar), (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın!” (İKP LXIII.4.)

elgin adakın bäkläp kınlıkta urdılar “Elini, ayağını zincire vurup onu hapse attılar.” (İKP LXIII.6.)

2.7.20. Kozmogoni, Din, İnanç

kut ‘hayat suyu, üstün güç, selâmet, büyük mutluluk, talih, uğur, görkem, saygınlık, ahiret mutluluğu, koruyucu melek, evrensel güç’

kañım kutı meni sewär mü siz “Haşmetli babacığım, beni seviyor musunuz?” (İKP VI.4.)

tegin kutı ülügi üçün adasız tudasız kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Prensın kutu ve talihi sayesinde, tehlikesiz ve engelsiz olarak birkaç gün içinde mücevherli adaya ulaştılar.” (İKP XXXIII.5.)

burxan kutın bulsar meni titmäñ “Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin!” (İKP XL.7.)

burxan kutın bulsar siz meni titmäñ kutgarıñ “Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin, kurtarın!” (İKP LI.6.)

kaçan burxan kutın bulsa men silärni barça anta kutarga men “Ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursam sizleri, hepinizi o zaman kurtaracağım.” (İKP LXXVI.5.)

bu yertinçüdä kamag tınlıglar üçün burxan kutın tiläyü “Bu dünyadaki bütün canlılar için Buddha’nın sonsuz mutluluğunu dileyerek” (İKP XLVII.7.)

inçä tep kut koltı “Şöyle söyleyerek selâmet istedi:” (İKP LI.2.)

siziñä kutuñuzta bu suylug ät’özdä ozalıñ “Sizin yararlı gücünüz (kut’unuz) sayesinde, bu günahkâr bedenden kaçalım.” (İKP LI.8.)

kutsuz kowılar üçün alku yokadıñ alku öltilär “Kutsuz ve şanssız oldukları için hepsi yok oldu, hepsi öldü.” (İKP LIV.1.)

käntüniñ kutı ülügi üçün “Kendi kutu ve talihi sayesinde” (İKP LXIV.1.)

kutı waxşiki uduzup öz kadını yeriñä täğdi “Koruyucu meleğini izleyip kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.2.)

kut bulmuş “Kut bulmuş (selâmet bulmuş).” (İKP XLVIII.ant, XLIX.ext.)

kut bulzun “Kut bulsun (selâmet bulsun)!” (İKP LVIII.int.)

kutlug ‘hayatî güç, kutsal su, selâmet, talih, uğur ve benzerlerine sahip olan; kutlu’

kim ülüglüg kutlug kişi ol ärdini bulsar kamag tı[n]lıglarka asıg tusu kılur “Eğer talihli ve mutlu bir kişi bu mücevheri bulursa bütün canlılara yarar ve çıkar sağlar.” (İKP XXI.4.)

ulug küçlüg kutlug bodısawatlar ermäsär bu yerkä näñ tägmägäy erti “Büyük, güçlü ve kutsal ruhla donanmış Bodhisattvalardan (biri) olmasaydı buraya kadar gelemeydi.” (İKP XLV.2.)

nom ‘din kuralı, kutsal yasa’

bir bilgä nom bilir är inçä tep tedı “Bilge ve yasa bilen bir adam şöyle dedi.” (İKP XIV.2.)

lö kanıñ tatıglıg sogançıg nom nomladı “Ejderhalar Hanı’na tatlı ve hoş yasaları salık verdi.” (İKP XLVI.4.)

biziñä nom nomlañ “Bize yasayı vaaz edin!” (İKP XLIX.5.)

tamu ‘cehennem’

kayu kişi ög kañ köñlin bertsär ol tınlıg tamulug bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.6.)

täñri ‘tanrı, ilâh, kutsal ruh’

ötrü ol yer suw ırşı täñri bar erti “Oysa oralarda Irşı diye bir cin vardı.” (İKP LIX.2.)

täñrısı üntäyü yol ayu berdi “Meleği, bağırarak yol gösteriyordu.” (İKP LX.6.)

kün täñri yaruk közünü kälkä “Güneş Tanrısı’nın ışığı görünecek olsa” (İKP XXV.ant.)

amrak täñri maxayana kut bulzun “Sevgili İlâh Mahayana (=Hiuan-tsang?) selâmet bulsun!” (İKP LVIII.int.)

ülüg ‘talih, kader, pay’

kim ülüglüg kutlug kişi ol ärdini bulsar kamag tı[n]lıglarka asıg tusu kılur “Eğer talihli ve mutlu bir kişi bu mücevheri bulursa bütün canlılara yarar ve çıkar sağlar.” (İKP XXI.4.)

tegin kutı ülügi üçün adasız tudasız kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Prensin kutu ve talihi sayesinde, tehlikesiz ve engelsiz olarak birkaç gün içinde mücevherli adaya ulaştılar.” (İKP XXXIII.5.)

käntüniñ kutı ülügi üçün kutı waxşiki uduzup öz kadını yeriñä tägdi “Kendi kutu ve talihi sayesinde, koruyucu meleğini izleyip kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.1.)

waxşik ‘koruyucu melek, ruh, cin’

käntüniñ kutı ülügi üçün kutı waxşiki uduzup öz kadını yeriñä tägdi “Kendi kutu ve talihi sayesinde, koruyucu meleğini izleyip kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.2.)

yäk ‘şeytan, doğaüstü varlık; Sanskr. *yakṣa*’

üçünç suwda yäklär urup kemi suwka çomurur “Üçüncü (tehlike): suda şeytanlar saldırır ve gemiyi suya gömerler.” (İKP XVII.7.)

ayag ögli tegin köñliñä yäk sakınçı kirdi “Kötü Düşünceli Prens’in kalbine şeytanî bir düşünce girdi.” (İKP LVI.5.)

2.7.21. Bağış, Sadaka, Yardım, Destek

poşı ‘bağış, sadaka’

barça pošı berin “Hepsini sadaka olarak verin!” (İKP XVI.6.)

ulug ögrünçülüğ köñlin pošı bermäk asgı nomladı “Ona büyük sevinçlerle dolu bir kalple sadaka vermenin yararlarını vaaz etti.” (İKP XLVI.6.)

çintämäni ärdini kolu pošıka kältim “Çintamani mücevherini, bağış olarak istemeye geldim.” (İKP XLVIII.4.)

öñrä yemä bodısawatlar munçulayu ärdini pošıka kälmişi bar erti “Eskiden de Bodhisattvalar, böyle mücevher dilemeye gelmişlerdi.” (İKP XLIX.1.)

men ulug küsüşin bu çintämäni ärdini alıp siziñä pošı berür men “Ben, büyük bir istekle bu çintamani mücevherini alıp size bağışlıyorum.” (İKP LI.4.)

2.7.22. Engel, Bariyer

tıdıg ‘engel, engelleme’

küiniä tıdıgsız berdi “Günlerce engel görmeden verdi.” (İKP VIII.6.)

2.8. Sayı Adları

2.8.1 Asıl Sayılar

altı ‘altı’

kaltı altı kün ärtip bardı “Aradan altı gün geçip gitti.” (İKP XX.1.)

beş ‘beş’

beş törlüg ada bar “Beş türlü tehlike var.” (İKP XVI.8.)

beş yüz satıgçı äränlär terilip içgärü ötüg berdilär “Beş yüz tüccar toplanıp saraya önerilerini arz ettiler:” (İKP XXII.8.)

ol beş yüz är kamugun ol körmäz yerçikä ötüntilär “O beş yüz adamın hepsi de o kör rehberle başvurdular.” (İKP XXIV.6.)

beş yüz äränniñ aşı suwı kölüki takı nä kargäkin alku tükäti berip uzatıp öntürdi “Beş yüz kişinin yiyeceğini, suyunu, yük hayvanını ve başka ne gerekiyorsa hepsini tam olarak vererek, onları uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.2.)

eşiñ tuşuñ biziñ beş yüz ärän kaçça bardı “Eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gitti?” (İKP LIII.5.)

kan udçıstı beş yüz ud sürä önti “Hanın sığırtaacı, beş yüz öküzü sürerek ilerledi.” (İKP LXV.2.)

beş yüz koltguçı tegin anta egidti “Beş yüz dilenciye, prens orada doyurdu.” (İKP LXXII.2.)

tegin ol beş yüz koltguçılarag aşın suwın tonı ’ätüki kopı tükäti kaltı “Prens o beş yüz dilenciye yemeklerini, sularını, elbiselerini ve ayakkabılarını hepsini birden ve tamamen verdi.” (İKP LXXV.6.)

ol beş yüz koltguçılar bu sawag eşidip ulıdılar sıktadılar “O beş yüz dilenci, bu sözü işitince uludular, sızlandılar.” (İKP LXXVII.1.)

bir ‘bir, tek, bir kez’

biri ayur “Biri şöyle dedi:” (İKP XIII.2, XIII.5, XIII.6.)

bir tarısar miñ tümän bulur “(İnsan) bir (tohum) ekerse bin, on bin elde eder.” (İKP XIII.4.)

bir bilgä nom bilir är inçä tep tedi “Bilge ve yasa bilen bir adam şöyle dedi:” (İKP XIV.2.)

bir kiyä amrak oglumın siziñä tutuzur men “Biricik sevgili oğlumu size emanet ediyorum.” (İKP XXV.4.)

bir barsar yarağay mu “Birisi oraya yalnız gitse uygun olacak mı?” (İKP XXVI.7.)

bir kemi sıyukın tuta öntüm “Bir gemi kalıntısına tutunarak çıktım.” (İKP LIV.5.)

bir ay artuk açıntı “Bir aydan fazla (ona) baktılar.” (İKP LXVIII.1.)

maña amtı bir kuñkayu tiläp kälürüñ “Bana şimdi bir kopuz isteyip getirin!” (İKP LXIX.7.)

ol udçı är bir kuñkau tiläp kälürdi berdi “O sığırtmaç, bir kopuz isteyip getirdi ve ona verdi.” (İKP LXX.3.)

bir söğüt üzä birär ıışğ bañ “Her bir ağacın üzerine birer ip bağlayın!” (İKP LXXIX.6.)

bir közüñüz yarazun kün körüñ “Bir gözünüz parlсын, güneşi görün!” (İKP A.3.)

ötrü teginniñ bir közi yarudı “Bunun üzerine prensin bir gözü parladı.” (İKP A.4.)

ekki ‘iki’

ayadaki yençü 2 monçuk täğ “Avucumdaki iki inci tanesi kadar” (İKP VI.8.)

ekki közi körmäz erti “İki gözü de görmüyordu.” (İKP XXIV.5.)

amtı munı ekki köz täglärip sançayın “Şimdi bunun iki gözünü oyup kör edeyim.” (İKP LVII.5.)

ekki köziñä sançıp täzti “Onun iki gözüne saplayıp kaçtı.” (İKP LVIII.1.)

ekki közümin täglärü sançtı “İki gözümü oyup beni kör ettiler.” (İKP LVIII.5.)

ekki közintäki sışın alıp kodtı “İki gözündeki şişi tamamen çıkardı.” (İKP LXV.8.)

kapagda ekki arıg kızlar turur “Kapıda tertemiz iki kız duruyordu.” (İKP XLI.1.)

ekki kadaş esän tükäl kawışıp öpişti kuçuştı “İki kardeş sağ salım birbirlerine kavuşup öpüştiler, kucaklaştılar.” (İKP LII.7.)

ekki kamış sıs kıyıp “İki kamışı şış (olacak biçimde) kıyıp” (İKP LVII.8.)

miñ ‘bin’

bir tarısar miñ tümän bulur “(İnsan) bir (tohum) ekerse bin, on bin elde eder.” (İKP XIII.4.)

on ‘on’

säkiz on yaşayur karı erti “Seksen yaşında yaşlı bir adamdı.” (İKP XXIV.4.)

on [XXII.int.’deki devamı: *kata tedi ayzun*] “On [kez: ‘Anlatsın!’ dedi.]” (İKP LIX.int.)

säkiz (säkkiz?) ‘sekiz’

säkiz on yaşayur karı erti “Seksen yaşında yaşlı bir adamdı.” (İKP XXIV.5.)

ol kapagda säkiz körklä tañ arıg kızlar sarıg altun yıp äñirärlär “O kapıda sekiz güzel, olağanüstü temiz kız; sarı altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLII.8.)

tört ‘dört’

ol ädgü kü at tört bulurda yadıltı “Bu iyi, şanlı ad dört bir yana yayıldı.” (İKP VII.2.)

tört körklä kırkın yürüñ kümüş yıp äñirär bu kapag közädü tururlar “Dört güzel kız, beyaz gümüş bir ip eğiriyorlar ve bu kapıyı gözetleyip duruyorlardı.” (İKP XLII.1.)

tört adakın iñläyü kölitdi “Dört ayağı ile burğu gibi dönerek onu yere gömdü.” (İKP LXV.5.)

tümän ‘on bin’

kuş kuzgun sukar yorıyur sansız tümän özlüg ölürür “Kuzgun (gibi) kuşlar gagalayarak geliyor; sayısız, on binlerce yarattığı öldürüyorlar.” (İKP I.5.)

bir tarısar miñ tümän bulur “(İnsan) bir (tohum) ekerse bin, on bin elde eder.” (İKP XIII.4.)

yetti (yeti?) ‘yedi’

kaltı taluy ögüzkä tägip yetti kün turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.4.)

yetti kün anta tıntılar “Yedi gün orada dinlendiler.” (İKP XXXIII.8.)

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüşlüg otrukka tagka tägdi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.3.)

yetti kün munta eniň “Yedi gün burada kalın (=inin)!” (İKP XLIX.4.)

yetti kün lölär tapagın udugın aşadı “Yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde yemek yedi.” (İKP L.4.)

ol balık tägrä yemä yetti kat karam içintä alku agulug lölär yılanlar yatur “O şehrin etrafında ve yedi katlı hendek içinde, her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.5.)

yetti temir sua kemi solap turgurđı “Demirden yedi zincir, gemiyi zincirleyip durdurdu.” (İKP XXXI.5.)

yüz ‘yüz’

beş yüz satıgçı äränlär terilip içgärü ötüg berdilär “Beş yüz tüccar toplanıp saraya önerilerini arz ettiler.” (İKP XXII.8.)

beşär yüz ärin barıp esän tükäl kälmiş erti “Beşer yüz adamıyla gidip sağ salım geri gelmiş idi.” (İKP XXIV.2.)

ol beş yüz är kamugun ol körmäz yerçikä ötüntilär “O beş yüz adamın hepsi de o kör rehberle başvurdular.” (İKP XXIV.6.)

beş yüz äränniň aşı suwı kölüki takı nä kargäkin alku tükäti berip uzatıp öntürdi “Beş yüz kişinin yiyeceğini, suyunu, yük hayvanını ve başka ne gerekiyorsa hepsini tam olarak vererek, onları uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.2.)

eşiň tuşuň biziň beş yüz ärän kança bardı “Eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gitti?” (İKP LIII.5.)

kan udçısı beş yüz ud sürä önti “Hanın sığırtaacı, beş yüz öküzü sürerek ilerledi.” (İKP LXV.2.)

beş yüz koltguçı tegin anta egidti “Beş yüz dilenciye, prens orada doyurdu.” (İKP LXXII.2.)

tegin ol beş yüz koltguçılarag aşın suwın tonı ’ätüki kopı tükäti kıldı “Prens o beş yüz dilenciye yemeklerini, sularını, elbiselerini ve ayakkabılarını hepsini birden ve tamamen verdi.” (İKP LXXV.6.)

ol beş yüz koltguçılar bu sawag eşidip ulıdılar sıktadılar “O beş yüz dilenci, bu sözü işitince uludular, sızlandılar.” (İKP LXXVII.1.)

2.8.2. Sıra Sayıları

beşinç ‘beşinci’

beşinç tǵrı topınar korkınçıg yel turur “Beşinci (tehlike): gök delinir (yırtılır), korkunç bir rüzgâr çıkar.” (İKP XVIII.2.)

bir ‘birinci, ilk’

bir ada ol erür “Birinci tehlike şudur.” (İKP XVII.1.)

ekkinti ‘ikinci’

ekkinti suwda suw öñlüg taglar bar “İkinci (tehlike): suda su renginde dağlar vardır.” (İKP XVII.4.)

törtünç ‘dördüncü’

törtünç ulug tǵzınčkä kigürür “Dördüncü (tehlike): onu büyük bir anafora sokarlar.” (İKP XVII.8.)

üçünç ‘üçüncü’

üçünç suwda yäklär urup kemi suwka çomurur “Üçüncü (tehlike): suda şeytanlar saldırır ve gemiyi suya gömerler.” (İKP XVII.6.)

yettinç ‘yedinci’

yettinç kün tañ tañlayur erkän ädgü ögli tegin ulug küwrüg tokıtıp inçä tep yarlıgkadı “Yedinci gün şafak sökerken İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu.” (İKP XXXI.6.)

kim näñ üntämäsär yettinç kün temir sua açtı temir ıñıg yorıdı “Kimse hiç ses çıkarmayınca yedinci gün demir zincirleri açtılar, demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.3.)

yettinç kün tañ adınçıg ärdini yençü kemikä tükäğüçä urup “Yedinci gün az rastlanan, seçme inci ve mücevherleri gemiye yeterince yüklediklerinde” (İKP XXXIV.1.)

yettinç kün ärdini alıp beriñ (beräyin ?) tep tedi “Yedinci gün, mücevheri alıp verin (vereyim?), dedi.” (İKP L.1.)

yettinç kün lölär kanı narata atlıg lö kanı “Yedinci gün Ejderhalar Hanı, Narada adlı Ejderha Hanı” (İKP L.5.)

2.8.3. Üleştirme Sayıları

beşär ‘beşer’

beşär yüz ärin barıp esän tükäl kälmiş erti “Beşer yüz adamıyla gidip sağ salim geri gelmiş idi.” (İKP XXIV.2.)

birär ‘birer’

agıçı barçakı agıçılar birär ödün öñi barzun “Ne kadar hazineci varsa hepsi, zamanında (prens geleceği zaman) başka bir yere gitsin!” (İKP IX.8.)

ol lenxua sayu birär agulug yılan bar “Bu lotus çiçeklerinin her birinde (=her birinin altında?) birer zehirli yılan vardır.” (İKP XXXVIII.3.)

kaç kārāklig yemiş söğüt(-iñ) üzä birär çıñratgu asıñ “Birkaç elverişli meyve ağacının üstüne birer çingirak asın!” (İKP LXXIX.5.)

bir söğüt üzä birär ıstıg bañ “Her bir ağacın üzerine birer ip bağlayın!” (İKP LXXIX.7.)

2.8.4. Topluluk Sayıları

ekkiğü ‘ikisi, ikisi bir arada’

ekkiğü kaltılar “İkisi de orada kaldılar.” (İKP XXXVI.1.)

2.9. Kavramlar

2.9.1. Değer Yargıları

ada ‘tehlike’

beş törlüg ada bar “Beş türlü tehlike var.” (İKP XVII.1.)

bir ada ol erür “Birinci tehlike şudur:” (İKP XVII.1.)

bu munça korkınçig adaka kirip ölgäy siz “Bunca korkunç tehlikeye girip öleceksiniz.” (İKP XVIII.5.)

ol taluy suwı ärtiñü korkınçig adalıg ol “Bu okyanusun suyu son derece korkunç ve tehlikelidir.” (İKP XXVI.6.)

kim ölüm adaka korksar “Kim ölüm tehlikesinden korkuyorsa” (İKP XXXII.4.)

tegin kutı ülügi üçün adasız tudasız kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Prensın kutu ve talihi sayesinde, tehlikesiz ve engelsiz olarak birkaç gün içinde mücevherli adaya ulaştılar.” (İKP XXXIII.6.)

ärtiñü alp ada tetir “En korkunç (en büyük) tehlike denebilir.” (İKP XXXVIII.8.)

asag (asıg) ‘yarar, fayda, kâr’

[ası]gı tuzusı ne bar “Ne yararı var?” (İKP XXI.1.)

asıg tusu kılur “Yarar sağlar.” (İKP XXI.5.)

kamag tınlıglarka artuk asıg tusu kılı umagay men “Bütün canlılara fazla yarar sağlayamayacağım.” (İKP XXXIV.7.)

asıg tusu kılı usar men “Yarar sağlamak istiyorum.” (İKP XXXV.4.)

poşı bermäk asgı nomladı “Sadaka vermenin yararlarını vaaz etti.” (İKP XLVI.6.)

tınlıglarka asag tusu kılğalı çintämäni ärdini “Canlılara yarar sağlayacak çintamani mücevheri” (İKP XLVIII.2.)

biziñä asag tusu kılın “Bize yarar sağlayın!” (İKP XLIX.7.)

çäwiş ‘oyun, kurnazlık, hile, çare’

anta al çäwiş ayu bergä men “Orada size kurnazca bir oyun göstereceğim.” (İKP LXXV.2.)

äzük (äzüg?) ‘sahtelik, yalan’

men toga äzüük sözlämär men “Ben, doğduğumdan beri yalan söylemedim.” (İKP A.19.)

kärgäk ‘gerek, ihtiyaç, gereken, zorunlu olan, yaraşan’

kazganç nâñ tarıg tarımakda ädgü yok kârgäk “Kazanmak için toprağı işlemekten daha iyisi yok olsa gerek.” (İKP XIII.3.)

nä kârgäkin barça bergäy biz “Ne gerekiyorsa hepsini vereceğiz.” (İKP XXII.3.)

nä kârgäkin alku tükäti berip uzatıp öntürdi “Ne gerekiyorsa hepsini, tamamen verdi ve onları uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.4.)

nä kârgäk boltı kim ança ämgänip bu yerkä kältiñiz “Ne gerek oldu ki o kadar acı çekip buraya geldiniz?” (İKP XLVII.2.)

men özüüm itta sansız yer körü yorımıñ kârgäk “Ben, kendim boşuna sayısız yer görüp taban tepmişim.” (İKP LVII.4.)

körk ‘güzellik, görünüş’

tegin körklärin tañlap “Prens, onların güzelliklerini hayranlıkla seyredip” (İKP XLIII.3.)

kulluk ‘hizmet, kölelik’

kamagın ädgü ögli teginkä kulluk barır biz “Hepimiz İyi Düşünceli Prens’e kulluk (=hizmet) etmeye gidiyoruz.” (İKP XXIII.3.)

küç ‘güç, kuvvet’

küçi alñıdı “Gücü tükenmişti.” (İKP XXXVII.2.)

tuda ‘tehlike, engel, güçlük’

tegin kutı ülügi üçün adasız tudasız kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Prensın kutu ve talihi sayesinde, tehlikesiz ve engelsiz olarak birkaç gün içinde mücevherli adaya ulaştılar.” (İKP XXXIII.6.)

tusu, tuzu ‘yarar, çıkar, kâr, yararlık’

[ası]gı tuzusı ne bar “Ne yararı var?” (İKP XXI.1.)

asıg tusu kılur “Yarar sağlar.” (İKP XXI.6.)

kamag tınlıglarka artuk asıg tusu kılı umagay men “Bütün canlılara fazla yarar sağlayamayacağım.” (İKP XXXIV.7.)

asıg tusu kılı usar men “Yarar sağlamak istiyorum.” (İKP XXXV.4.)

tınlıglarka asag tusu kılğalı çıntämäni ärdini “Canlılara yarar sağlayacak çintamani mücevheri” (İKP XLVIII.3.)

biziñä asag tusu kılıñ “Bize yarar sağlayın!” (İKP XLIX.7.)

2.9.2. Duygu, Ruhsal Durum

buşuş (busuş ?) ‘üzüntü, acı, hüzn, keder’

ärtüñü buşuşlug kadgulus bolup “Çok fazla üzüntülü ve kaygılı olarak” (İKP III.8.)

maxarıt elläg ädgü ögli teginig buşuşlug körüp inçä tep yarlıgkadı “Kral Maharıt (=Maharaja?), İyi Düşünceli Prens’i kederli görüp ona şöyle buyurdu.” (İKP IV.3.)

amrak oglum nä üçün buşuşlug kältiñiz “Sevgili oğlum, niçin üzüntüye kapıldınız?” (İKP IV.5.)

näkä ıglayu buşuşlug kältiñ “Niye ağlayıp üzöldün (üzüntülü geldin)?” (İKP V.2.)

ärtiñü buşuşlug boltı “Çok fazla üzüntülü oldu (üzüldü).” (İKP XVI.1.)

ämğäk ‘acı, sıkıntı’

adruk adruk ämğäk ämğä ämğänür “Ayrı ayrı her türlü sıkıntıyı çekiyorlar.” (İKP II.7.)

bu nä ämğäklig yer ermiş “Bu ne çileli yermiş!” (İKP IV.8.)

yok çıgay ämğäklig tınlıglarag körüp ıgladım “Yokluk ve acı çeken yaratıkları görüp ağladım.” (İKP V.5.)

kayusıña ämğäktä ozgurgay sen “Hangi araçla onları sıkıntıdan kurtaracaksın?” (İKP VI.2.)

tegin ämğäkin körü umatın teginkä inçä tep tedı “Prensin acısını göremeyerek (=dayanamayarak) prense şöyle dedi:” (İKP LIX.2.)

kadgu ‘kaygı, üzüntü’

ärtüñü buşuşlug kadgulus bolup “Çok fazla üzüntülü ve kaygılı olarak” (İKP III.8.)

korkınç ‘korku, üzüntü’

korkınç “korkunç” (İKP XVIII.ext.)

köñül, köñl ‘gönül, duygular, vicdan, dilek’

köñlçä berdi “Gönlüne göre verdi.” (İKP VII.1.)

köñlüg berzün “Arzusunu yerine getirsin!” (İKP VIII.4.)

köñlin bertmäñlär “Onun gönlünü kırmayın!” (İKP VIII.5.)

amrak ögüküm köñlin näçük bertäyin men “Sevgili yavrumun gönlünü nasıl kırarım?” (İKP IX.6.)

kayu kişi ög kaç köñlin bertsär ol tınlıg tamulug bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.5.)

men amtı ög kaç köñlin bertmäyin “Ben şimdi anne ve babamın gönlünü kırmayayım.” (İKP XI.8.)

toluy ögüzkä kirip köñültäki küsüşin kanturgalı sakınsar “Okyanus ırmağına gidip gönlündeki arzularını doyurmayı düşünürse” (İKP XIV.5.)

amtı köñlçä alıñ “Şimdi (siz onları) gönlünüze göre alın!” (İKP XVI.5.)

ulug ögrünçülüğ köñlin poşı bermäk asgı nomladı “Ona büyük sevinçlerle dolu bir kalple sadaka vermenin yararlarını vaaz etti.” (İKP XLVI.6.)

ayag ögli tegin köñliñä yäk sakıñçı kirdi “Kötü Düşünceli Prens’in kalbine şeytanî bir düşünce girdi.” (İKP LVI.4.)

kaltı tegin uktı köñli yerinti “Prens bunu anladığı zaman yüreği burkuldu.” (İKP LXVIII.5.)

köñlünüzni kim bertdi “Gönlünüzü kim kırdı?” (İKP LXIII.8.)

maña könli boltı “Bana gönlü oldu.” (İKP LXIX.int.)

kunçuy-ı-ña köñül bermädi “Prensesine gönül(ünü) vermedi.” (İKP LXIX.post.)

küsüş ‘istek, arzu’

toluy ögüzkä kirip köñültäki küsüşin kanturgalı sakınsar “Okyanus ırmağına gidip gönlündeki arzularını doyurmayı düşünürse” (İKP XIV.5.)

kamag yertünçüdäki tınlıglarınñ küsüşin “Yeryüzündeki bütün canlıların isteklerini” (İKP XV.1.)

men ulug küsüşin bu çintämäni ärdini alıp siziñä poşı berür men “Ben, büyük bir istekle bu çintamani mücevherini alıp size bağışlıyorum.” (İKP LI.3.)

muḡ ‘sıkıntı, dert, tasa, üzüntü, mutsuzluk, felaket, sefalet’

nā muḡ tak boltı kim antag tāḡri tāḡ ārdini tāḡ öḡüküḡüzni ölüm yeriḡā ıdur siz “Nasıl bir felaket oldu ki böyle gök gibi, mücevher gibi sevgili yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz?” (İKP XXVI.1.)

sewinç ‘sevinç, beğenme, minnettarlık’

siz ārtiḡü sewinçsiz ār ermiş “Siz çok nankör bir adam imişsiniz.” (İKP A.9.)

tak ‘sıkıntı, zorluk, rahatsızlık’

nā muḡ tak boltı kim antag tāḡri tāḡ ārdini tāḡ öḡüküḡüzni ölüm yeriḡā ıdur siz “Nasıl bir felaket oldu ki böyle gök gibi, mücevher gibi sevgili yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz?” (İKP XXVI.1.)

tapag ‘çok sevme, tapma, hizmet’

yetti kūn lölär tapagin udugin aşadı “Yedi gün boyunca, ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde yemek yedi.” (İKP L.4.)

udug ‘büyük hayranlık, yüceltme’

lölär tapagin udugin aşadı “Ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde yemek yedi.” (İKP L.5.)

2.9.3. Akıl, Zihin

sakinç ‘düşünce’

inçä tep sakinç sakıntı “şöyle düşündü:” (İKP XLV.1, LVI.6, LXVI.8.)

ayag ögli tegin köḡliḡä yäk sakinçi kirdi “Kötü Düşünceli Prens’in kalbine şeytanî bir düşünce girdi.” (İKP LVI.5.)

maḡa ädgü sakinçıḡaz bar ersär “Benim için iyi bir düşünceniz varsa” (İKP LXIX.5.)

yazuk ‘hata, günah’

agi barım alkınsar uwatsar yazukka tüşä täḡinmägäy ertimiz “(Eğer) zenginlikler ve varlıklar bitiyorsa, ufalıyorsa hataya düşmeyecektik.” (İKP VIII.1.)

yazuk [bolmazun?] “Günah(=hata) [olmasın]!” (İKP XLIII.int.)

birök yazukum yok ersär bir közüñüz yarazun kün körüñ “Ama hatam yoksa bir gözünüz parl原因 ve güneşı görün!” (İKP A.2.)

2.9.4. Renk, Görünüm

öñ ‘renk, güzel görünüm’

suwda suw öñlüg taglar bar “Suda su renginde dağlar var.” (İKP XVII.4.)

2.9.5. Sayı, Hesap

san ‘sayı, değer biçme, hesap’

kuş kuzgun sukar yoriyur sansız tümän özlüg ölüür “Kuzgun (gibi) kuşlar gagalayarak geliyor; sayısız, on binlerce yaratığı öldürüyorlar.” (İKP I.5.)

men özüm itta sansız yer körü yorımış kargäk “Ben, kendim boşuna sayısız yer görüp taban tepmişim.” (İKP LVII.4.)

2.10. Varlıkların Olma ve Bulunmaları

bar ‘var, mevcut’

beş törlüg ada bar “Beş türlü tehlike var.” (İKP XVII.1.)

ekkinti suwda suw öñlüg taglar bar “İkinci (tehlike): suda su renginde dağlar vardır.” (İKP XVII.5.)

[...]gı tuzusı nä bar “... ne yararı var?” (İKP XXI.1.)

lö kanlarınta çintämäni ärdini bar “Ejderhalar Hanı’nda çintamani mücevheri var.” (İKP XXI.3.)

kim yerçi suwçı kemiçi bar ersär yemä kälzün “Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa o da gelsin!” (İKP XXII.5.)

baranas uluşta bir ädgü alp yerçi suwçı bar erti “Benares ülkesinde iyi, cesur bir rehber gemici vardı.” (İKP XXIII.8.)

oglum muntuda ınaru ög(=η?)tün yıñak altun tag bar “Oğlum, ileride doğu yönüne doğru bir altın dağ var.” (İKP XXXVII.6.)

ol lenxua sayu birär agulug yılan bar “Bu lotus çiçeklerinin her birinde (=her birinin altında?) birer zehirli yılan vardır.” (İKP XXXVIII.4.)

ärdini poşıka kälmişi bar erti “Mücevher dilemeye gelmişlerdi.” (İKP XLIX.2.)

ötrü ol yer suw ırışı täñri bar erti “Oysa oralarda Irşı diye bir cin vardı.” (İKP LIX.2.)

maña ädgü sakınçıñaz bar ersär “Benim için iyi bir düşünceniz varsa” (İKP LXIX.6.)

ol uluşta näçä irinç yarlıg koltguçılar bar ersär “O ülkede ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa” (İKP LXXII.1.)

yok ‘yok’

kazğanç näñ tarıg tarımakda ädgü yok käreğäk “Kazanmak için toprağı işlemekten daha iyisi yok olsa gerek.” (İKP XIII.3.)

birök yazukum yok ersär bir közüñüz yarazun kün körüñ “Ama hatam yoksa bir gözünüz parlansın ve güneşi görün!” (İKP A.2.)

3. KONULARA GÖRE FİİLLER

3.1. Temel Oluş, Temel Kılış

3.1.1. Oluş Fiilleri

adrıl- ‘ayrılmak’

amrak yemä adrılur sewig yemä säşilür “Sevilen de ayrılır, seven de ayrılır.” (İKP LXXVIII.5.)

aktarıl- ‘devrilmek’

kemi aktarılır ölür “Gemi ters döner ve (insanlar) ölür.” (İKP XVIII.3.)

alkın- ‘tükenmek, bitmek’

agı barım alkınsar “Zenginlikler ve varlıklar biterse (=tükenirse)” (İKP VII.9, IX.2.)

arta- ‘bozulmak, batmak, berbat olmak’

yemişiñüz artamağay “Yemişiniz berbat olmayacak.” (İKP LXXX.7.)

aşıl- ‘aşılmak, çoğalmak, artmak’

koy yılka egidsär yılıña aş(s?)ılur bay bolur “Koyun ve büyükbaş hayvan beslerse onlar yıldan yıla çoğalır ve (insan) zengin olur.” (İKP XIII.6.)

bar- ‘varmak, gitmek’

agıçı barçakı agıçılar birär ödüñ öñi barzun “Ne kadar hazineci varsa hepsi, zamanında (prens geleceği zaman) başka bir yere gitsin!” (İKP X.1.)

bergü bulmatın kor(=l)ıtuğular yıglay barsar tegin yemä ıglay kalır erti “Dilenciler, bağış alamayıp, ağlayarak giderlerse prens de ağlayıp kalıyordu.” (İKP X.6.)

öñtün kedin satıgka yulugka barsar bay bolur “(İnsan) doğuya, batıya alım satım için giderse zengin olur.” (İKP XIV.1.)

nä üçün ölüm yerkä barır siz “Niçin ölümlü yere gideceksiniz?” (İKP XVI.8.)

yarlıg bolzun tıdmazun barayın “Kral buyruğu (=izni) çıksın, bana engel olunmasın, gideyim!” (İKP XIX.1.)

barmağay sen tep tedi “Gitmeyeceksin, dedi.” (İKP XIX.3.)

kaltı altı kün ärtip bardı “Aradan altı gün geçip gitti.” (İKP XX.2.)

kim taluyka barayın tesär kiriñlär oglum teginkä eş boluñlar “Kimler, ‘Okyanusa gideyim.’ derlerse gelsinler (saraya girsinler) ve oğlum prene arkadaş olsunlar!” (İKP XXII.1.)

kamağın ädgü ögli teginkä kulluk barır biz “Hepimiz İyi Düşünceli Prens’e kulluk (=hizmet) etmeye gidiyoruz.” (İKP XXIII.4.)

beşär yüz ärin barıp esän tükäl kälmiş erti “Beşer yüz adamıyla gidip sağ salım geri gelmiş idi.” (İKP XXIV.2.)

tegin özi barıp kolın yetip içgärü kañı kan tapa kigürdi “Prens, kendisi oraya gidip onu kolundan çekerek saraya (=içeriye), babası hanın yanına getirdi (=girdirdi).” (İKP XXV.1.)

bir barsar yarağay mu “Birisi oraya yalnız gitse uygun olacak mı?” (İKP XXVI.7.)

amtı siz kataglanıñ birlä barıñ “Şimdi siz gayret edin, onunla gidin!” (İKP XXVII.6.)

amtı eçim taluyka barıp ärdini kälürsär takı ağırlıg bolğay “Şimdi ağabeyim okyanusa gidip mücevheri getirirse daha da değerli olacak.” (İKP XXIX.2.)

amtı birlä barayın “Şimdi (ben de) onunla gideyim.” (İKP XXIX.6.)

eçim tegin ölüm yerkä barır ol “Ağabeyim prens, ölümlü yere gidiyor.” (İKP XXIX.8.)

men yemä barayın “Ben de (onunla) gideyim.” (İKP XXX.2.)

barsar bargıl tep yarlıgkadı “Gitmek istiyorsan (=gidersen) git, diye buyurdu.” (İKP XXX.6.)

amtı men bu ärdini birlä barsar men “Şimdi ben bu mücevherlerle birlikte gidersem” (İKP XXXIV.5.)

sizlär barıñlar “Siz gidin!” (İKP XXXIV.8.)

yegräk çintämäni ärdini algalı barayın “En üstün çintamani mücevherini almaya gideyim.” (İKP XXXV.2.)

eşiñ tuşuñ biziñ beş yüz ärän kança bardı “Eşin dostun ve bizim beş yüz adamımız nereye gitti?” (İKP LIII.6.)

bu kança bargay kántü ölgäy tep sakıntı “Bu nereye giderse kendi kendine ölecektir, diye düşündü.” (İKP LVII.6.)

inçä kılta täzip bardı “Bu hâle getirdi ve kaçıp gitti.” (İKP LIX.7.)

barayın tep tedi “Gideyim, dedi.” (İKP LXVIII.6.)

barmañ tep tedi “Gitmeyin, dedi.” (İKP LXIX.1.)

amtı bizni irinç yarlıg kılıp kança barır siz “Şimdi bizi mutsuz ve zavallı kılıp nereye gidiyorsunuz?” (İKP LXXVIII.1.)

tegin ol borlukçı är birlä bardı “Prens, o bahçıvanla birlikte gitti.” (İKP LXXIX.1.)

barıgsa- ‘gitmek istemek, gitmeyi düşünmek’

näglük barıgsadıñaz “Neden gitmek istiyorsunuz (=neden gitmeyi düşündünüz)?” (İKP LXVIII.8.)

bälgür- ‘açığa çıkmak, belirtmek’

oğlum sawı ädgü yawlak bälğürğınçä kınlıkta yatzun “(Sevgili) oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar (=ortaya çıkana kadar), (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın!” (İKP LXIII.3.)

ärt- ‘fazla olmak, aşmak, geride bırakmak’

altı kün ärtip bardı “Altı gün geçip gitti.” (İKP XX.2.)

egriqşäl(ä)- ‘fır fır dönmek, her yönde girdaplar oluşturmak’

suw egriqşälür-äyür sokuşur “Sular, fırıl fırıl döner ve her yönden birbirine çarpar.” (İKP XVIII.1.)

en- ‘inmek’

yetti kün munta eniñ “Yedi gün burada kalın (=inin)!” (İKP XLIX.5.)

kawış- ‘buluşmak, kavuşmak’

anta tägdüktä inisi birlä kawıştı “Oraya vardıklarında, küçük kardeşiyle buluştu.” (İKP LII.6.)

ekki kadaş esän tükäl kawışıp öpiştı kuçuştı “İki kardeş sağ salım birbirlerine kavuşup öpüştiler, kucaklaştılar.” (İKP LII.8.)

kal- ‘kalmak’

agı barım azkına kaltı “Zenginlikler ve varlıklar azıcık kaldı.” (İKP VII.6.)

bergü bulmatın kor(=l)tguçılar yıglayu barsar tegin yemä ıglayu kalır erti “Dilenciler, bağış alamayıp, ağlayarak giderlerse prens de ağlayıp kalıyordu.” (İKP X.7.)

näglük kalır men “Ben neden (burada) kalıyorum?” (İKP XXX.1.)

tegin yerçi awıçka birlä ekkigü kaltılar “Prens yaşlı rehberle birlikte, ikisi de orada kaldılar.” (İKP XXXVI.1.)

siz yalğuskiya kalır siz “Siz yapayalnız kalıyorsunuz.” (İKP XL.3.)

kamıl- ‘boyu boyunca yere uzanmış, yatmış olmak; paçavra gibi yere yığılmak’

ölüg täg kamılı tüştı “Ölü gibi boyu boyunca yere düştü.” (İKP LXI.7.)

käl- ‘gelmek’

amrak oglum nâ üçün buşuşlug kältiñiz “Sevgili oğlum, niçin üzüntüye kapıldınız?” (İKP IV.6.)

näkä ıglayu buşuşlug kältiñ “Niye ağlayıp üzöldün (üzüntülü geldin)?” (İKP V.3.)

koltguçır(=l)ar kälsär ağıçılal(=r)nın bulmaz erti “Dilenciler geldiğinde (prens), hazinelerini bulamıyordu.” (İKP X.3.)

kim yerçi suwçı kemiçi bar ersär yemä kälzün “Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa o da gelsin!” (İKP XXII.6.)

kälsär birlä kälir biz “Gelirsek birlikte geliriz.” (İKP XXIII.5.)

esän tükäl kälmiş erti “Sağ salim geri gelmiş idi.” (İKP XXIV.3.)

bu çimbudwıp yer suwdaki baranas uluştaki kan oğlu ädgü ögli tegin kälip “Bu Jambudvipa kıtasındaki Benares ülkesindeki hanın oğlu İyi Düşünceli Prens, gelmiştir.” (İKP XLIV.3.)

nä kârgäk boltı kim ança ämgänip bu yerkä kältiñiz “Ne gerek oldu ki o kadar acı çekip buraya geldiniz?” (İKP XLVII.4.)

çintämäni ärdini kolu poşıka kältim “Çintamani mücevherini, bağış olarak istemeye geldim.” (İKP XLVIII.4.)

ärdini poşıka kälmiş bar erti “Mücevher dilemeye gelmişlerdi.” (İKP XLIX.1.)

ogrı kälip ekki közümin täglärü sançtı “Hırsızlar gelip iki gözümü oyup beni kör ettiler.” (İKP LVIII.5.)

kältüküm bu tep ötünti “İşte böyle geldim, diye arz etti.” (İKP LXI.1.)

kün täñri yaruk közünü kälsä “Güneş Tanrısı’nın ışığı görünecek olsa” (İKP XXV.ant.)

kan oğlu taluyka kirdi takı kälmez “Hanın oğlu okyanusa gitti ve daha dönmedi.” (İKP A.17.)

kir- ‘girmek, (saraya) gelmek, (denize) gitmek’

ıglayu balıkka kirdi “Ağlaya ağlaya şehre girdi.” (İKP IV.1.)

kañım ellig tilkä kirmäzün “Kral babam (dile girmesin) eleştirilmesin!” (İKP XII.2.)

toluy ögüzkä kirip köñültäki küsüşin kanturgalı sakınsar “Okyanus ırmağına gidip gönlündeki arzularını doyurmayı düşünürse” (İKP XIV.5.)

täk taluy ögüzkä kirmişig tapladı “Sadece okyanus ırmağına gitmeyi onayladı.” (İKP XV.3.)

talı ögüzkä kiräyin “Okyanus ırmağına gideyim mi?” (İKP XV.6.)

bu munça korkınçig adaka kirip ölgäy siz “Bunca korkunç tehlikeye girip öleceksiniz.” (İKP XVIII.5.)

kim taluyka barayın tesär kiriñlär oglum teginkä eş boluñlar “Kimler, ‘Okyanusa gideyim.’ derlerse gelsinler (saraya girsinler) ve oğlum prense arkadaş olsunlar!” (İKP XXII.2.)

kaç kata taluyka kirip “Kaç (=birkaç) kere okyanusa gitmiş.” (İKP XXIV.1.)

taluy ögüzkä kirür sizlär “Okyanusa gidiyorsunuz.” (İKP XXXII.3.)

anı yoguru usar siz içgärü balıkka kirgäy siz “Onları aşabilerseniz şehrin içine gireceksiniz.” (İKP XXXIX.8.)

ötrü tegin balık içiñä kirdi “Sonra prens, şehrin içine girdi.” (İKP XLI.7.)

içgärü kirdi ordu kapagka tägdi “İçeri girdi ve saray kapısına ulaştı.” (İKP XLII.7.)

içgärü kirip ötüñtilär “İçeri girip arz ettiler.” (İKP XLIV.7.)

kirzkün tep yarlıgkadı “Girsin, diye emretti.” (İKP XLV.6.)

ol ödün tegin içgärü kirdi “O zaman prens içeri girdi.” (İKP XLV.7.)

ayag ögli tegin köñliñä yäk sakınçı kirdi “Kötü Düşünceli Prens’in kalbine şeytanî bir düşünce girdi.” (İKP LVI.5.)

baranas uluştaki kan oğlu taluyka kirdi “Benares ülkesindeki hanın oğlu okyanusa gitti.” (İKP A.16.)

kirigsä- ‘girmek istemek, (denize) gitmek istemek’

anı üçün taluyka kirigsäyür men “Onun için okyanusa gitmek istiyorum.” (İKP XXI.7.)

kowra- (kuwra-?) ‘toplanmak, sıkışmak’

ulus bodun alku kowradı “Ülke halkının tamamı oraya koştu.” (İKP LXXI.3.)

alku anta kowradı “Hepsi oraya toplandı.” (İKP LXXII.2.)

közün- ‘görünmek, gözükmek, görünür olmak, hazır bulunmak’

közünür 'ät burxan ög kaŋ tetir “Görünürde ete kemiğe (bürünmüş) Buddha’ya ana ve baba denir.” (İKP XI.3.)

altun tag bar közünür mü “Altın dağ var, görünüyor mu?” (İKP XXXVII.6.)

ıraktın ançulayu közünür “Uzaktan öylece görünür.” (İKP XXXVIII.5.)

lö kanıŋa közüngäy siz “Ejderhalar Hanı’na görüneceksiniz.” (İKP XL.1.)

kapagda turur içgärü közüngäli tep “Kapıda, içeriye (hükümdara) görünmek umuduyla beklemektedir.” (İKP XLIV.5.)

siz kişidä adruk bägräk är közünür siz “Siz, herkesten farklı ve çok asil biri gibi görünüyorsunuz.” (İKP LXVI.5.)

kün täŋri yaruk közünü kälkä “Güneş Tanrısı’nın ışığı görünecek olsa” (İKP XXV.ant.)

olur- ‘oturmak, oturmuş olmak’

kaltı balık kapagda olurur erkän “(Prens) şehrin kapısında otururken” (İKP LXV.1.)

agzı yırlayu olurdı “Ağzı şarkı söyleyip oturuyordu.” (İKP LXXI.2.)

ön- (ün-) ‘kalkmak, ilerlemek, büyümek, çıkmak, öne çıkmak’

taştın ilinçükä önmiş erdim “Dışarıda eğlenmeye çıkmıştım.” (İKP V.4.)

lö kanı utru önti “Ejderhalar Hanı, onu karşılamak için ilerledi.” (İKP XLVI.1.)

bir kemi sıyukın tuta öntüm “Bir gemi kalıntısına tutunarak çıktım.” (İKP LIV.6.)

kan udçısı beş yüz ud sürä önti “Hanın sığırtaç, beş yüz öküzü sürerek (ona doğru) ilerledi.” (İKP LXV.2.)

sürüg ud kamag öntüktä “Sürüdeki öküzlerin tamamı ilerledikten sonra” (İKP LXV.7.)

näçük antag çulwu saw agzıŋızta önär “Nasıl böyle hakaret edici bir söz ağzınızdan çıkar?” (İKP A.15.)

saklan- ‘dikkat etmek’

talım balık odug erkän saklanmadın tuşar alkunı kemi birlä singürür “Canavar balık uyanık iken insan dikkat etmeyip onunla karşılaşırsa o, (yolcuların) hepsini gemiyle birlikte yutar.” (İKP XVII.2.)

san- ‘sayılmak, ... gibi sayılmak’

ogul kızka sanmaz “Oğul ya da kız sayılmaz.” (İKP XI.7.)

säşil- ‘ayrılmak, çözülmek, birliği bozulmuş olmak’

amrak yemä adrılur sewig yemä säşilür “Sevilen de ayrılır, seven de ayrılır.” (İKP LXXVIII.6.)

sın- ‘kırılmak, parçalanmak’

kemi susup sınur “Gemi, su alıp parçalanır.” (İKP XVII.5.)

sokuş- (**sukuş-?**) ‘birbirine çarpmak, tokuşmak’

suw egrikşälür-äyür sokuşur “Sular, fırıl fırıl döner ve her yönden birbirine çarpar.” (İKP XVIII.2.)

sus- ‘su almak, su çekmek’

kemi susup sınur “Gemi, su alıp parçalanır.” (İKP XVII.5.)

täg- ‘erişmek, ulaşmak, değmek’

kaltı taluy ögüzkä tägip yetti kün turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.4.)

kaç kün içintä ärdinilig otrukka tägdilär “Birkaç gün içinde mücevherli adaya eriştiler.” (İKP XXXIII.8.)

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüşlüg otrukka tagka tägdi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.6.)

ol altun tagka tägsär siz kök lenxua p(?) körgäy siz “O altın dağa ulaşırsanız mavi lotus çiçekleri göreceksiniz.” (İKP XXXVIII.1.)

lö kanı ärdinilig balıkka orduka täggäy siz “Ejderhalar Hanı’nın mücevherli şehrine ve sarayına ulaşacaksınız.” (İKP XXXIX.4.)

esän tükäl täggäy siz “Sağ salim ulaşacaksınız.” (İKP XL.5.)

-ırğa(-ırä) tägdi “[Prens] [surların?] eteğine ulaştı.” (İKP XLI.1.)

öñtün kapagka tägdi “Doğudaki kapıya ulaştı.” (İKP XLII.1.)

içgärü kirdi ordu kapagka tägdi “İçeri girdi ve saray kapısına ulaştı.” (İKP XLII.8.)

kaltı anta tägdüktä inisi birlä kawııştı “Oraya vardığı zaman, küçük kardeşiyle buluştu.” (İKP LII.5.)

esän tägdi mü “Sağ dönebildiler mi?” (İKP LIII.7.)

amtı bu ärdini birlä tägdüktä eçim kök täñrikä yoklagay “Şimdi, bu mücevherle birlikte oraya gidince ağabeyim göklere çıkacak.” (İKP LVII.2.)

sizni bodunka tägürgäy men “Sizi insanların yanına ulaştıracağım.” (İKP LX.3.)

bodunka tägdi “İnsanlara ulaştı.” (İKP LX.7.)

öz kadını yeriñä tägdi “Kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.3.)

turkaru kınka tägir üçün busanıp balık ulušta bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Sürekli cezaya uğradığı için üzüлüp şehirdeki ve ülkedeki bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.1.)

borlukta tägmiştä borlukçı ärkä inçä tep tedi “Bahçeye ulaştığında bahçivana şöyle dedi.” (İKP LXXIX.2.)

tägin- ‘ulaşmak, karşılaşmak, maruz kalmak, uğramak, saygılı bir biçimde yapmak’

ağı barım alkınsar uwatsar yazukka tüşä täginmägäy ertimiz “(Eğer) zenginlikler ve varlıklar bitiyorsa, ufalıyorsa hataya düşmeyecektik.” (İKP VIII.1.)

kurtulmak yolka täginälim “Kurtuluş yoluna erişelim.” (İKP LII.2.)

turkaru kınka täginür men “Sürekli cezaya uğruyorum.” (İKP LXXIII.2.)

täğintim “Arz ettim.” (İKP XLIII.int.)

täprä- ‘kıınıldamak, hareket etmek’

täpräyü yoriyu umadı “Ne kıınıldayabiliyor ne de yürüyebiliyordu.” (İKP XXXVII.2.)

sögüt täpräğäy “Ağaçlar sallanacak.” (İKP LXXX.5.)

täz- ‘kaçmak’

ekki köziñä sançıp täzti “Onun iki gözüne saplayıp kaçtı.” (İKP LVIII.1.)

sizni ölzün tep inçä kälti täzip bardı “Sizi, ölsün diye (= sizi öldürmek kastıyla) bu hâle getirdi ve kaçıp gitti.” (İKP LIX.7.)

teril- ‘toplanmak, bir araya gelmek’

beş yüz satıgçı äränlär terilip içgärü ötüg berdilär “Beş yüz tüccar toplanıp saraya önerilerini arz ettiler.” (İKP XXIII.1.)

satıgçı äränlär terilip “Tüccarlar toplanıp” (İKP XXIII.ant.)

tol- ‘dolmak, doluşmak’

yırığ tañlayu esirkäyü ıglayu tägrä tolı tururlar erti “(İnsanlar) şarkıyı beğenip, yakınarak ve ağlayarak etrafa doluşup duruyorlardı.” (İKP LXXI.4.)

topın- (tobın-?) ‘delinmek, yırtılmak’

täñri topınar korkınçig yel turur “Gök delinir (yırtılır), korkunç bir rüzgâr çıkar.” (İKP XVIII.2.)

tur- ‘durmak, ayakta olmak, ayağa kalkmak, çıkmak, kalkmak’

täñri topınar korkınçig yel turur “Gök delinir (yırtılır), korkunç bir rüzgâr çıkar.” (İKP XVIII.3.)

tegin başın töñitip ıglayu yerdä yatıp yokkaru turgalı aş aşlagar(=l)ı unamadı “Prens başını eğip ağlayarak yere yattı, ayağa kalkmaya da yemek yemeye de razı olmadı.” (İKP XIX.5.)

yarlıg bolmaz ersär bu yerdä yokkaru turmaz men “Eğer kral buyruğu (=izni) verilmezse buradan kalkmayacağım.” (İKP XIX.8.)

kaltı taluy ögüzkä tägip yetti küin turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.4.)

kapagda ekki arıg kızlar turur “Kapıda tertemiz iki kız duruyordu.” (İKP XLI.2.)

bu kapag közädü tururlar “Bu kapıyı gözetleyip duruyorlardı.” (İKP XLII.4.)

kapagda turur içgärü közüngäli tep “Kapıda, içeriye (hükümdara) görünmek umuduyla beklemektedir.” (İKP XLIV.4.)

ötrü turup ekki kamış sış kıyıp “Sonra ayağa kalkıp iki kamışın ucunu sivriltilip” (İKP LVII.8.)

amtı ıglamañ turuñ “Şimdi ağlamayın, kalkın!” (İKP LX.1.)

ädgü ögli tegin yokkaru turdı “İyi Düşünceli Prens, ayağa kalktı.” (İKP LX.6.)

tört adakın iñläyü kölitdi turdı “Dört ayağı ile burgu gibi dönerek onu yere gömdü, (onun üstünde) durdu.” (İKP LXV.6.)

küdän ür tursar yaramaz “Konuk, uzun süre kalırsa uygun olmaz.” (İKP LXIX.3.)

yırığ tañlayu esirkäyü ıglayu tägrä tolı tururlar erti “(İnsanlar) şarkıyı beğenip, yakınlara ve ağlayarak etrafa doluşup duruyorlardı.” (İKP LXXI.4.)

tükä- ‘bitmek, tükenmek, sona ermek, yetmek, yeterli olmak’

ärkim tükämädi ärksiz ıdur men “Gücüm yetmedi, onu istemeye istemeye gönderiyorum.” (İKP XXVII.4.)

ärdini yençü kemikä tükägüçä urup tegin inçä tep yarlıgkadı “İnci ve mücevherleri gemiye yeterince yükledikleri zaman prens, şöyle buyurdu.” (İKP XXXIV.3.)

tüş- ‘düşmek’

agı barım alkınsar uwatsar yazukka tüşä täginmägäy ertimiz “(Eğer) zenginlikler ve varlıklar bitiyorsa, ufalıyorsa hataya düşmeyecektik.” (İKP VIII.1.)

ölüg täg kamılı tüşti “Ölü gibi boylu boyunca yere düştü.” (İKP LXI.7.)

tüt- ‘tutmek, duman çıkarmak’

agu tını ıraktın ançulayu közünür kaltı lenxua sayu tütün tütärçä “(Onların) zehirli nefesi, uzaktan sanki her bir lotus çiçeği duman çıkarıyormuş gibi görünür.” (İKP XXXVIII.6.)

üzül- ‘kopmak, kesilmek, yarıda kalmak’

küñinä kolguçılar üzülmädi “Günlerce dilencilerin ardı arkası kesilmedi.” (İKP VII.3.)

yadıl- ‘yayılmak, dağılmak’

ol ädgü kü at tört bulurda yadıltı “Bu iyi, şanslı ad dört bir yana yayıldı.” (İKP VII.2.)

yara- ‘uygun olmak, yaraşmak’

bir barsar yaragay mu “Birisi oraya yalnız gitse uygun olacak mı?” (İKP XXVI.8.)

yaragay “uygun olacak” (İKP XLVIII.6.)

küdän ür tursar yaramaz “Konuk, uzun süre kalırsa uygun olmaz.” (İKP LXIX.4.)

yaru- ‘parlamak, ışıldamak’

birök yazukum yok ersär bir közüñüz yarazun kün körüñ “Ama hatam yoksa bir gözünüz parl原因 ve güneşı görün!” (İKP A.3.)

teginniñ bir közi yarudı bütüñ tolu boltı “Prens bir gözü parladı, tam ve dolu oldu.” (İKP A.4.)

yat- ‘yatmak, yatmış olmak’

tegin başın töñitip ıglayu yerdä yatıp yokkaru turgalı aş aşlagar(=l)ı unamadı “Prens başını eğip ağlayarak yere yattı, ayağa kalkmaya da yemek yemeye de razı olmadı.” (İKP XIX.5.)

alku agulug lölä r yılanlar yatur “Her tarafta zehirli ejderhalar ve yılanlar yatar.” (İKP XXXIX.7.)

oglum sawı ädgü yawlak bälğürğınçä kınlıkta yatzun “(Sevgili) oğlumun iyi ya da kötü haberi gelene kadar (=ortaya çıkana kadar), (bu ikinci) oğlum hapiste yatsın!” (İKP LXIII.4.)

yet- ‘gelmek, ulaşmak, yetmek, yetişmek’

awınçka arukı yetti “İhtiyarın yorgunluğu geldi.” (İKP XXXVII.1.)

yokla- ‘yükselmek, çıkmak’

amtı bu ärdini birlä täğdüktä eçim kök täñrikä yoklagay “Şimdi, bu mücevherle birlikte oraya gidince ağabeyim göklere çıkacak.” (İKP LVII.3.)

yori- ‘yürümek, gitmek, özgürce gezinmek’

kuş kuzgun sukar yoriyur sansız tümän özlüg ölüür “Kuzgun (gibi) kuşlar gagalayarak geliyor; sayısız, on binlerce yarattığı öldürüyorlar.” (İKP I.5.)

kim ölüm adaka korksar aşnurak yoriñlar “Kim ölüm tehlikesinden korkuyorsa şimdiden yürüsün, gitsin!” (İKP XXXII.5.)

yetti kün belçä boguzça suwda yorıp kümüñlüg otrukka tagka täğdi “Yedi gün boyunca bellerine, boğazlarına kadar suda yürüyüp gümüşlü adaya, gümüşlü dağa ulaştılar.” (İKP XXXVI.5.)

täpräyü yoriyu umadı “Ne kımıldayabiliyor ne de yürüyebiliyordu.” (İKP XXXVII.2.)

men özüm itta sansız yer körü yorımış kärgäk “Ben, kendim boşuna sayısız yer görüp taban tepmişim.” (İKP LVII.4.)

3.1.2. Kılış Fiilleri

aç- ‘açmak’

temir sua açtı “Demir zincirleri açtılar.” (İKP XXXIII.4.)

akıt- ‘akıtmak’

kan ögüz akıtar “Irmak gibi kan akıtıyor.” (İKP III.4.)

al- ‘almak, yakalamak’

amtı köñülçä alıñ “Şimdi (siz onları) gönlünüze göre alın!” (İKP XVI.6.)

çintämäni ärdini algalı barayın “Çintamani mücevherini almaya gideyim.” (İKP XXXV.2.)

ärdini alıp berıñ (bereyıñ ?) tep tedi “Mücevheri alıp verin (vereyim ?), dedi.” (İKP L.2.)

çintämäni ärdini alıp söküp “Çintamani mücevherini söküp aldı.” (İKP L.8.)

ärdini alıp siziñä poşı berür men “Mücevheri alıp size bağışlıyorum.” (İKP LI.4.)

ärdiniñ alıp inisiñ berdi “Mücevheri alıp küçük kardeşine verdi.” (İKP LV.8.)

ogrı almazun tep tedi “Hırsız almasın, dedi.” (İKP LVI.2.)

ekki közintäki sışın alıp kodtı “İki gözündeki şişi tamamen çıkardı.” (İKP LXV.8.)

artat- ‘bozmak, batırmak, talan etmek’

ädgü yemişig kuşlar artatır üçün “İyi yemişleri kuşlar talan ettikleri için” (İKP LXXII.8.)

yemişiñin kuş kuzgun artatmagay “Yemişlerinizi kargalar ve (başka) kuşlar talan etmeyecekler.” (İKP LXXV.4.)

as- ‘asmak’

kaç käräklig yemiş sögüt(-iñ) üzä birär çıñratgu asıñ “Birkaç elverişli meyve ağacının üstüne birer çingirak asın!” (İKP LXXIX.6.)

ba- ‘bağlamak’

bir sögüt üzä birär ıstıg bañ “Her bir ağacın üzerine birer ip bağlayın!” (İKP LXXX.1.)

kamag ışıg başın birgärü bap meniğ eligdä uruđ “Bütün iplerin ucunu bir noktada bağlayıp (birleştirip) onu benim elime verin!” (İKP LXXX.2.)

bäklä- ‘sabit kılmak, kareketsiz bırakmak, güvenli bir yerde tutmak, hapsetmek’

elgin adakın bäkläp kınlıkta urdılar “Elini, ayağını zincire vurup onu hapse attılar.” (İKP LXIII.6.)

bälgürt- ‘açığa çıkarmak, belirtmek’

tözümin oğuşumın bälgürti sözläsär inim ölgäy “Eğer kökümü, oymağımı belirten sözler söylersem küçük kardeşim ölecek.” (İKP LXVII.2.)

ber- ‘vermek, (birisi için bir şey) yapmak’

köñülçä berdi “gönlüne göre verdi” (İKP VII.1.)

takı adın ağlık koltı yemä berdi “(Prens) yeniden başka hazineler istedi, yine ona istedikleri verildi.” (İKP VII.4.)

küniňä ayıňa munçulayu berip ağlıktakı ağı barım azkına kaltı “Günlerce, aylarca böyle verildiği için hazinedeki zenginlikler ve varlıklar çok az kaldı.” (İKP VII.5.)

köñülüg berzün “Arzusunu yerine getirsin!” (İKP VIII.5.)

küniňä tıdıgsız berdi “Günlerce engel görmeden verdi.” (İKP VIII.6.)

öñi öñi kazganç kılmak ayu berdilär “Kazanç sağlamak için ayrı ayrı yol gösterdiler.” (İKP XIII.2.)

ötürü içgärü kañı elligkä ötüğ berdi “Sonra, sarayda babası krala istekte bulundu.” (İKP XV.5.)

bu ötüğ saw eşidip näñ kiginç berü umadı “Bu istekle ilgili sözleri işitince hiç cevap veremedi.” (İKP XV.8.)

barça poşı beriğ “Hepsini sadaka olarak verin!” (İKP XVI.7.)

nä käreğäkin barça bergäy biz “Ne gerekiyorsa vereceğiz.” (İKP XXII.4.)

içgärü ötüğ berdilär “İçeriye (sarayın içine) öneri(lerini) arz ettiler.” (İKP XXIII.2.)

ötüğ berdilär “Öneri verdiler.” (İKP XXIII.6.)

nä käreğäkin alku tükäti berip uzatıp öntürdi “Ne gerekiyorsa hepsini, tamamen verdi ve onları uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.5.)

tegin içgärü inçä ötüg berdi “Prens, onlara içerisi (sarayın içi) için şöyle bir rica ilettili (= verdi).” (İKP XLIV.1.)

ulug ögrünçülüğ köñlin poşı bermäk asğı nomladı “Büyük sevinçlerle dolu bir kalple sadaka vermenin yararlarını vaaz etti.” (İKP XLVI.6.)

alkuka berip ıdtımız “Hepsine (istediklerini) verip gönderdik.” (İKP XLIX.2.)

siziñä yemä bergäy biz “Size de vereceğiz.” (XLIX.4.)

yettinç kün ärdini alıp beriñ (beräyin ?) tep tedi “Yedinci gün, mücevheri alıp verin (vereyim?), dedi.” (İKP L.2.)

çintämäni ärdini alıp söküp teginkä berdi “Çintamani mücevherini söküp aldı ve prense verdi.” (İKP LI.1.)

bu çintämäni ärdini alıp siziñä poşı berür men “Bu çintamani mücevherini alıp size bağışlıyorum.” (İKP LI.5.)

ärdini maña beriñ “Mücevheri bana verin!” (İKP LV.6.)

ädgü ögli tegin başıntakı ärdiniğ(ñ ?) alıp inisiñ berdi “İyi Düşünceli Prens, başındaki mücevheri alıp küçük kardeşine verdi.” (İKP LVI.1.)

täñrisi üntäyü yol ayu berdi “Meleği, bağırarak yol gösteriyordu.” (İKP LX.7.)

keñrännü aş berür boltılar “(Ona) homurdanarak yemek verir oldular.” (İKP LXVIII.4.)

ol udçı är bir kuñkau tiläp kälürdi berdi “O sığırtmaç, bir kopuz isteyip getirdi ve ona verdi.” (İKP LXX.4.)

anta al çäwiş ayu bergä men “Orada size kurnazca bir oyun göstereceğim.” (İKP LXXV.2.)

kuñcuy-ı-ña köñül bermädi “Prensesine gönül(ünü) vermedi.” (İKP LXIX.post.)

bert- ‘ezmek, kırmak, çiğnemek, vurarak sertleştirmek’

köñlin bertmännär “Onun gönlünü kırmayın!” (İKP VIII.5.)

amrak ögüküm köñlin näçük bertäyin men “Sevgili yavrumun gönlünü nasıl kırarım?” (İKP IX.7.)

kayu kişi ög kañ köñlin bertsär ol tınlıg tamulug bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.5.)

men amtı ög kaŋ könlïŋ bertmäyin “Ben şimdi ana ve babamın gönlünü kırmayayım.” (İKP XII.1.)

köŋlünüzni kim bertdi “Gönlünüzü kim kırdı?” (İKP LXIX.1.)

bertät- ‘vurarak sertleştirmek, çiğnemek, berkitmek’

böz bertätip kars tokıyur “Pamuklu beze vurarak sağlamlaştırıp yünlü kumaş dokuyorlar.” (İKP II.4.)

bul- ‘bulmak, temin etmek’

bulup ayıŋ kılınç kılur tınlıglarag ölüür “(Onları) bulup kötü işler yapıyorlar, canlıları öldürüyorlar.” (İKP II.1.)

agiçılal(=r)nın bulmaz erti “Hazinecilerini bulamıyordu.” (İKP X.4.)

bergü bulmatın kor(=l)tguçılar yıglayu barsar tegin yemä ıglayu kalır erti “Dilenciler, bağış alamayıp, ağlayarak giderlerse prens de ağlayıp kalıyordu.” (İKP X.4.)

näçükin ağı barım kazgansar üküş bulur “(İnsan) zenginlik ve varlık kazanmak isterse (en) fazlasını ne ile elde eder?” (İKP XII.7.)

bir tarısar miŋ tümän bulur “(İnsan) bir (tohum) ekerse bin, on bin elde eder.” (İKP XIII.4.)

bulunçusuz çi[n]tämäni ärdini bulsar “Bulunmaz çintamani mücevherini bulursa” (İKP XIV.8.)

kim ülüglüg kutlug kişi ol ärdini bulsar kamag tı[n]lıglarka asıg tusu kılur “Eğer talihli ve mutlu bir kişi bu mücevheri bulursa bütün canlılara yarar ve çıkar sağlar.” (İKP XXI.5.)

ädgü yawlak bulsar birlä bulalım “İyi de kötüyü de bulursak birlikte bulalım.” (İKP XXX.3.)

ärdini bulgay siz “Mücevheri bulacaksınız.” (İKP XL.1.)

burxan kutın bulsar meni titmäŋ “Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin!” (İKP XL.7.)

burxan kutın bulsar siz meni titmäŋ kutgarıŋ “Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin, kurtarın!” (İKP LI.6.)

ärdini bultuŋuz mu “Mücevheri buldunuz mu?” (İKP LV.1.)

bultum ögüküküm “Buldum yavrucuğum.” (İKP LV.2.)

anta ken yemä agruk bultı “Bundan sonra yine de onu ağır bir yük olarak gördüler.” (İKP LXVIII.2.)

kaçan burxan kutın bulsa men silärni barça anta kutarga men “Ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursam sizleri, hepinizi o zaman kurtaracağım.” (İKP LXXVI.5.)

kut bulmuş “Kut bulmuş (selâmet bulmuş).” (İKP XLVIII.ant, XLIX.ext.)

kut bulzun “Kut bulsun (selâmet bulsun)!” (İKP LVIII.int.)

çok- ‘vurmak, kesmek, öldürmek’

yunt ud çokar “At ve öküz kesiyor.” (İKP III.1.)

çomur- ‘batırmak, suya gömmek’

üçünç suwda yäklär urup kemi suwka çomurur “Üçüncü (tehlike): suda şeytanlar saldırır ve gemiyi suya gömerler.” (İKP XVII.8.)

äñir- ‘eğirmek, çevirmek’

ämäri tınlıglar çıgarı äñirär yuñ äñirär kentir äñirär “Pek çok sayıda insan çıkrık çeviriyor, yün eğiriyor, kendir eğiriyor.” (İKP II.3, II.4.)

elgi ärdinilig yıp äñirär “Elleri mücevherli ipleri eğiriyordu.” (İKP XLI.3.)

yürüñ kümüş yıp äñirär “Beyaz gümüş bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLII.3.)

sarıg altun yıp äñirärlär “Sarı altın bir ip eğiriyorlardı.” (İKP XLIII.2.)

elit-, elt- ‘götürmek, ilerletmek, nakletmek, iletmek, sevk etmek’

men sizläрни küçäp elitmäz men “Ben sizleri zorla götürmüyorum.” (İKP XXXII.6.)

lölär kalıtı elitti “Ejderhalar, (prensi havaya) kaldırarak götürdüler.” (İKP LII.3.)

men yerçiläp elitgäy men sizni “Ben rehberlik edip sizi götüreceğim.” (İKP LX.2.)

udçı är öz äwiñä elitti “Sığırtmaç onu kendi evine götürdü.” (İKP LXVII.6.)

men amtı bu äriğ elitäyin “Ben şimdi bu adamı götüreyim.” (İKP LXXIII.2.)

teginig elitgäli sözlädi “Prensi götüreceğini söyledi.” (İKP LXXIII.5.)

-ñta elitñ “[Bahçe?]’nize götürün!” (İKP LXXV.1.)

elitäyin tep tedi “Götüreyim, dedi.” (İKP LXXV.5.)

entür- (endtür-?) ‘araştırmak, aramak’

buzagusın entürmiş iñäk tæg ulyu inçä tep ötüntilär “Buzağısını arayan inek gibi böğürüp şöyle arz ettiler:” (İKP LXXVII.4.)

iñlä- ‘burgu gibi dönerek ezmek, çiğnemek’

tört adakın iñläyü kölitdi “Dört ayağı ile burgu gibi dönerek onu yere gömdü.” (İKP LXV.5.)

kalıt- ‘zıplatmak, yükseltmek, kaldırmak’

lölär kalıtı elitti “Ejderhalar, (prensi havaya) kaldırarak götürdüler.” (İKP LII.3.)

kantur- ‘tatmin etmek, doyurmak, hoşnut etmek’

toluy ögüzkä kirip köñültäki küsüşin kanturgalı sakınsar “Okyanus ırmağına gidip gönlündeki arzularını doyumayı düşünürse” (İKP XIV.6.)

kälür- ‘getirmek, götürmek’

teginig esän tükäl kälürzünlär “Prensi sağ salim geri getirsinler!” (İKP XXII.7.)

esän (asan?) tükäl kälürüñ “Onu sağ salim geri getirin!” (İKP XXV.6.)

amtı eçim taluyka barıp ärdini kälürsär takı ağırlıg bolgay “Şimdi ağabeyim okyanusa gidip mücevheri getirirse daha da değerli olacak.” (İKP XXIX.3.)

maña amtı bir kuñkayu tiläp kälürüñ “Bana şimdi bir kopuz isteyip getirin!” (İKP LXIX.7.)

ol udçı är bir kuñkau tiläp kälürdi berdi “O sığırtmaç, bir kopuz isteyip getirdi ve ona verdi.” (İKP LXX.3.)

küniñä tañ adınçığ tatağlıg aş içkü kälürüp “Günlerce, olağanüstü özel ve lezzetli yiyecek- içecekler getirip” (İKP LXXI.6.)

kämiş- ‘yere atmak, geri fırlatmak, devirmek’

yüksäk ediz orunluktın kodı öz kämişti “Yüksek ve değerli tahtından kendini aşağı attı.” (İKP LXI.6.)

kıy- ‘kıymak, yanlamasına doğramak’

ekki kamış sıış kıyıp “İki kamışı şiş (olacak biçimde) kıyıp” (İKP LVII.8.)

kigür- ‘girdirmek, sokmak’

ulug t gzin k  kigürür “Onu büyük bir anafora sokarlar.” ( KP XVIII.1.)

kolin yetip içgörü ka ı kan tapa kigürdi “Onu kolundan çekerek saraya(= içeriye), babası hanın yanına getirdi (=girdirdi).” ( KP XXV.3.)

elgin tuta kigürüp  rdinilig orunluk  z  olgurt  “Elini tutarak onu içeri soktu ve mücevherli tahtın üzerine oturttu.” ( KP XLVI.2.)

kizl - ‘gizlemek, saklamak, gizli tutmak, kapatmak’

b kr  kizl p tut ogr  almazun “Sıkı tut, iyi gizle; hırsız almasın!” ( KP LVI.1.)

kod- ‘koymak, yere koymak, bırakmak, tam olarak yapmak’

ekki k zint ki sı ın alıp kodt  “ ki gözündeki    i tamamen çıkardı.” ( KP LXVI.1.)

barçaka xumar  saw kodt  “Hepsine veda (teselli ya da vasiyet) sözleri söyledi.” ( KP LXXVI.3.)

k lit- ‘gömmek, toprağa sokmak, batırmak’

tört adakın i l y  kölitdi “Dört ayağı ile burgu gibi dönerek onu yere gömdü.” ( KP LXV.6.)

k   - ‘zorlamak, engellemek’

men sizl rni k   p elitm z men “Ben sizleri zorla götürmüyorum.” ( KP XXXII.5.)

olgur- ‘oturtmak’

 rdinilig orunluk  z  olgurt  “Mücevherli tahta oturttu.” ( KP XLVI.3.)

kapı  i  r turgurup yolta   i olgurt  “Kapının bekçisi, (onu) ayağa kaldırıp yolun kenarına oturttu.” ( KP LXVI.3.)

kalın kowrag ara olgurt  “Yoğun bir kalabalığın arasına oturttu.” ( KP LXX.6.)

 nt r- ‘göndermek, yolcu etmek’

uzatıp  nt rdi “Onları u urlayıp yolcu etti.” ( KP XXVIII.5.)

 dg  ögli teginig uzatı öntürüp taluyka ıdtılar “ yi Düşünceli Prens’i kafil  halinde u urlayıp onu okyanusa yolcu ettiler.” (XXXI.2.)

 tk r- ‘delmek, içine girmek, bir şeyi açmak, bir sorunu çözmek, bir sonuca ulaşmak’

bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.3.)

sanç- ‘sokmak, batırmak, saplamak, delmek’

amtı munı ekki köz täglärip sançayın “Şimdi ben bunun iki gözünü oyup kör edeyim.” (İKP LVII.6.)

ekki köziñä sançıp täzti “Onun iki gözüne saplayıp kaçtı.” (İKP LVIII.1.)

ogrı kälip ekki közümin täglärü sançtı “Hırsızlar gelip iki gözümü oyup beni kör ettiler.” (İKP LVIII.6.)

sat- ‘satmak’

’ätin kanın satar anın öz egidür “(Onların) etini ve kanını satıyor, kendilerini onunla geçindiriyorlar.” (İKP III.5.)

siñür- ‘yutmak, batırmak’

alkunı kemi birlä siñürür “Hepsini gemiyle birlikte yutar.” (İKP XVII.3.)

sola- ‘zincirlemek’

yetti temir sua kemi solap turgurdı “Demirden yedi zincir, gemiyi zincirleyip durdurdu.” (İKP XXXI.6.)

soy- ‘derisini yüzmek, kabuğunu soymak’

tärisin soy(=r?)ar kan ögüz akıtar “Onların derisini yüzüyor, ırmak gibi kan akıtıyor.” (İKP III.3.)

sök- ‘sökme’

çintämäni ärdini alıp söküp “Çintamani mücevherini söküp aldı.” (İKP L.8.)

tart- ‘çekmek’

kuş kuzgun konsa ışıgag tartğı men “Kargalar ya da (başka) kuşlar konuştuğu zaman ben ipi çekeceğim.” (İKP LXXX.4.)

tägür- ‘ulaştırmak, eriştirmek, değdirmek’

taluy ögüzkä kızığıña tägürdi “Okyanus ırmağına, sınırlarına ulaştırdılar.” (İKP LII.5.)

sizni bodunka tägürgäy men “Sizi insanların yanına ulaştıracağım.” (İKP LX.3.)

täglär- ‘kör etmek’

amtu munı ekki köz täglärip sançayın “ Şimdi ben bunun iki gözünü oyup kör edeyim.” (İKP LVII.5.)

ogrı kälip ekki közümin täglärü sançtı “Hırsızlar gelip iki gözümü oyup beni kör ettiler.” (İKP LVIII.6.)

tirä- ‘desteklemek’

temir tirädi “Demirle destekledi.” (İKP LXXV.int.)

tıd- ‘engellemek, yasaklamak, tıkamak, engel çıkarmak’

yarlıg bolzun tıdmazun barayın “Kral buyruğu (=izni) çıksın, bana engel olunmasın, gideyim!” (İKP XIX.1.)

tıdu umadam “Ona engel olamadım.” (İKP XXVII.3.)

tokı- ‘vurmak, dövmek, tıklatmak, dokumak’

böz bertätip kars tokıyur “Pamuklu beze vurarak sağlamlaştırıp yünlü kumaş dokuyorlar.” (İKP II.5.)

küñinä munçulayu küwrüg tokıp yarlıg yarlıgkap “Günlerce böyle davul çalıp, emir buyurup” (İKP XXXIII.1.)

tokıt- ‘vurdurmak, dövdürmek’

yetting küñ tañ tañlayur erkän ädgü ögli tegin ulug küwrüg tokıtıp inçä tep yarlıgkadı “Yedinci gün şafak sökerken İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu.” (İKP XXXII.1.)

turgur- ‘ayağa kaldırmak, kaldırmak, durdurmak’

turgurup näñ unamadı “Onu ayağa kaldırmaya çalıştılar (?) (ama) o hiç razı olmadı.” (İKP XX.4.)

yetti temir sua kemi solap turgurdı “Demirden yedi zincir, gemiyi zincirleyip durdurdu.” (İKP XXXI.6.)

kapıgçı är turgurup yolta öñi olgurtı “Kapının bekçisi, (onu) ayağa kaldırıp yolun kenarına oturttu.” (İKP LXVI.2.)

tut- ‘tutmak, elinde bulundurmak, almak’

elig törüg agı barım tutar “Devleti ve onun kurumlarını varlık ve zenginlik ayakta tutar.” (İKP IX.2.)

el törü nāçük tutar biz “Devleti ve kurumlarını nasıl sürdürebiliriz?” (İKP IX.3.)

elgin tuta kigürüp ärdinilig orunluk üzä olgurtı “Elini tutarak onu içeri soktu ve mücevherli tahtın üzerine oturttu.” (İKP XLVI.1.)

bir kemi sıyukın tuta öntüm “Bir gemi kalıntısına tutunarak çıktım.” (İKP LIV.6.)

ärdini maņa berıñ men tutayın “Mücevheri bana verin, ben tutayım.” (İKP LV.6.)

bäkrü kizläp tut ogrı almazun “Sıkı tut, iyi gizle; hırsız almasın!” (İKP LVI.1.)

uwat- ‘inceltmek, parçalamak, ufaltmak’

agı barım alkınsar uwatsar yazukka tüşä täginmägäy ertimiz “(Eğer) zenginlikler ve varlıklar bitiyorsa, ufalıyorsa hataya düşmeyecektik.” (İKP VII.9.)

uduz- ‘götürmek, izletmek’

kutı waxşiki uduzup öz kadını yeriñä tägdi “Koruyucu meleğini izleyip kayınpederinin ülkesine ulaştı.” (İKP LXIV.2.)

anta uduzup balık ortusınta bältirdä kalın kowrag ara olgurtı “(Prensi) oradan alıp şehrin ortasındaki bir yol kavşağına, yoğun bir kalabalığın arasına oturttu.” (İKP LXX.4.)

ur- ‘vurmak, saldırmak, yerleştirmek, koymak, doldurmak, atmak’

suwda yäklär urup kemi suwka çomurur “Suda şeytanlar saldırır ve gemiyi suya gömerler.” (İKP XVII.7.)

ärdini yençü kemikä tükägüçä urup tegin inçä tep yarlıgkadı “İnci ve mücevherleri gemiye yeterince yükledikleri zaman prens, şöyle buyurdu.” (İKP XXXIV.3.)

elgin adakın bäkläp kınlıkta urdılar “Elini, ayağını zincire vurup onu hapse attılar.” (İKP LXIII.6.)

meniñ eligdä uruñ “(Onu) benim elime verin!” (İKP LXXX.3.)

yatgur- ‘yatırmak’

teginig yumburu yatgurup tört adakın iñläyü kölitdi “Prensi, yere yuvarlayıp dört ayağı ile burğu gibi dönerek onu yere gömdü.” (İKP LXV.4.)

yet- ‘götürmek, getirmek, çekmek, tutmak’

kolin yetip içgärü kañı kan tapa kigürdi “Onu kolundan çekerek saraya(= içeriye), babası hanın yanına getirdi (=girdirdi).” (İKP XXV.2.)

ädgü ögli tegin yerçi awıçka kolin yetip “İyi Düşünceli Prens, yaşlı rehberi kolundan tutup” (İKP XXXVI.3.)

yogur- ‘bir yeri yoğururcasına yürüyerek aşmak’

ol lenxua yolug yoguru usar siz “Eğer bu lotus yolunu aşabilerseniz” (İKP XXXIX.1.)

anı yoguru usar siz içgärü balıkka kirgäy siz “Onları aşabilerseniz şehrin içine gireceksiniz.” (İKP XXXIX.7.)

yori- ‘çözmek, düğümünü açmak’

temir ışığ yorıdı “Demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.4.)

3.2. Fiziksel Gereksinim (Acıkma, Yeme, İçme, Uyuma)

3.2.1. Oluş Fiilleri

tın- ‘dinlenmek, nefeslenmek’

yetti kün anta tıntılar “Yedi gün orada dinlendiler.” (İKP XXXIV.1.)

udı- ‘uyumak’

siz aruk siz aruklañ az udıñ “Siz yorgunsunuz, dinlenin, biraz uyuyun!” (İKP LV.5.)

ötrü udıdı “Sonra uyudu.” (İKP LVI.3.)

3.2.2. Kılış Fiilleri

aşa- ‘yemek, gıda almak, tüketmek’

lölär tapagın udugın aşadı “Ejderhaların büyük sevgi ve saygı göstermeleri sayesinde yemek yedi.” (İKP L.5.)

aşan- ‘beslenmek, gıda almak, yemek’

aş aşanmaz men “Yemek yemeyeceğim.” (İKP XIX.8.)

aşla- ‘yemek, gıda almak’

aş aşılagalı unamadı “Yemek yemeye razı olmadı.” (İKP XIX.6.)

egid- ‘beslemek, yetiştirmek, özen göstermek, bakmak, geçindirmek, doyurmak’

öz egidür “Kendilerini geçindiriyorlar.” (İKP III.5.)

koy yılkı egidsär yılıña aş(s?)ılur bay bolur “Koyun ve büyükbaş hayvan beslerse onlar yıldan yıla çoğalır ve (insan) zengin olur.” (İKP XIII.5.)

öz egidäyin “Kendimi beslerim.” (İKP LXX.2.)

beş yüz koltguçı tegin anta egidti “Prens, beş yüz dilenciği orada doyurdu.” (İKP LXXII.3.)

tıntur- ‘soluk aldirmek, dinlendirmek’

ötrü tınturgalı sakıntı “O zaman (prens), (ihtiyara) nefes aldirmayı (=dinlendirmeyi) düşündü.” (İKP XXXVI.8.)

3.3. İnsan ve Bedeni (Doğum, Yaşayış, Ölüm, Hastalık, Yaralanma, Sakatlanma)

3.3.1. Oluş Fiilleri

agna- (agına-) ‘yere yuvarlanmak, kıvrılmak’

sıktadı balıkça agıayı “Balık gibi debelenerek hıçkırdı.” (İKP LVIII.7.)

alñu- (alañu-) ‘zayıflamak, bitkinleşmek, tükenmek’

küçi alñıdı “Gücü tükenmişti.” (İKP XXXVII.2.)

arukla- ‘dinlenmek’

siz aruk siz aruklañ “Siz yorgunsunuz, dinlenin!” (İKP LV.5.)

öglän- ‘kendine gelmek, ayılmak’

ür keç timin öglänti “Çok uzun süre sonra, o zaman kendine geldi.” (İKP LXII.1.)

ögsirä- ‘bilincini yitirmek’

ögsirädi taltı “Bilincini yitirdi, bayıldı.” (İKP LXI.6.)

öl- ‘ölmek’

kişi alku ölür “İnsanların hepsi ölür.” (İKP XVII.6.)

kemi aktarılur ölür “Gemi ters döner, (insanlar) ölür.” (İKP XVIII.4.)

bu munça korkançığ adaka kirip ölgäy siz “Bunca korkunç tehlikeye girip öleceksiniz.” (İKP XVIII.5.)

ölgäy men tep tedi “Öleceğim, dedi.” (İKP XIX.8.)

bu kaçça bargay kántü ölgäy “Bu, nereye giderse kendi kendine ölecektir.” (İKP LVII.7.)

tözümün oğuşumın bälgürti sözläsär inim ölgäy “Eğer kökümü, oymağımı belirten sözler söylersem küçük kardeşim ölecek.” (İKP LXVII.3.)

ölsär birlä ölür biz “Ölürsek birlikte ölürüz.” (İKP XXIII.4.)

tınlıglar barıp ölügli “İnsanlar (oraya) gidip ölüyor.” (İKP XXVI.7.)

men amtı ölür men “Şimdi ben ölüyorum.” (İKP XL.2.)

kutsuz kowılar üçün alku yokadı alku ötilär “Kutsuz ve şanssız oldukları için hepsi yok oldu, hepsi öldü.” (İKP LIV.3.)

sizni ölzün tep inçä kılta tüzip bardı “Sizi, ölsün diye (= sizi öldürmek kastıyla) bu hâle getirdi ve kaçıp gitti.” (İKP LIX.6.)

amrak oglum ölti ersär “Sevgili oğlum öldü ise” (İKP LXII.7.)

tal- ‘bayılmak, dalmak’

ögsirädi taltı “Bilincini yitirdi, bayıldı.” (İKP LXI.6.)

tog- ‘doğmak’

näglük togdum men “Ben neden doğdum?” (İKP V.1.)

baranas uluş bodunı alku busantı ıgladılar “Benares halkının hepsi üzüldü ve ağladı.” (İKP LXII.3.)

kınka tãgir üçün busanıp balık uluşta bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Cezaya uğradığı için üzüldü şehirdeki ve ülkedeki bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.1.)

äkři- ‘ekşimek, kızmak, acı duymak’

yermätin äkřimätin “Surat asmadan, yüzümü ekşitmeden” (İKP A.10.)

ämğän- ‘acı çekmek’

ämğäk ämğänür “Acı çekiyorlar.” (İKP II.7.)

ança ämğänip bu yerkä kältiniz “Bunca acı çekip buraya geldiniz.” (İKP XLVII.3.)

esirkä- ‘merhamet etmek, acımak, yakınmak’

yırığ tañlayu esirkäyü ıglayu tägrä tolı tururlar erti “(İnsanlar) şarkıyı beğenip, yakınlık ve ağlayarak etrafa doluşup duruyorlardı.” (İKP LXXI.3.)

ıgla-, yıgla- ‘ağlamak, hıçkırmak, yakınmak’

ıglayu balıkka kirdi “Ağlaya ağlaya şehre girdi.” (İKP IV.1.)

tegin kañı kanka inçä tep ötünti ıglayu “Prens, babası hana ağlayarak şöyle arz etti:” (İKP IV.7.)

näkä ıglayu buşuşlug kältin “Niye ağlayıp üzüldün (üzüntülü geldin)?” (İKP V.2.)

üküş yok çıgay ämğäklig tınlıglarag körüp ıgladım “Yokluk ve acı çeken pek çok yarattığı görüp ağladım.” (İKP V.6.)

kor(=l)tguçılar yıglayu barsar “Dilenciler, ağlayarak gidiyorlar.” (İKP X.5.)

tegin yemä ıglayu kalır erti “Prens de ağlayıp kalıyordu.” (İKP X.6.)

tegin başın töñitip ıglayu yerdä yatıp yokkaru turgalı aş aşlagar(=l)ı unamadı “Prens başını eğip ağlayarak yere yattı, ayağa kalkmaya da yemek yemeye de razı olmadı.” (İKP XIX.5.)

ıglayu busanu “Ağlayıp üzülerken” (İKP XX.3.)

ol awıçka äy ıglayu kanka inçä tep ötünti “Bu ihtiyar ‘ey, ay’ diye yakınma sesleri çıkararak hana şöyle arz etti:” (İKP XXV.8.)

kañı kan uluş bodun ıglayu sıktayu “Babası han ve ülkedeki insanlar, ağlayıp sızlayarak” (İKP XXX.8.)

tegin ärtiñü busantı ıgladı “Prens çok üzüldü, ağladı.” (İKP LIV.4.)

ıgladı sıktadı balıkça agnayu “Ağladı, balık gibi debelenerek hıçkırdı.” (İKP LVIII.6.)

amtı ıglamañ turuñ “Şimdi ağlamayın, kalkın!” (İKP LX.1.)

baranas uluş bodumı alku busantı ıgladılar “Benares halkının hepsi üzüldü ve ağladı.” (İKP LXII.4.)

yırıg tañlayu esirkäyü ıglayu tägrä tolı tururlar erti “(İnsanlar) şarkıyı beğenip, yakınlara ve ağlayarak etrafa doluşup duruyorlardı.” (İKP LXXI.4.)

ıglaş- ‘ağlaşmak’

ıglaştı ötrü sıктаştılar yenä ögürdilär sewintilär “Ağlaştılar, hıçkırdılar; sonra yine neşelendiler, sevindiler.” (İKP LIII.1.)

kork- ‘korkmak’

kañım kan bodun tiliñä korkup inçä yarlıgkadı erinç “Babam han, halkın dilinden (dedikodu edebileceğinden) korkup böyle emretmiş olmalı.” (İKP XI.2.)

kim ölüm adaka korksar aşnurak yorıñlar “Kim ölüm tehlikesinden korkuyorsa şimdiden yürüsün, gitsin!” (İKP XXXII.4.)

korkmañ busanmañ “Korkmayın, üzölmeyin!” (İKP XL.4.)

ögür- ‘sevinmek, neşelenmek’

ögürdilär sewintilär “Neşelendiler, sevindiler.” (İKP LIII.2.)

sewin- ‘sevinmek’

lö kanı ärtiñü sewinti “Ejderhalar Hanı çok sevindi.” (İKP XLVII.1.)

ıglaştı ötrü sıктаştılar yenä ögürdilär sewintilär “Ağlaştılar, hıçkırdılar; sonra yine neşelendiler, sevindiler.” (İKP LIII.2.)

sezin- ‘kuşkulananmak, şüphelenmek’

kañı kan ayıg kılınçlıg ak oğlın inçä tep sezinti “Babası han, kötü eylemli kötü oğlundan şöyle kuşkulandı.” (İKP LXII.6.)

sıkta- ‘hıçkırarak ağlamak, feryat etmek, yas tutmak’

kañi kan uluş bodun ıglayu sıktayu “Babası han ve ülkedeki insanlar, ağlayıp sızlayarak” (İKP XXX.8.)

ıgladı sıktadı balıkça agnayu “Ağladı, balık gibi debelenerek hıçkırdı.” (İKP LVIII.7.)

kañi kan bu saw eşidip kök täñri tapa ulıdı sıktadı “Babası han, bu sözleri işitince gökyüzüne doğru feryat ederek inledi, sızladı.” (İKP LXI.4.)

beş yüz koltıguçılar bu sawag eşidip ulıdılar sıktadılar “Beş yüz dilenci, bu sözü işitince uludular, sızlandılar.” (İKP LXXVII.3.)

sıktaş- ‘ağlaşmak, birlikte feryat etmek’

ıglaştı ötrü sıktaştılar yenä ögürdilär sewintilär “Ağlaştılar, hıçkırdılar; sonra yine neşelendiler, sevindiler.” (İKP LIII.1.)

tapın- ‘şükretmek, tapınmak’

tapınalım udunalım “Tapınalım, saygı gösterelim.” (İKP XLIX.6.)

küniñä tañ adınçığ tatağlıg aş içkü kälürüp tapınurlar erti “Günlerce, olağanüstü özel ve lezzetli yiyecek-içecekler getirip ona saygı gösteriyorlardı.” (İKP LXXI.7.)

udun- ‘hayran olmak, yüceltmek’

tapınalım udunalım “Tapınalım, saygı gösterelim.” (İKP XLIX.6.)

yer- ‘surat asmak, tiksirmek, yermek, kınamak’

yermanın äkşimätin “Surat asmadan, yüzümü ekşitmeden” (İKP A.10.)

yerin- ‘üzülmek, kederlenmek’

kaltı tegin uktı köñli yerinti “Prens bunu anladığı zaman yüreği burkuldu.” (İKP LXVIII.5.)

3.4.1.2. Kılış Fiilleri

kutad- ‘mutlu kılmak, mutlu olmak, talihli olmak’

kutadmuş kut bulmuş “Mutlu olmuş, kut bulmuş.” (İKP XLVIII.ant.)

sew- ‘sevmek’

kañm kutı meni sewär mü siz “Haşmetli babacığım, beni seviyor musunuz?” (İKP VI.4.)

seni inçä sewär men “Seni şöyle severim.” (İKP VI.7.)

ögüm kañm eçim teginkä sewär meni aklayur erti “Annem ve babam sadece prens ağabeyimi severler, benden nefret ederlerdi.” (İKP XXIX.1.)

kañı ogul kılınçı yawlak üçün sewmáz erti “Babası, oğlunun eylemleri kötü olduğu için onu sevmezdi.” (İKP XXX.5.)

ögüm kañm söndä bärü meni sewmáz erti “Annem, babam uzun zamandan beri beni sevmezlerdi.” (İKP LVI.7.)

eçim teginkä sewär erti “Ağabeyim prensi severlerdi.” (İKP LVI.8.)

tañla- ‘hayran olmak, beğenmek, olağanüstü ya da nadir niteliğinde görmek’

tegin körklärin tañlap “Prens, onların güzelliklerini hayranlıkla seyredip” (İKP XLIII.3.)

yırığ tañlayu esirkäyü ıglayu tägrä tolı tururlar erti “(İnsanlar) şarkıyı beğenip, yakınlıkla ve ağlayarak etrafa doluşup duruyorlardı.” (İKP LXXI.3.)

töñit- (tüñit-?) ‘(başını) eğmek, üzüntü ve çaresizlik içinde olmak’

tegin başın töñitip ıglayu yerdä yatıp yokkaru turgalı aş aşlagar(=l)ı unamadı “Prens başını eğip ağlayarak yere yattı, ayağa kalkmaya da yemek yemeye de razı olmadı.” (İKP XIX.4.)

3.4.2. Akıl, Zihin

3.4.2.1. Oluş Fiilleri

sakın- ‘düşünmek, düşünceye dalmak’

tep sakıntı “diye düşündü.” (İKP X.8, XII.4, XXVIII.7, XXIX.5, LVII.7, LXXII.7.)

toluy ögüzkä kirip köñültäki küşüşin kanturgalı sakınsar “Okyanus ırmağına gidip gönlündeki arzularını doyumayı düşünürse” (İKP XIV.6.)

ötrü tinturgalı sakıntı “O zaman (prens), (ihtiyara) nefes aldırmayı (=dinlendirmeyi) düşündü.” (İKP XXXVI.8.)

inçä tep sakınç sakıntı “şöyle düşündü:” (İKP XLV.2, LVI.6, LXVI.8.)

yañıl- ‘yanılmak, hatalı olmak’

ärkä yaztım yañıltım ersär “Eğer birine (karşı) hata etmiş, yanılmışsam” (İKP A.1.)

yaz- ‘hata etmek, yanılmak’

ärkä yaztım yañıltım ersär “Eğer birine (karşı) hata etmiş, yanılmışsam” (İKP A.1.)

3.4.2.2. Kılış Fiilleri

bil- ‘bilmek’

bir bilgä nom bilir är inçä tep tedi “Bilge ve yasa bilen bir adam şöyle dedi:” (İKP XIV.3.)

siziñ yalğan köni sözüñüzni [kim ?] bilir “Sizin yalan ya da doğru söylediğinizi [kim] bilir?” (İKP A.21.)

bilin- ‘kavramak, anlamak’

käntü bilingäy erinç “Kuşkusuz o, bunu kendi anlayacaktır.” (İKP X.1.)

kertgün- (kertkün-?) ‘inanmak, doğru kabul etmek’

amtı kertgüntüñüz mü “Şimdi (bana) inandınız mı?” (İKP A.6.)

amtı timin kertgüntüm tep tedi “Şimdi size gerçekten inandım, dedi.” (İKP A.7.)

kertgünmätin teginkä inçä tep tedi “(Söylediklerine) inanmayarak prene şöyle dedi:” (İKP A.12.)

men ıdı kertgünmüz men “Ben, hiç inanmıyorum.” (İKP A.21.)

ö- ‘düşünmek, üzerinde kafa yormak, hatırlamak’

ädgü ögli tegin “İyi Düşünceli Prens” (İKP IV.3, XXIII.3, XXXI.1, XXXI.8, XXXVI.2, XLIV.3, L.3, ve başka yerler.)

ayıg ögli tegin “Kötü Düşünceli Prens” (İKP XXVIII.6, XXXV.6, LIII.7, LVI.4.)

uk- ‘anlamak’

kaltı tegin uktı köŋli yerinti “Prens bunu anladığı zaman yüreği burkuldu.” (İKP LXVIII.5.)

tegin uktı “Prens anladı.” (İKP LXIX.int.)

3.5. Askerlik, Savaş, Kahramanlık

3.5.1. Oluş Fiilleri

oz- ‘kaçmak, kurtulmak, önde olmak, öne geçmek’

bu suylug ät’özdä ozalım “Bu günahkar bedenden kaçalım.” (İKP LII.1.)

sen nâçük oztuŋ “Sen nasıl kurtuldun?” (İKP LIV.5.)

tirig oztum “Sağ kurtuldum.” (İKP LXI.1.)

3.5.2. Kılış Fiilleri

ozgur- ‘kurtarmak, kaçırmak, öne geçirmek’

kayusıŋa ämgäktä ozgurgay sen “Hangi araçla onları sıkıntıdan kurtaracaksın?” (İKP VI.2.)

säp- ‘araç gereçle donatmak, fazladan vermek’

kaŋı kan teginkä säpti “Babası han, prensi araç gereçle donattı.” (İKP XXVIII.2.)

3.6. Yerleşim, Yurt Tutma

3.6.1. Kılış Fiilleri

kon- ‘konmak, yerleşmek’

kuş kuzgun konsa ışıgag tartğı men “Kargalar ya da (başka) kuşlar konuştuğu zaman ben ipi çekeceğim.” (İKP LXXX.4.)

kuşlar konmağı yemişinüz artamagay “Kuşlar konmayacak, yemişiniz de berbat olmayacak.” (İKP LXXX.6.)

3.7. İletişim, Etkileşim

3.7.1. Oluş Fiilleri

körüş- ‘görüşmek, karşılaşmak, konuşmak’

ekkiläyü silärni körüşmäğäy men “Sizlerle artık ikinci kez karşılaşmayacağım.” (İKP LXXVI.3.)

kuçuş- ‘kucaklaşmak’

ekki kadaş esän tükäl kawışıp öpişti kuçuştı “İki kardeş sağ salım birbirlerine kavuşup öpüştüler, kucaklaştılar.” (İKP LII.8.)

mañra- ‘bağırmak’

ädgü ögli tegin inisin okıyu mañradı “İyi Düşünceli Prens, küçük kardeşini çağırıp ona bağırdı.” (İKP LVIII.4.)

öpiş- ‘öpüşmek’

ekki kadaş esän tükäl kawışıp öpişti kuçuştı “İki kardeş sağ salım birbirlerine kavuşup öpüştüler, kucaklaştılar.” (İKP LII.8.)

ötün- ‘saygılı bir biçimde anlatmak, arz etmek, dilemek, bir dilek sunmak’

inçä tep ötünti “şöyle arz etti.” (İKP IV.7, V.3, XXXVII.4. ve başka yerler.)

inçä tep ötü[n?]ti “şöyle arz etti.” (İKP VI.4.)

inçä ötünti “şöyle arz etti.” (İKP VII.8.)

inçä tep ötüntilär “şöyle arz ettiler.” (İKP IX.1, LXXVII.5.)

tep ötünti “diye arz etti.” (İKP XIX.2. ve başka yerler.)

ol körmäz yerçikä ötüntilär “O kör rehberine başvurular.” (İKP XXIV.8.)

içgärü kirip ötüntilär “İçeri girip (talebi) arz ettiler.” (İKP XLIV.7.)

tet- ‘denmek, denilmek, çağrılmak’

közünür ’ät burxan ög kaŋ tetir “Görünürde ete kemiğe (bürünmüş) Buddha’ya ana ve baba denir.” (İKP XI.4.)

ol ersär ärtiŋü alp ada tetir “Bu durumda ona, en korkunç tehlike denebilir.” (İKP XXXVIII.8.)

ol közsüz kişi ayıg bilgä tetir “O gözsüz kişiye son derece bilge deniyor.” (İKP LXXIV.6.)

tuş- ‘karşılaşmak’

talım balık odug erkän saklanmadın tuşar alkunı kemi birlä singürür “Canavar balık uyanık iken insan dikkat etmeyip onunla karşılaşırsa o, (yolcuların) hepsini gemiyle birlikte yutar.” (İKP XVII.3.)

üntä- ‘bağırarak, sesini yükseltmek’

näŋ un[a]madılar (ün[tä]mädilär) “Hiç razı olmadılar (ses çıkarmadılar).” (İKP XXXII.8.)

kim näŋ üntämäsär yettinç kün temir sua açtı temir ışığ yorıdı “Kimse hiç ses çıkarmayınca yedinci gün demir zincirleri açtılar, demir halatları çözdüler.” (İKP XXXIII.2.)

täŋrisi üntäyü yol ayu berdi “Meleği, bağırarak yol gösteriyordu.” (İKP LX.6.)

3.7.2. Kılış Fiilleri

ay- ‘anlatmak, söylemek, açıklamak, göstermek’

kazganç kılmak ayu berdilär “Kazanç sağlamak için yol gösterdiler.” (İKP XIII.2.)

biri ayur “Biri açıkladı (=söyledi):” (İKP XIII.2, XIII.5, XIII.7.)

üntäyü yol ayu berdi “Bağırarak yol gösterdi.” (LX.7.)

al çäwiş ayu bergä men “Kurnazca bir oyun göstereceğim.” (LXXV.2.)

ayzun “Anlatsın!” (İKP XXII.int.)

kanka ayzun “Hana anlatsın!” (İKP XXIII.int.)

ayıt- ‘sormak’

inçä tep ayıttı “şöyle sordu:” (İKP V.2, XII.6, LIV.8.)

kim sizlär tep ayıttı “Siz kimsiniz, diye sordu.” (İKP XLI.5.)

tegin ayıtsar “Prens sorunca” (İKP XLII.5.)

sizlär lölär kanı kunçuyı mu sizlär ayıtsar “Sizler Ejderhalar Hanı’nın eşleri misiniz, diye sorunca” (İKP XLIII.5.)

tegin inçä tep ayıttı “Prens şöyle sordu.” (İKP LIII.4.)

inçä tep ayıtdı “şöyle sordu.” (İKP LXVI.4.)

balık ulušta bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Şehirdeki ve ülkedeki bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.2.)

ağa ayıttı “Ona sorun!” (İKP LXXIV.6.)

eşid- ‘dinlemek, işitmek’

ınançları buyrukları eşidip kanka inçä tep ötüntilär “Sadık dostları, bakanları bunu işitince hana şöyle arz ettiler.” (İKP VIII.8.)

bu ötüg saw eşidip näñ kiginç berü umadı “Bu istekle ilgili sözleri işitince hiç cevap veremedi.” (İKP XV.7.)

bu yarlıg eşidip “Bu buyruğu işitince” (İKP XVIII.8, XXII.8.)

yarlıgın eşidip kim näñ un[a]madılar (ün[tä]mädilär) “Onun buyruğunu işitince hiç kimse (gitmeye) asla razı olmadı (hiçbiri hiç ses çıkarmadı).” (İKP XXXII.7.)

kañı kan bu saw eşidip “Babası han bu sözleri işitince” (LXI.3.)

beş yüz koltguçılar bu sawag eşidip ulıdılar “Beş yüz dilenci, bu sözü işitince uludular.” (İKP LXXVII.2.)

kol- ‘istemek, dilemek, sormak’

takı adın ağlık koltı “Yeniden başka hazineler istedi.” (İKP VII.4.)

çintämäni ärdini kolu poşıka kältim “Çintamani mücevherini, bağış olarak istemeye geldim.” (İKP XLVIII.4.)

inçä tep kut koltı “şöyle söyleyerek selâmet istedi.” (İKP LI.2.)

ol ellig kan kızın ädgü ögli teginkä kolmuş erti “O Kral Han’ın kızını İyi Düşünceli Prens’e istemişti.” (İKP LXIV.5.)

kör- ‘görmek, bakmak’

körür erti “görüyordu.” (İKP I.3.)

[tak]ı yemä kördi “Ayrıca gördü (ki)” (İKP II.8.)

ayığ kılınçlıg(=lar?) kılmuşın körüp “Kötü işler yaptığını görüp” (İKP III.8.)

maxarıt elläg ädgü ögli teginig buşuşlug körüp inçä tep yarlıgkadı “Kral Maharıt (=Maharaja?), İyi Düşünceli Prens’i kederli görüp ona şöyle buyurdu.” (İKP IV.3.)

üküş yok çıgay ämgäklig tınlıglarag körüp ıgladım “Yokluk ve acı çeken pek çok yarattığı görüp ağladım.” (İKP V.6.)

ekki közi körmäz erti “İki gözü de görmüyordu.” (İKP XXIV.6.)

ol beş yüz är kamugun ol körmäz yerçikä ötüntilär “O beş yüz adamın hepsi de o kör rehberle başvurdular.” (İKP XXIV.7.)

közünür mü körüñ “Görünüyor mu, bakın!” (İKP XXXVII.7.)

ol altun tagka tägsär siz kök lenxua p(?) körgäy siz “O altın dağa ulaşırsanız mavi lotus çiçekleri göreceksiniz.” (İKP XXXVIII.2.)

men öziüm itta sansız yer körü yorımış kargäk “Ben, kendim boşuna sayısız yer görüp taban tepmişim.” (İKP LVII.4.)

tegin ämgäkin körü umatın teginkä inçä tep tedi “Prens’in acısını göremeyerek (=dayanamayarak) prense şöyle dedi:” (İKP LIX.3.)

munuñ yüzün yemä körmäyin “Bunun yüzünü de görmeyeyim!” (İKP LXIII.2.)

udçı är körüp inçä tep ayıttı “Sığırtmacı, onu görünce şöyle sordu:” (İKP LXVI.3.)

kadını kan borlukçısı teginig körüp inçä tep sakıntı “Kayınpederi hanın bahçıvanı, prensi görüp şöyle düşündü:” (İKP LXXII.6.)

birök yazukum yok ersär bir közüñüz yarazun kün körüñ “Ama hatam yoksa bir gözünüz parlansın ve güneşi görün!” (İKP A.3.)

kutgar-, kutar- ‘kurtarmak, selâmet getirmek’

siz kaçan burxan kutın bulsar siz meni titmäñ kutgarıñ “Siz ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız beni terk etmeyin, kurtarın!” (İKP LI.7.)

kaçan burxan kutın bulsa men silärni barça anta kutarga men “Ne zaman Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursam sizleri, hepinizi o zaman kurtaracağım.” (İKP LXXVI.6.)

okı- ‘okumak, ezberden söylemek, çağırmak’

ädgü ögli tegin inisin okıyu maıradı “İyi Düşünceli Prens, küçük kardeşini çağırıp ona bağırdı.” (İKP LVIII.3.)

ötlä- ‘öğüt vermek, teşvik etmek’

biz kántükä ädgükä ötläyür biz “Biz kendisine iyiyi öğütlüyoruz.” (İKP XX.7.)

kadaşı ayıg ögli teginig ötläp kemi tutuzup yantru ıdtı “Kardeşi Kötü Düşünceli Prens’e öğüt verip, gemiyi ona emanet ederek onu geri gönderdi.” (İKP XXXV.6.)

sözlä- ‘açıklamak, söylemek, telaffuz etmek’

tözümün oguşumın bälgürti sözläsär inim ölgäy “Eğer kökümü, oymağımı belirten sözler söylersem küçük kardeşim ölecek.” (İKP LXVII.2.)

teginig elitgäli sözlädi “Prensi götüreceğini söyledi.” (İKP LXXIII.5.)

men toga äzüik sözlämäz men “Ben, doğduğumdan beri yalan söylemedim.” (İKP A.19.)

tapla- ‘uygun bulmak, onaylamak

tegin alkunı taplamadı “Prens bunların (bu yolların) hiçbirini onaylamadı.” (İKP XV.2.)

täk taluy ögüzkä kirmişig tapladı “Sadece okyanus ırmağına gitmeyi onayladı.” (İKP XV.4.)

awička kamag taplamış üçün yerçi boltı “İhtiyar (bu öneriyi) tümüyle kabul ettiği için onun rehberi oldu.” (İKP XXVII.8.)

te- ‘demek, söylemek’

tep “deyip (=söyleyip)” (İKP pek çok yerde)

inçä tep tedi “şöyle dedi:” (İKP XIV.3, XX.6, ve başka yerlerde.)

inçä tep yarlıgkadı “şöyle buyurdu:” (İKP IV.4, V.7, ve başka yerlerde.)

inçä tep ötüinti “şöyle arz etti:” (İKP IV.7, V.3, ve başka yerlerde.)

kañ kazgansar oğlı üçün temäz mü “Baba kazanırsa oğlu içindir, denmez mi?” (İKP VIII.4.)

tep sakıntı “diye düşündü:” (İKP X.8, XII.4, XXVIII.7, XXIX.5, LVII.7, LXXII.6.)

inçä tep ayıttı “şöyle buyurdu:” (İKP V.2, XII.6, LIII.3, LIV.8, LXVI.4.)

ötüg berdi talu ögüzkä kiräyin tep “Okyanus ırmağına gideyim mi, diye istekte bulundu.” (İKP XV.6.)

kim taluyka barayın tesär kiriñlär oğlum teginkä eş boluñlar “Kimler, ‘Okyanusa gideyim.’ derlerse gelsinler (saraya girsinler) ve oğlum prenze arkadaş olsunlar!” (İKP XXII.2.)

kälsär birlä kälir biz ötüg berdilär “Gelirsek birlikte geliriz, diye öneri verdiler.” (İKP XXIII.5.)

ädgü yawlak bulsar birlä bulalım tep “İyi de kötüyü de bulursak birlikte bulalım, dedi.” (İKP XXX.3.)

kapagçı kırkın biz tedilär “Biz kapıcı kızlarız, dediler.” (İKP XLII.6.)

biz ordu kapag közätçi biz tep tedilär “Biz saray kapısının bekçileriyiz, dediler.” (İKP XLIII.6.)

kapagda turur içgärü közüngäli tep “Kapıda, içeriye (hükümdara) görünmek umuduyla beklemektedir.” (İKP XLIV.5.)

inçä tep sakınç sakıntı “şöyle düşündü:” (İKP XLV.1, LVI.5, LXVI.8.)

sen näçük oztuñ tep tesär “Sen nasıl kurtuldun, deyince” (İKP LIV.5.)

ogrı tep tedükünüz nägü “Sizin hırsız diye söz ettiğiniz de ne ki?” (İKP LIX.5.)

sizni ölzün tep inçä kılta tüzip bardı “Sizi, ölsün diye (= sizi öldürmek kastıyla) bu hâle getirdi ve kaçıp gitti.” (İKP LIX.6.)

artuk ädgü açınıñlar tep “Çok iyi baksınlar, diye (tembih etti).” (İKP LXVIII.1.)

üküş bilgä kişilär inçä tedilär “Birçok bilge kişi şöyle demişti.” (İKP LXXIV.5.)

elitäyin tep tedi “Götüreyim, dedi.” (İKP LXXV.5.)

[on] kata tedi ayzun “[On] defa dedi: Anlatsın!” (İKP XXII.int.)

amtu timin kertgüntüm tep tedi “Şimdi size gerçekten inandım, dedi.” (İKP A.7.)

yalğan tep kertgünmätin teginkä inçä tep tedi “Yalan, deyip (söylediklerine) inanmayarak prenze şöyle dedi:” (İKP A.12.)

näçük men erür men ter siz “Siz nasıl, ‘O benim!’ diyebilirsiniz?” (İKP A.17.)

tilä- ‘dilemek, çok istemek, aramak’

bu yertinçüdü kamaḡ tınlıḡlar üçün burxan kutın tiläyü “Bu dünyadaki bütün canlılar için Buddha’nın sonsuz mutluluğunu dileyerek” (İKP XLVIII.1.)

maḡa amtı bir kuḡkayu tiläp kälürüḡ “Bana şimdi bir kopuz isteyip getirin!” (İKP LXIX.7.)

ol udçı är bir kuḡkau tiläp kälürdi berdi “O sığırtmaç, bir kopuz isteyip getirdi ve ona verdi.” (İKP LXX.3.)

tüt- ‘terk etmek, kabul etmemek, geri çevirmek’

inçip kayu kün burxan kutın bulsar meni titmäḡ “Böylece, birkaç gün içinde Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin!” (İKP XL.7.)

burxan kutın bulsar siz meni titmäḡ kutgarıḡ “Buddha’nın sonsuz mutluluğunu bulursanız, beni terk etmeyin, kurtarın!” (İKP LI.6.)

tutuz- ‘emanet etmek, salık vermek, tavsiye vermek’

bir kiyä amrak oglumın siziḡä tutuzur men “Biricik sevgili oğlumu size emanet ediyorum.” (İKP XXV.5.)

kadaşı ayıḡ ögli teginig ötläp kemi tutuzup yantru ıdtı “Kardeşi Kötü Düşünceli Prens’e öğüt verip, gemiyi ona emanet ederek onu geri gönderdi.” (İKP XXXV.7.)

äwintäki ulug kiçigkä tutuztı “Evindeki büyüklere ve küçüklere emanet etti.” (İKP LXVII.8.)

una- ‘onaylamak, razı olmak, kabul etmek’

yokkaru turgalı aş aşlagar(=l)ı unamadı “Ayağa kalkmaya da yemek yemeye de razı olmadı.” (İKP XIX.6.)

näḡ unamadı “Hiç razı olmadı.” (İKP XX.4.)

unamasar “Razı olmazsa” (İKP XX.7.)

näḡ un[a]madılar (ün[tä]mädilär) “Hiç razı olmadılar (ses çıkarmadılar).” (İKP XXXII.8.)

uzat- ‘uğurlamak, yolcu etmek, eşlik etmek’

uzatıp öntürdi “(Onları) uğurlayıp yolcu etti.” (İKP XXVIII.5.)

ädgü ögli teginig uzatı öntürüp taluyka ıdılar “İyi Düşünceli Prens’i kabile halinde uğurlayıp onu okyanusa yolcu ettiler.” (XXXI.1.)

yarlıgka- ‘buyurmak, emretmek, izin vermek, dile getirmek, söylemek’

maxarıt elläg ädgü ögli teginig buşuşlug körüp inçä tep yarlıgkadı “Kral Maharıt (=Maharaja?), İyi Düşünceli Prens’i kederli görüp ona şöyle buyurdu.” (İKP IV.2.)

inçä tep yarlıgkadı “şöyle buyurdu.” (İKP V.7.)

kañı ellig inçä tep yarlıgkadı “Babası Kral, şöyle buyurdu.” (İKP VI.6.)

kañı kan inçä tep yarlıgkadı “Babası han, şöyle buyurdu.” (İKP VIII.3.)

inçä yarlıgkadı “şöyle buyurdu.” (İKP IX.5.)

tep yarlıgkadı “diye söyledi.” (İKP X.2.)

inçä yarlıgkadı erinç “böyle emretmiş olmalı.” (İKP XI.2.)

oglı teginkä inçä tep yarlıgkadı “Oğlu prense şöyle buyurdu.” (İKP XVI.3.)

kañı kan yarlıgkamadı “Babası han, izin vermedi.” (İKP XIX.3.)

kañı kan yarlıg yarlıgkadı “Babası han emir buyurdu.” (İKP XXI.8.)

barsar bargıl tep yarlıgkadı “Gitmek istiyorsan (=gidersen) git, diye buyurdu.” (İKP XXX.7.)

ädgü ögli tegin ulug küwrüg tokıtıp inçä tep yarlıgkadı “İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu.” (İKP XXXII.2.)

küninä munçulayu küwrüg tokıp yarlıg yarlıgkap “Günlerce böyle davul çalıp, emir buyurup” (İKP XXXIII.2.)

ärdini yençü kemikä tükägüçä urup tegin inçä tep yarlıgkadı “İnci ve mücevherleri gemiye yeterince yükledikleri zaman prens, şöyle buyurdu.” (İKP XXXIV.4.)

kirzkün tep yarlıgkadı “Girsin, diye emretti.” (İKP XLV.6.)

tegin inçä tep yarlıgkadı “Prens, şöyle söyledi.” (İKP LXXVIII.3.)

yerçilä- ‘rehberlik etmek, yol göstermek’

men yerçiläp elitgäy men sizni “Ben rehberlik edip sizi götüreceğim.” (İKP LX.2.)

3.8. Avcılık

3.8.1. Kılış Fiilleri

ölür- ‘öldürmek’

kuş kuzgun sukar yorıyur sansız tümän özlüg ölürür “Kuzgun (gibi) kuşlar gagalayarak geliyor; sayısız, on binlerce yarattığı öldürüyorlar.” (İKP I.6.)

tınlıqlarag ölürür “Canlıları öldürüyorlar.” (İKP II.2.)

3.9. İş, Hizmet

3.9.1. Oluş Fiilleri

kataglan- ‘gayret etmek, çabalamak’

amtı siz kataglanıñ birlä barıñ “Şimdi siz gayret edin, onunla gidin!” (İKP XXVII.5.)

3.9.2. Kılış Fiilleri

açın- ‘bakmak, özen göstermek, hizmet etmek, büyük ilgi göstermek, meşgul olmak’

öz äwiñä elitti açıntı “Kendi evine götürdü, özen gösterdi.” (İKP LXVII.7.)

artuk ädgü açınıñlar tep “Çok iyi baksınlar, diye (tembih etti).” (İKP LXVIII.1.)

bir ay artuk açıntı “Bir aydan fazla (ona) baktılar.” (İKP LXVIII.2.)

anta açınayın tep “Orada (ben de ona) bakayım, diye konuştu.” (İKP LXXIII.4.)

ıd- ‘göndermek, gitmesine izin vermek, bırakmak, terk etmek’

ögüküñüzni ölüm yeriñä ıdur siz “Yavrunuzu bu ölüm yerine gönderiyorsunuz.” (İKP XXVI.4.)

ärksiz ıdur men “Gönülsüz gönderiyorum.” (İKP XXVII.4.)

ädgü ögli teginig uzatı öntürüp taluyka ıdılar “İyi Düşünceli Prens’i kabile halinde uğurlayıp onu okyanusa yolcu ettiler.” (XXXI.3.)

kemi tutuzup yantru ıdı “Gemiye ona emanet ederek onu geri gönderdi.” (İKP XXXV.7.)

alkuka berip ıdıımız “Hepsine (istediklerini) verip gönderdik.” (İKP XLIX.3.)

ışlä- ‘çalışmak, bir eseri tamamlamak’

käntü uz işin işläyür “Kendi işlerini yapıyorlar.” (İKP II.6.)

kazgan- ‘kazanmak, elde etmek’

kañ kazgansar oğlı üçün temäz mü “Baba kazanırsa oğlu içindir, denmez mi?” (İKP VIII.3.)

näçükin ağı barım kazgansar üküş bulur “(İnsan) zenginlik ve varlık kazanmak isterse (en) fazlasını ne ile elde eder?” (İKP XII.7.)

tawar kazganmak näñ toluy ögüzkä kirip “Mal mülk kazanmak konusunda (insan), okyanus ırmağına gidip” (İKP XIV.4.)

közäd-, (küzäd-?) ‘göz kulak olmak, beklemek, gözetmek’

bu kapag közädü tururlar “Bu kapıyı gözetleyip duruyorlardı.” (İKP XLII.4.)

borlukumın közädzün “Bahçemi (bağlarımı) gözetisin!” (İKP LXXIII.3.)

3.10. Sanat, Müzik

3.10.1. Kılış Fiilleri

atız-, ıtız- ‘titretmek, çınlatmak, çalgı çalmak’

elgim atızu agzım yırlayu “Elim çalar, ağzım şarkı söyler.” (İKP LXX.1.)

’elgi kopuz ıtızu agzı yırlayu olurdı “Eli kopuz çalıp ağzı şarkı söyleyip duruyordu.” (İKP LXXI.1.)

tegin atızmışın “Prens’in çalışını” (İKP LXVIII.1-2)

yırla-, ırla- ‘şarkı söylemek’

elgim atızu agzım yırlayı “Elim çalar, ağzım şarkı söyler.” (İKP LXX.2.)

'elgi kopuz ıtızu agzı yırlayı olurdı “Eli kopuz çalıp ağzı şarkı söyleyip duruyordu.” (İKP LXXI.1.)

ırlamaşın “Şarkı söyleyişini” (İKP LXVIII.int.)

3.11. Yapı, Konut, Mimari

3.11.1. Kılış Fiilleri

yarat- ‘donatmak, hazırlamak, uygun duruma getirmek’

kaltı taluy ögüzkä tægip yetti kün turup kemi yarattı “Okyanusa ulaştığı zaman, yedi gün durup bir gemi donattı.” (İKP XXXI.5.)

3.12. Yazı, Yazıt

3.12.1. Kılış Fiilleri

biti- ‘yazmak’

bitidim “Yazdım” (İKP IX.ext.)

küsän çor bitiyü “Küsen (= Kuça şehrinin Türkçe adı) Çor yazarak” (İKP XLIV.ext.)

yegänbitiyü “Yegen (yeğen) yazarak” (İKP XLV.int.)

küsän çor bitidim “Ben, Küsän Çor, yazdım.” (İKP XLVI.ext.)

3.13. Kozmogoni, Din, İnanç

3.13.1. Oluş Fiilleri

süzül- ‘temizlenmek, arınmak’

lō kanı ärtiñü sewinti süzülti “Ejderhalar Hanı çok sevindi, (günahlarından) arındı.” (İKP XLVII.1.)

törü- ‘yaratılmak, biçimlenmek’

yer täñri törümiştä bärü bay yemä bar yok çıgay yemä bar “Yer ve gök yaratıldığından beri, zengin de var yoksul da var.” (İKP V.8.)

3.13.2. Kılış Fiilleri

nomla- ‘(dini) öğretmek, vaaz vermek’

lō kanıñ tatıglıg sogançıg nom nomladı “Ejderhalar Hanı’na tatlı ve hoş yasaları salık verdi.” (İKP XLVI.4.)

ulug ögrünçülüg köñlin poşı bermäk asgı nomladı “Ona büyük sevinçlerle dolu bir kalple sadaka vermenin yararlarını vaaz etti.” (İKP XLVI.7.)

biziñä nom nomlañ “Bize yasayı vaaz edin!” (İKP XLIX.6.)

3.14. Doğa, Meteoroloji, Hava

3.14.1. Oluş Fiilleri

tañla- ‘(günle ilgili olarak) doğmak, ağarmak’

yetting kün tañ tañlayur erkän ädgü ögli tegin ulug küwrüg tokıtıp inçä tep yarlıgkadı “Yedinci gün şafak sökerken İyi Düşünceli Prens, büyük davulu çaldırıp şöyle buyurdu.” (İKP XXXI.7.)

3.15. Hayvanlar

3.15.1. At Binme

3.15.1.1 Kılış Fiilleri

atlantur- ‘ata bindirmek, ata bindirilmek’

atlanturdi erti “Ata bindirmişlerdi.” (İKP I.1.)

3.15.2. Hayvan Hareketleri

3.15.2.1. Kılış Fiilleri

suk- ‘gagalamak, sokmak, batırmak’

kuş kuzgun sukar yorıyur sansız tümän özlüg ölürür “Kuzgun (gibi) kuşlar gagalayarak geliyor; sayısız, on binlerce yaratığı öldürüyorlar.” (İKP I.5.)

yalga- ‘yalamak’

tilin yalgap ekki közintäki sışın alıp kodtı “(Boğa) diliyle yalayıp iki gözündeki şişi tamamen çıkardı.” (İKP LXV.7.)

3.15.3. Hayvan Gütme

3.15.3.1. Kılış Fiilleri

sür- ‘önünde yürütmek, sürüyü gütmek, itmek’

kan udçısı beş yüz ud sürä önti “Hanın sığırtaçısı, beş yüz öküzü sürerek (ona doğru) ilerledi.” (İKP LXV.2.)

3.16. Tarım

3.16.1. Kılış Fiilleri

suwa- ‘sulamak’

kurug yerig suwayu “Kuru yeri (=toprağı) sularken” (İKP I.3.)

tarı- ‘(tarlayı) işlemek, ekmek, serpiştirmek’

öl yerig tariyu “Yaş toprağı işlerken” (İKP I.4.)

tarig tariyu “Toprağı işlerken” (İKP I.6.)

kazganç nāṇ tarig tarımakda ädgü yok kärgäk “Kazanmak için toprağı işlemekten daha iyisi yok olsa gerek.” (İKP XIII.3.)

bir tarısar miṇ tümän bulur “(İnsan) bir (tohum) ekerse bin, on bin elde eder.” (İKP XIII.4.)

3.17. Sesler

3.17.1. Oluş Fiilleri

keṇrān- ‘homurdanmak, mırıldanmak’

keṇrānü aṣ berür boltılar “(Ona) homurdanarak yemek verir oldular.” (İKP LXVIII.3.)

ulı- ‘ulumak, feryat etmek, inlemek’

kaṇı kan bu saw eṣidip kök täṇri tapa ulıdı sıktadı “Babası han, bu sözleri işitince gökyüzüne doğru feryat ederek inledi, sızladı.” (İKP LXI.4.)

beṣ yüz koltguçılar bu sawag eṣidip ulıdılar sıktadılar “Beş yüz dilenci, bu sözü işitince uludular, sızlandılar.” (İKP LXXVII.2.)

buzagusın entürmiş iṇäk täḡ ulıy inçä tep ötüntilär “Buzağısını arayan inek gibi böğürüp şöyle arz ettiler.” (İKP LXXVII.5.)

3.18. Yardımcı Fiiller

3.18.1. Adla Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller

bol- ‘olmak, bulunmak, meydana gelmek’

ärtüñü buşuşlug kadgulus bolup “Çok fazla üzüntülü ve kaygılı olarak” (İKP IV.1.)

aglık kurug bor(=l ?)kalır “Hazine kurumak üzere” (İKP VII.8.)

kayu kişi ög kañ köñlin bertsär ol tınlıg tamulus bolur “Hangi kişi ana ve babasının gönlünü kırarsa, o kişi cehennemlik olur.” (İKP XI.6.)

koy yılkı egidsär yılıña aş(s?)ılur bay bolur “Koyun ve büyükbaş hayvan beslerse onlar yıldan yıla çoğalır ve (insan) zengin olur.” (İKP XIII.6.)

öñtün kedin satıgka yulugka barsar bay bolur “(İnsan) doğuya, batıya alım satım için giderse zengin olur.” (İKP XIV.1.)

ärtiñü buşuşlug boltı “Çok fazla üzüntülü oldu (üzüldü).” (İKP XVI.1.)

yarlıg bolzun tıdmazun barayın “Kral buyruğu (=izni) çıksın, bana engel olunmasın, gideyim!” (İKP XIX.1.)

yarlıg bolmaz ersär bu yerdä yokkaru turmaz men “Eğer kral buyruğu (=izni) verilmezse buradan kalkmayacağım.” (İKP XIX.7.)

oglum teginkä eş bolunlar “Oğlum prence arkadaş olsunlar!” (İKP XXII.3.)

nä muñ tak boltı “Nasıl bir felaket oldu?” (İKP XXVI.2.)

awıçka kamag taplamış üçün yerçi boltı “İhtiyar (bu öneriyi) tümüyle kabul ettiği için onun rehberi oldu.” (İKP XXVIII.1.)

amtı eçim taluyka barıp ärdini kälürsär takı ağırlıg bolgay “Şimdi ağabeyim okyanusa gidip mücevheri getirirse daha da değerli olacak.” (İKP XXIX.3.)

men takı uçuz bolgay men “Ben ise daha da değersiz olacağım.” (İKP XXIX.4.)

ädgü köni yolçı yerçi bolup “İyi ve doğru sözlü bir yolcu, bir rehber olarak” (İKP XL.8.)

nä käreğäk boltı “Ne gerek oldu (ne gerekti)?” (İKP XLVII.2.)

yarlıg boltu “Buyruk oldu (emretti).” (İKP LXIII.5.)

tüñür büşük bolmış erti “Dünür, akraba olmuşlardı.” (İKP LXIV.6.)

näglük inçä irinç yarlıg boltuñuz “Niye böyle zavallı ve acınacak duruma düştünüz?” (İKP LXVI.7.)

keñrünü aş berür boltular “(Ona) homurdanarak yemek verir oldular.” (İKP LXVIII.4.)

siz maña kadaş boltuñuz “Siz bana kardeş oldunuz.” (İKP LXIX.5.)

alku mäjilig boltılar “Hepsi mutlu oldu.” (İKP LXXII.4.)

ögsüz ögi kañsız kañı siz boltuñuz “Öksüzün anası, yetimin babası siz oldunuz.” (İKP LXXVII.7.)

suw bolmazun “Su (günah) olmasın!” (İKP XLI.int.)

inçä bolzun “böyle olsun!” (İKP LVIII.int.)

maña köñli boltı “Bana gönlü oldu.” (İKP LXIX.int.)

közüñüz ança añ (äñ) bolzun “Gözleriniz böyle güçsüz olsun!” (İKP A.2.)

bütüg tolu boltı “Tam, dolu oldu.” (İKP A.5.)

kıl- ‘kılmak, yapmak, üretmek, temin etmek’

ayıg kılınç kılur “Kötü işler yapıyor.” (İKP II.1.)

bu uluş bodun ayıg kılınçlıg(=lar) kılmuşın körüp “Bu ülke insanların kötü işler yaptığını görüp” (İKP III.7.)

öz kazgançım üzä ädgü kılınç kılayın “Kendi kazancımla iyi işler yapayım.” (İKP XII.3.)

öñi öñi kazganç kılmak ayu berdilär “Kazanç sağlamak için ayrı ayrı yol gösterdiler.” (İKP XIII.1.)

bizni irinç kılğay siz “Bizi mutsuz kılacaksınız.” (İKP XVIII.6.)

kim ülüglüg kutlug kişi ol ärdini bulsar kamağ tı[n]lıglarka asıg tusu kılur “Eğer talihli ve mutlu bir kişi bu mücevheri bulursa bütün canlılara yarar ve çıkar sağlar.” (İKP XXI.6.)

kamağ tınlıglarka artuk asıg tusu kılı umagay men “Bütün canlılara fazla yarar sağlayamayacağım.” (İKP XXXIV.7.)

asıg tusu kılı usar men “Yarar sağlamak istiyorum.” (İKP XXXV.4.)

tınlıglarka asag tusu kılğalı çintämäni ärdini “Canlılara yarar sağlayacak çintamani mücevheri” (İKP XLVIII.3.)

biziñä asag tusu kılıñ “Bize yarar sağlayın!” (İKP L.1.)

sizni ölzün tep inçä kıltı täzip bardı “Sizi, ölsün diye (= sizi öldürmek kastıyla) bu hâle getirdi ve kaçıp gitti.” (İKP LIX.7.)

tegin ol beş yüz koltguçılarag aşın suwın tonı ’ütüki kopı tükäti kıltı “Prens o beş yüz dilenciye yemeklerini, sularını, elbiselerini ve ayakkabılarını hepsini birden ve tamamen verdi.” (İKP LXXVI.1.)

bizni irinç yarlıg kılıp kança barır siz “Bizi mutsuz ve zavallı kılıp nereye gidiyorsunuz?” (İKP LXXVIII.1.)

3.18.2. Ana Yardımcı Fiil

er- ‘imek, olmak’

atlanturdı erti “Ata bindirmişlerdi.” (İKP I.2.)

körüür erti “Görüyordu.” (İKP I.3.)

bu nä ämgäklig yer ermiş “Bu ne çileli yermiş!” (İKP IV.8.)

önmiş erdim “Gitmiştim.” (İKP V.5.)

yazukka tüşä täginmägäy ertimiz “Hataya düşmeyecektik.” (İKP VIII.1.)

bulmaz erti “Bulamıyordu.” (İKP X.4.)

ıglayu kalır erti “Ağlayıp kalıyordu.” (İKP X.7.)

agıçı ersär meniñ ol “Hazineciye gelince, o benimdir.” (İKP X.8.)

siziñ ermäz mü “Sizin değil mi?” (İKP XVI.5.)

bir ada ol erür “Birinci tehlike şudur.” (İKP XVII.1.)

talım balık odug erkän “Canavar balık uyanık iken” (İKP XVII.2.)

kim yerçi suwçı kemiçi bar ersär “Eğer rehber (olabilecek) gemici varsa” (İKP XXII.5.)

bir ädgü alp yerçi suwçı bar erti “İyi, cesur bir rehber gemici vardı.” (İKP XXIII.8.)

ärdini poşıka kälmiş bar erti “Mücevher dilemeye gelmişlerdi.” (İKP XLIX.2.)

esän tükäl kälmiş erti “Sağ salim geri gelmiş idi.” (İKP XXIV.3.)

säkiz on yaşayur karı erti “Seksen yaşında yaşlı bir adamdı.” (İKP XXIV.5.)

ekki közi körmäz erti “İki gözü de görmüyordu.” (İKP XXIV.6.)

ögüm kañm eçim teginkä sewär meni aklayur erti “Annem ve babam sadece prens ağabeyimi severler, benden nefret ederlerdi.” (İKP XXIX.1.)

kılınçı yawlak üçün sewmäz erti “Eylemleri kötü olduğu için onu sevmezdi.” (İKP XXX.5.)

tañ tañlayur erkän “Şafak sökerken” (İKP XXXI.7.)

tägrä tolı tururlar erti “Etrafa doluşup duruyorlardı.” (İKP LXXI.5.)

näçä irinç yarlıg koltguçılar bar ersär “Ne kadar zavallı ve acınacak dilenci varsa” (İKP LXXII.1.)

yañltım ersär “Yanılmışsam” (İKP A.1.)

yazukum yok ersär “Hatam yoksa” (İKP A.3.)

siz ärtiñü sewinçsiz är ermiş “Siz çok nankör bir adam imişsiniz.” (İKP A.9.)

ärtiñü kal muntuz ermiş siz “Siz çok çılgın ve şaşkın biri imişsiniz.” (İKP A.14.)

näçük men erür men ter siz “Siz nasıl, ‘O benim!’ diyebilirsiniz?” (İKP A.17.)

u- ‘muktedir olmak, yapabilmek, gücü yetmek’

bu ötüg saw eşidip näñ kiginç berü umadı “Bu istekle ilgili sözleri işitince hiç cevap veremedi.” (İKP XV.8.)

tıdu umadam “Ona engel olamadım.” (İKP XXVII.3.)

kamag tınlıglarka artuk asıg tusu kılı umagay men “Bütün canlılara fazla yarar sağlayamayacağım.” (İKP XXXIV.7.)

asıg tusu kılı usar men “Yarar sağlayabilmek istiyorum.” (İKP XXXV.4.)

täpräyü yoriyu umadı “Ne kımıldayabiliyor ne de yürüyebiliyordu.” (İKP XXXVII.3.)

ol lenxua yolug yoguru usar siz “Eğer bu lotus yolunu aşabilerseniz” (İKP XXXIX.2.)

anı yoguru usar siz içgärü balıkka kirkäy siz “Onları aşabilerseniz şehrin içine gireceksiniz.” (İKP XXXIX.7.)

tegin ämgäkin körü umatın teginkä inçä tep ted “Prensin acısını göremeyerek (=dayanamayarak) prence şöyle dedi:” (İKP LIX.3.)

bilgälärkä ayıtıp kim yemä ötkürü umadılar “Bilgelere sormuş, onlar da bir çözüm bulamamışlardı.” (İKP LXXIV.3.)

III. SONUÇ

Bu çalışmada İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nün söz varlığı incelenmiştir. Söz varlığı kategorilere ayrılırken konusal (tematik) bir sınıflamaya gidilmiştir. Sözcük ve sözcük gruplarının bulunduğu cümle yapılarının bozulmadan bir bütün halinde verilmesine özen gösterilmiştir. Söz varlığı alfabetik şekilde sıralanmıştır.

İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nün söz varlığı araştırması üç ana başlıkta ele alınmıştır: *Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Öğeleri, Konularına göre Adlar, Konularına göre Fiiller*. Bu bağlamda tespit edilen söz varlığı aşağıda sayısal verilerle açıklanmıştır:

1) Eserde 661 adet söz varlığı tespit edilmiştir. Bunların 185 tanesi *Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Öğeleri*, 275 tanesi *Konularına göre Adlar*, 201 tanesi ise *Konularına göre Fiiller* başlığı altında incelenmiştir.

2) *Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Öğeleri*'ne ait veriler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1

ÖZEL AD BİLGİSİ VE DİL BİLGİSİ ÖGELERİ	
Kişi Adları	23
Yer Adları	3
Niteleme Adları	78
Tarz-Durum Bildiren Adlar	14
Yer-Zaman Sözleri	9
Soru-Belirsizlik Sözleri	13
Hitap Sözü	1
Kişi Zamirleri	14
Dönüştürme Zamirleri	2
Belirsizlik Zamirleri	2
İşaret Zamirleri	5
Soru Edatı	1
Olasılık Edatı	1
Son Çekim Edatları	13
Ünlem Edatları	2
Bağlaçlar	4

3) *Konularına göre Adlar* başlığına ait sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2

KONULARINA GÖRE ADLAR	
Zaman (Çağ, Devir, Yıl, Ay, Gün)	6
Gökyüzü, Hava Olayları (Hava-Meteoroloji Olayları, Aydınlık-Işık, Buhar-Duman)	7
Canlı Varlıklar	2
Bitkiler	5
Hayvanlar (Evcil Hayvanlar, Yabani Hayvanlar, Canavarlar-Ejderhalar, Hayvan Toplulukları)	16
İnsan Bedeni (Beden-Organlar-Dokular, Vücut Salgıları, Solunum, Beden Sağlığı)	18
Coğrafya (Kara Kütleleri, Su Kütleleri, Coğrafi Yönler, Yer-Yön Adları)	26
Gündelik Yaşam Ögeleri (Su, Beslenme, Yol, Madenler, Giyim, Müzik Aleti, Zanaat-Yapı İşleri, Ticaret-Endüstri-Değerli Eşyalar, Kent-Konut-Devlet Kurumları, Şarkı-Şiir-Eğlence, Araç-Gereç, Eşya, Enkaz-Kalıntı, Taşıtlar)	46
Birey, Toplum, Halk, Devlet (Yaşam Evreleri, Kadın-Erkek, Birey-Grup-Arkadaşlık-Komşuluk, Akrabalık, Unvanlar-Rütbeler, Unvan Niteleyicileri, Meslekler, Vatan-Yurt, Sınır, Boy-Bodun-Halk, İletişim-Etkileşim, Kimlik-Ad, Ün-Şan-Şöhret, İş-Hizmet, Zenginlik-Yoksulluk, Avcılık, Tarım, Yasa-Töre, Ceza, Kozmogoni-Din-İnanç, Bağış-Sadaka, Engel)	102
Sayı Adları (Asıl Sayılar, Sıra Sayıları, Üleştirme Sayıları, Topluluk Sayıları)	20
Kavramlar (Değer Yargıları, Duygu-Ruhsal Durum, Akıl-Zihin, Renk-Görünüm, Sayı-Hesap)	25
Varlıkların Olma ve Bulunmaları	2

4) *Konularına göre Fiiller* başlığına dair bulgular ise Tablo 3’te yer almaktadır:

Tablo 3

KONULARINA GÖRE FİİLLER		
Temel Oluş Fiilleri		46
Temel Kılış Fiilleri		53
Fiziksel Gereksinim (Yeme-İçme)	<i>Oluş Fiilleri</i>	2
	<i>Kılış Fiilleri</i>	5
İnsan ve Bedeni	<i>Oluş Fiilleri</i>	9
	<i>Kılış Fiilleri</i>	1
Duygu, Zihin (Duygular-Ruhsal Durum, Akıl-Zihin)	<i>Oluş Fiilleri</i>	20
	<i>Kılış Fiilleri</i>	9
Askerlik, Savaş, Kahramanlık	<i>Oluş Fiilleri</i>	1
	<i>Kılış Fiilleri</i>	2
Yerleşim, Yurt Tutma	<i>Kılış Fiilleri</i>	1
İletişim, Etkileşim	<i>Oluş Fiilleri</i>	8
	<i>Kılış Fiilleri</i>	18
Avcılık	<i>Kılış Fiilleri</i>	1
İş, Hizmet	<i>Oluş Fiilleri</i>	1
	<i>Kılış Fiilleri</i>	5
Sanat, Müzik	<i>Kılış Fiilleri</i>	2
Yapı, Konut, Mimari	<i>Kılış Fiilleri</i>	1
Yazı, Yazıt	<i>Kılış Fiilleri</i>	1
Kozmogoni, Din, İnanç	<i>Oluş Fiilleri</i>	2
	<i>Kılış Fiilleri</i>	1
Doğa, Meteoroloji, Hava	<i>Oluş Fiilleri</i>	1
Hayvanlar (At Binme, Hayvan Hareketleri, Hayvan Gütmeye)	<i>Kılış Fiilleri</i>	4
Tarım	<i>Kılış Fiilleri</i>	2
Sesler	<i>Oluş Fiilleri</i>	2
Yardımcı Fiiller (Adla Birleşik Fiil Yapanlar, Ana Yardımcı Fiil)		3

5) Bu çalışma ile İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nün söz varlığı, konusal(tematik) olarak incelenmiştir. Sözcükler, konularına göre sınıflandırılmıştır. Çalışmamızın, bundan sonra yapılması muhtemel İyi ve Kötü Prens Öyküsü araştırmalarına ve diğer söz varlığı çalışmalarına ışık tutmasını, kolaylık sağlamasını temenni ederiz.

KAYNAKÇA

- AKAR, A. (2005), *Türk Dili Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- AKSAN, D. (2015), *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara: Bilgi Yayınevi,
- ALYILMAZ, S. (1998), *Prens Kalyanankara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcasının Söz Dizimi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- ARAT, R. R. (1991), *Eski Türk Şiiri*, Ankara: TTK Yayınları.
- AYDIN, E. (2016), *Eski Türk Yer Adları*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- AYDIN, E. (2018), *Uygur Yazıtları*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- BANGUOĞLU, T. (2015), *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, F. S. (2002), “Eski Türklerde Dil ve Edebiyat”, *Türkler*, c. 3, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 481-501.
- CAFEROĞLU, A. (1993), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- CLAUSON, Sir G. (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Clarendon Press.
- ÇANDARLIOĞLU, G. (2012), “Uygurlar”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 242-244.
- ERASLAN, K. (2012), *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları
- ERCİLASUN, A. B. (2004), *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERDAL, M. (1991), *Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon*, Vol. I-II, Wiesbaden: Harrassowitz.
- ERDAL, M. (2004), *A Grammar of Old Turkic*, Leiden: Brill Academic Publishers.
- ERGİN, M. (2019), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

- GABAIN, A. v. (1988), *Eski Türkçenin Grameri* (Çeviren: Mehmet AKALIN), Ankara: TDK Yayınları.
- HAMILTON, J. R. (2011), *-Dunhuang Mağarası 'nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması- İyi ve Kötü Prens Öyküsü* (Çeviren: Vedat KÖKEN), Ankara: TDK Yayınları.
- HUNUTLU, Ü. (2014), *Orhun Yazıtları ile İyi ve Kötü Prens Öyküsü'nde Yan Cümleler*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- KARAAĞAÇ, G. (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- KARAAĞAÇ, G. (2009), *Türkçenin Söz Dizimi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- KARAHAN, L. (2007), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARAMANLIOĞLU, A. (1986), *Türk Dili*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK Yayınları.
- ORKUN, H. N. (1940), *Prens Kalyanankara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası*, Ankara: TDK Yayınları.
- ORKUN, H. N. (2011), *Eski Türk Yazıtları*, Ankara: TDK Yayınları.
- ÖGEL, B. (2014), *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara: TTK.
- ÖLMEZ, M. (2012), *Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları, Metin-Çeviri-Sözlük*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- ŞİRİN, H. (2016), *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*, Ankara: TDK Yayınları.
- ŞİRİN, İ. (2014), *Uygur Sivil Dokümanlarının Söz Varlığı*, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- ŞİRİN USER, H. (2010), *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları. Söz Varlığı İncelemesi*, Konya: Kömen Yayınları
- TEKİN, Ş. (1992), "Eski Türkçe", *Türk Dünyası El Kitabı, Dil-Kültür-Sanat*, 2. b.

- Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 69-119.
- TEKİN, T. - ÖLMEZ M. (2003), *Türk Dilleri/Giriş*, İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat Dizisi 2.
- TEMEL, E. (2019), “Edebi Dil Unsurları Açısından Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. 59, say. 1, İstanbul: İstanbul University Press, 159-191.
- TEZCAN, S. (1984), “Uygurca”, *Türk Ansiklopedisi*, c. 33, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 141-148.
- TÜRK DİL KURUMU (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- YAVUZ, D. (2011), *Uygurca Prens Kalyanamkara Papamkara Hikâyesi, Metin (Çeviriyazı ve Aktarım), Dil İncelemeleri(Cümle Bilgisi Ve Sözcük Yapımı), İndeks*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- YUNUSOĞLU, M. K. (2016), *Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DİZİN

A

aç-, 128
açın-, 157
ada, 110
adak, 56
adın, 9
adınçığ, 9
adrıl-, 117
adruk, 9
agduk, 10
agı, 70
agıçı, 90
agılık (aglık), 75
agırlığ, 10
agız, agz-, 56
agna- (agina-), 140
agruk, 17
agu, 21
ak, 10
akıt-, 128
akla-, 142
aktarıl-, 117
al, 10
al-, 128
alkın-, 117
alku, 17
alqu- (alaqu-), 140
alp, 10
altı, 104
altun, 67, 71
amrak, 10
amtı, 16
an, 4
ança, 24
ançulayu, 24
anı, 38
anın, 38
anta, 27
antag, 24
aṇ (äṇ ?), 11

aṇa, 32
ara, 40
arığ, 11
arslan, 5
arta-, 117
artat-, 129
artuk, 17
aruk, 59
arukla-, 140
as-, 129
asag (asıg), 110
aş, 67
aşa-, 139
aşan-, 139
aşıl-, 117
aşla-, 139
aşnu, 28
at, 97
atız-, ıtız-, 158
atlantur-, 160
awçı, 90, 99
awıčka, 8
ay, 47
ay-, 150
aya, 56
ayığ, ayag, 11
ayıt-, 150
az, 18

B

ba-, 129
balık, 54, 73
balıkçı, 90, 99
bar, 116
bar-, 117
baranas, 7
barça, 25
barıgsa-, 119

barım, 71
baş, 56, 64
bay, 98
bägi (bäki?), 5
bägräk, 85
bäklä-, 129
bäkrü (bäkürü?), 25
bälgür-, 119
bälgürt-, 129
bältir, 59
bärü, 64
bel, 57
ber-, 129
bergü, 71
bert-, 131
bertät-, 131
beş, 105
beşär, 109
beşinç, 108
bil-, 146
bilgä, 11
bilin-, 147
bir, 105, 108
birär, 109
birgärü, 64
birlä, 41
birök, 45
biti-, 159
bitkäçi (bitgäçi?), 90
biz, 33
bodisawat, 85
bodun, 94
boguz, 57
bol-, 162
borluk, 100
borlukçı, 90
böz, 69
bu, 23
buka, 5, 53, 86
bul-, 131
bulunçusuz, 11
buluñ, 64
burxan (purxan?), 5
busan-, 142
buşuş (busuş ?), 112
buyruk, 86
buzagu (bozagu?), 53

büşük, 85
bütüg, 18

Ç

çäwiş, 111
çıgarı (çıgrı?), 69
çıgay, 99
çimbudwıp, 7
çıñratgu, 68
çintämäni (çintamanı?), 71
çok-, 132
çomur-, 132
çor, 86
çulwu, 11

X

xumarı (kumarı?), 95

Ä

ädgü, 12
äkşi-, 142
ämäri, 18
ämgäk, 113
ämgän-, 142
äñir-, 132
är, 78
ärdini, 71
ärk, 12
ärt-, 119
ärtingü, ärtüñü, 18
'ät (at?), 57, 67
ät'öz, 57
'ätük, 68
äw, 75
äy, 44
äzük (üzüg?), 111

E

eçi, 81

ediz, 19
egid-, 139
egriksäl(ä)-, 119
ekki, 106
ekkiġü, 110
ekkiläyü, 19
ekkinti, 108
el (il?), 89, 94
el togdı kul, 4
el toġ, 4
elig, elg-, 57
elit-, elt-, 133
ellig, elläg, 21
en-, 119
entür- (endtür-?), 133
er-, 165
erinç, 40
esän, asan (äsän?), 8
esirkä-, 142
eş, 80
eşid-, 150

I

ıd-, 157
ıdı (idi?), 19
ıġla-, yıġla-, 143
ıġlaş-, 143
ımal, 90
ımal taş (tas ?), 4
ımal toġmış, 4
ımanç, 86
ımaru, 41
ırak, 17
ırşı, 6
ışığ, 76
ıt, 6
ıta, itta (i-?), 44

İ

iç, 64
içgärü, 64
içgü (içkü?), 67
ilinçü, 76

inçä (ençä?, inça?), 25
inçip (inçıp?), 45
ini, 82
iñäk, 53
iñlä-, 133
irinç (erinç?), 12
iş, 98
işlä-, 157

K

kaç, 29
kaçan, 29
kadaş, 82
kadgu, 113
kadın, 85
kal, 13
kal-, 120
kalın, 19
kalıt-, 133
kaltı, 41
kamag, 24, 38
kamagın, kamugun, 38
kamil-, 120
kamuş, 51
kan, 59, 86
kança, 29
kanta, 29
kantur-, 133
kañ, 82
kapag, 75
kapagçı, kapıgçı, 91
kara, 90
karaçuk (xaraçuk ?), 6
karam, 59
karı, 9
kars, 69
kat, 19
kata, 26
kataglan-, 157
kawış-, 120
kayu, 29
kazgan-, 157
kazganç, 72
käl-, 120
kälür-, 133

kämiş-, 134
kántü, 37
käräklig, 13
kärgäk, 111
ke, 63
keç, 28
kemi, 77
kemiçi, 91
ken, 28
kentir, 52
keñrän-, 162
kertgün- (kertkün-?), 147
keyikçi, 91, 100
kıdıg, 94
kıl-, 164
kılınç, 98
kın (kıyın?), 101
kınılk, 101
kırkın, 79
kıy-, 134
kız, 80
kiçig, 19
kiginç, 95
kigür-, 134
kim, 30
kir-, 121
kirigsä-, 122
kişi, 80
kizlä-, 134
kod-, 134
kodu, 42
kol, 57
kol-, 151
kolguçı, 91
koltguçı, 91
kon-, 148
kop, 26
kopuz (kobuz?), 69
kork-, 144
korkınç, 113
korkınçıg, 22
kowı, 13
kowra- (kuwra-?), 122
kowrag (kuwrag?), 81
koy, 53
kök, 22, 49
kölit-, 135

kölük, 53
köni, 13
köñül, köñl, 113
kör-, 151
körk, 111
körklä, 13
körüş-, 148
köt, 6
köz, 57
közäd-, (küzäd-?), 158
közätçi, 92
közün-, 122
kuçuş-, 148
kul, 6
kulkak, 58
kulluk, 111
kum, 60
kuñcuy, 87
kuñkayu, kuñkau, 69
kurug, 19, 22
kuş, 53
kuşçı, 92, 100
kut, 101
kutad-, 145
kutgar-, kutar-, 152
kutlug, 6, 102
kuzgun, 54
kü, 97
küç, 112
küçä-, 135
küçlög, 13
küdän, 81
kümüş, 68, 73
kün, 6, 47, 49
küsän, 8
küsän çor, 4
küsüş, 114
küwrüg, 69

L

lagzın, 54
lenxua, 52
lö, 55

M

maxarıt (maxayat?), 6
maxayana, 5
mağa, 33
mağra-, 149
mäjilig, 13
men, 33
meni, 34
meniñ, 34
miñ, 106
monçuk (munçuk?), 73
mu/mü, 40
munça, 26
munçulayu, 26
muni, 39
munta, 28
muntuda, 28
muntuz, 14
munuñ, 39
muñ, 114

N

narata, 6
nä, 31
nä üçün, 31
näçä, 31
näçük, 31
näglük, 32
nägü, 32
näkä, 32
näñ, 19
nom, 100, 102
nomla-, 159

O

odug, 14
ogrı, 14
ogul, ogl-, 83
oguş, 95
okı-, 152
ol, 39

olgur-, 135
olur-, 122
on, 106
ordu, 75
ortu, 65
orunluk, 76
otruk, 60
oz-, 147
ozgur-, 148

Ö

ö-, 147
öd, 47
ög, 84
öglän-, 140
ögrünçülüg, 14
ögsirä-, 140
ögük (ügük?), 85
ögür-, 144
ögüz, 61
öl, 22
öl-, 140
ölüg, 78
ölüm, 78
ölür-, 156
ön- (ün-), 123
öntür-, 135
öñ, 115
öñ (ög?), 63
öñi, 65
öñrä, 42
öpiş-, 149
ötkür-, 135
ötlä-, 152
ötrü, ötürü, 42
ötüg, 95
ötün-, 149
öz, 37
özlüg, 51

P

poşı, 104
poşıçı, 92

S

sakın-, 146
 sakınç, 115
 saklan-, 123
 san, 116
 san-, 123
 sanç-, 135
 sarıg, 23
 sat-, 135
 satıg, 70
 satıgçı, 92
 saw, 95
 sayu, 42
 säkiz (säkkiz?), 106
 säp-, 148
 säşil-, 123
 sen, 35
 seni, 35
 sew-, 145
 sewig, 14
 sewin-, 144
 sewinç, 114
 sezin-, 144
 sıkta-, 144
 sıktaş-, 144
 sın-, 123
 sış, 76
 sıyuk, 77
 siñür-, 135
 siz, 35
 siziñ, 36
 siziñä, 36
 sizlär, 36
 sizlärni, silärni, 37
 sizni, 36
 sogançig, 14
 sokuş- (sukuş-?), 123
 sola-, 136
 soy-, 136
 sö (sü?), 47
 sögüt, 52
 sök-, 136
 söz, 96
 sözlä-, 153
 sua, 77

suk-, 160
 sus-, 123
 suw, 62, 66
 suwa-, 161
 suwçı, 92
 suylug, 14
 sür-, 161
 sürüg, 56
 süzül-, 159

T

tag, 60
 tak, 114
 takı, 45
 tal-, 141
 talım, 55
 taluy, toluy, talu, 62
 tamu, 103
 tañ, 14, 49
 tañla-, 145, 160
 tapa, 42
 tapag, 114
 tapag, tapıg, 98
 tapın-, 144
 tapla-, 153
 tarı-, 161
 tarıg, 100
 tarıgçı, 92
 tart-, 136
 taş, 65
 taş (tas?), 7
 taşgaru (taşkaru?), 65
 tataglıg, tatıgıg, 22
 tawar, 73
 täg, 42
 täg-, 123
 tägin-, 125
 täglär-, 136
 tägrä, 66
 tägür-, 136
 tägzinç, 50
 täk, 43
 täñri, 49, 103
 täñrim, 32
 täprä-, 125

täri, 58
täz-, 125
te-, 153
tegin, 87
temir, 68
teril-, 125
tet-, 149
ttd-, 136
tıdıg, 104
tın, 59
tın-, 139
tınlıg, 51
tıntur-, 140
til, 58, 96
tilä-, 154
timin (temin?), 28
tirä-, 136
tirig, 78
tit-, 154
tog-, 141
togdı, 7
togmış, 7
tokı-, 137
tokıt-, 137
tol-, 125
tolu, 20
ton, 68
topın- (tobın-?), 125
torçı, 92, 100
totok, 89
tögit- (tügit-?), 146
törlüg (türlüg?), 15
tört, 107
törtünç, 109
törü, 101
törü-, 159
töz, 95
tuda, 112
tur-, 125
turgur-, 137
turkaru, 28
tusu, tuzu, 112
tuş, 81
tuş-, 149
tut-, 137
tutuz-, 155
tuzakçı, 92, 100

tükä-, 126
tükäl, 9
tükäti, 26
tümän, 107
tüñür, 85
tüş-, 126
tüt-, 127
tütün, 50
tüzü, 20

U

u-, 166
uçuz, 15
ud, 54
udçı, 93
udı-, 139
udug, 115
udun-, 145
uduz-, 138
uk-, 147
uladı, 24
ulı-, 162
ulug (ullug?), 20
uluş, 74
una-, 155
ur-, 138
utru, 66
uwat-, 137
uz, 15
uzat-, 155

Ü

üçün, 43
üçünç, 109
üküş, 20
ülüg, 103
üntä-, 149
ür (ör?), 28
üzä, 44
üzül-, 127

W

waxşik, 103

Y

yadıl-, 127
yalga-, 161
yalgan, 96
yalıus (yalaıus), 81
yantru (yanturu?), 26
yaıı, 15
yaıl-, 146
yara-, 127
yarat-, 158
yarlıg, 15, 96
yarlıgka-, 155
yaru-, 127
yaruk, 50
yaşıa-, 141
yat-, 127
yatgur-, 138
yawlak, 15
yaz-, 146
yazuk, 115
yäk, 103
yegän, 85
yegräk, 16
yel, 50
yemä, 45
yemiş, 52
yemişlikçi, 93

yenä (yana?), 27
yençü, 73
yer, 60
yer-, 145
yerçi, 93
yerçilä-, 156
yerin-, 145
yertünçü, yertinçü, 61
yet-, 127, 138
yetti (yeti?), 107
yettinç, 109
yıl, 47
yılan, 55
yılkı, 56
yınak, 66
yıp (yip?), 70
yır, 76
yırla-, ırla-, 158
yogur-, 138
yok, 99, 117
yokad-, 141
yokkaru, 66
yokla-, 128
yol, 67
yolçı, 93
yori-, 128, 138
yulug, 70
yumburu, 27
yunt, 54
yuı, 70
yüksäk, 21
yürün (yörün?), 23
yüz, 58, 97, 107